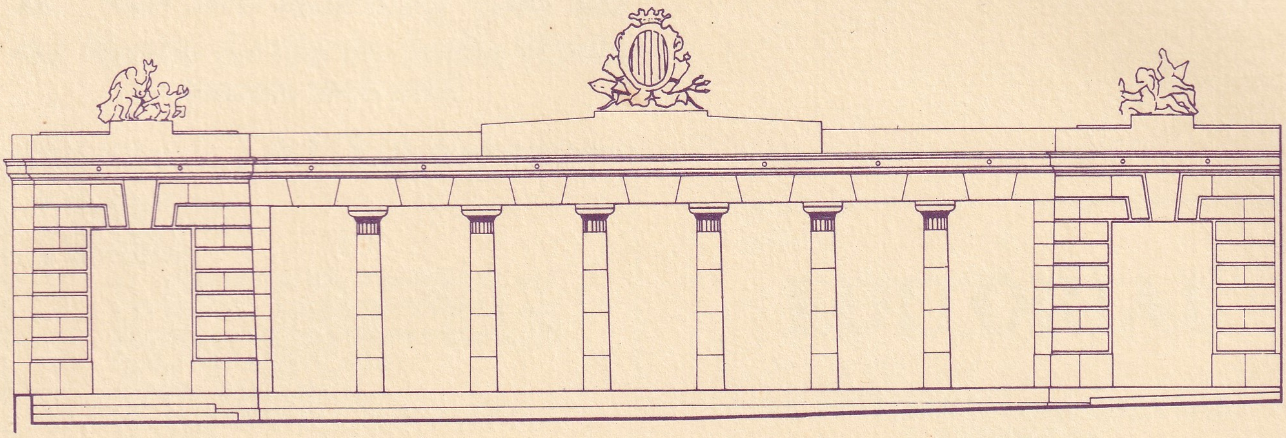

ESTUDIS

FULLS/22

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 1985

FULLS/22

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 1985

TAULA

Dibuix portada: Façana de la Peixateria. Obra neoclàssica de Miquel Garriga i Roca, és un dels edificis més característic de la ciutat vella de Mataró.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Plaça del Fossar Xic, s/n. - Mataró.
Adreça Postal: c/. Sant Francesc d'Assís, 25
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
MATARÓ

Composició i impressió:
Copisteria Castellà - c/. Pujol, 39 - Mataró.

Dipòsit Leg.: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

AMB LA COL.LABORACIÓ DEL SERVEI D'ARXIUS DEL DEPARTAMENT DE CULTURA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA

EDITORIAL

EL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC I AMBIENTAL DE LA CIUTAT DE MATARÓ

El 3 de desembre de 1981 l'Ajuntament de Mataró aprovava el *Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental.* Per primera vegada la ciutat disposava d'una normativa legal de cara a la conservació dels seus monuments i ambients característics.

Passats tres anys llargs des d'aquella aprovació, constatem que s'aprecien els primers resultats positius. Intervencions municipals a la plaça Gran, a les Figueretes, a la capella de Sant Sebastià. Restauracions particulars a la Riera, al carrer de Barcelona, a la mateixa plaça Gran, al carrer de Bonaire.

Però no són suficients. Manca encara una *política activa* de cara a la rehabilitació global de la ciutat vella de Mataró.

Mataró no és una ciutat monumental; però la seva antiga trama urbana, formada durant els segles XVII i XVIII, té unes característiques que, com a conjunt, potser són úniques a Catalunya.

Cases "de cós" arrenglerades, amb el ritme de la construcció ben feta, amb façanes esgrafiades o pintades, formen genèricament el Mataró antic.

És cert que actuacions recents de substitució i una gran degradació han desfigurat totalment la seva imatge. Però també és cert que avui la ciutat vella de Mataró és encara recuperable.

Per això demanem una *política activa* municipal en favor del salvament, la rehabilitació i la restauració de la ciutat vella. És molt necessari d'actuar puntualment en places i punts d'interès o propietat pública. Però és també necessari i urgent d'intervenir en els entorns, els carrers, les façanes, els ambients. Des del municipi cal programar, projectar, ordenar, decidir, subvencionar.

Tenim exemples d'altres llocs. La rehabilitació de la ciutat vella de Girona i la recuperació de la imatge de les cases de l'Onyar, salvant les distàncies, és modèlica. Cal seguir l'exemple, avui que encara hi som a temps

ACTUALITAT

ESPRIU VISCUT

El 22 de febrer d'enguany va morir. Ara, amb el pas dels dies, qualsevol fet, qualsevol detall, creix en la nostra emotivitat.

Aquest escrit no pretén ésser altra cosa que un comentari d'aproximació, potser remembrances, al gran escriptor, tal com el vaig tractar.

Per diverses raons puc assegurar que he compartit llargues hores amb Salvador Espriu. Unes, d'intens treball, que generosament em dedicava en els estudis previs a la interpretació escultòrica del llibre de poemes *El Caminant i el Mur*. Altres hores foren de pur plaer col·loquial. Anava a visitar-lo acompanyat de l'amic Ramon Santeulària, molt estimat i respectat pel poeta. Més d'un cop n'havíem sortit a les petites. Després, ironitzant, dèiem que veníem de fer el tronera de casa el senyor Espriu. Ja tard, miràvem el rellotge anguniosos per l'hora avançada, temerosos de molestar. "No pateixin, que jo no sopo. O sopo molt poc", puntualitzava, comprenent el nostre recel. La forma de conversar esdevenia pur monòleg. Parlava en termes generals, sense donar, mai, la sensació de voler convèncer l'interlocutor. Es complaïa en el seu monòleg quan trobava l'entrellat just d'un tema i era inesgotable la quantitat d'imatges i mutacions que hi podia donar. Destriava un tema, lentament, com si desfullés, fulla per fulla, una carxofa, o una flor, per dir-ho més poèticament. Deia d'ell mateix que era un xerraire que sabia escoltar. Nosaltres escoltàvem. Quan hi interveníem, es produïa un revulsiu que l'animava, i les paraules plenes d'idees fluïen amb una lenta però persistent facilitat de prodigiosa raresa.

Feia bo d'escoltar-lo. Eren conferències, assaigs, fets davant nostre, buscant la profunditat dels seus pensaments, potser abans d'escriure'ls. A la casa, sempre silenciosa, les seves paraules pronunciades amb un evident accent del Maresme, amb un to de veu nasal i de falset, ressonaven per la saleta com únic soroll possible. Deia que no li agradava la seva veu, com tampoc el seu físic, ni la seva cara, res. Ho deia en to protestatari, però conformat.

De vegades es sentien uns passos, després uns discrets copets de puny a la porta. Ell callava i apareixia una senyora ja d'edat, que saludava amb franca educació, portant un got d'aigua i un platet amb una pastilla, que el poeta es prenia amb una evident atenció: "Veuen, ja he sopat", i continuava la conversa potser més animada. Era simpàtic. També ens havia aparegut un gos petit, que donava una volta, indiferent, per la saleta. El senyor Espriu ni se'l mirava. Aquell gos petit era estrany; quan caminava gratava les ungles sobre el mosaic fent una remor anguniosa. Era un gos calb suposo que de vell. Semblava que anés estrambòticament disfressat de vell. Potser pel Poeta era com un assaig de gos grotesc.

Va ésser casualitat, personalment molt emotiva casualitat, que la primera vegada que ens va rebre fos el mateix dia de les Santes. El vaig convidar a venir a Festa Major. Va justificar que no anava enlloc, ni a Arenys. Sentia simpatia per la nostra ciutat i el detall que les nostres Patrones fossin dues jovenetes ho trobava molt familiar i distingit. Va comentar-nos que entranyablement estimava el Maresme, que enyorava el nostre paisatge i que personalment ens podíem comprendre molt bé pel fet d'ésser tots dos maresmencs. Recordo textualment les seves paraules, "Vostè i jo hem vist trencar les mateixes ones". Després, més endavant, va observar, "Ho veu, vostè acaba de dir la paraula "anar". Ha dit "an-nar" tal com ho pronunciem al Maresme".

En proposar de fer-li el retrat, d'entrada s'hi va resistir, justificant que no volia honors, ni reconeixements, ni afalacs de cap mena. En exposar-li que la tria dels "33 Catalans", que havia iniciat feia temps, era un sentiment innat propi, composat d'amics, d'admirats i respectats catalans del tot heterogenis, ho acceptà amb un somriure. Més endavant, al cap de temps, li vaig portar el retrat de Josep Pla i em va semblar entendre que s'animava. Es va deixar dibuixar.

Ésser acceptat a casa del senyor Espriu era sinònim d'hospitalitat, acompanyada d'un elevat sentit del valor de l'educació, que practicava sense oblit, d'una manera extrema, d'agradable i distingida simplicitat. Trucàvem al timbre, al principal primera del passeig de Gràcia número 118 i, quasi sempre, ell mateix obria la porta a l'hora convinguda. La seva aparença era la d'un home flac, com desplomat cap a un cantó del cos, però amb un rostre altiu que feia una notable impressió. Darrera unes ulleres proporcionalment grans, uns ulls grossos i negres miraven amb una gran vivor i un clot molt pronunciat a la galta dreta li donava una infantil graciositat. Pulcrament afaitat i vestit, sorprenien els seus cabells grisos, malaltissos que, de tan arranats, s'enxarinaven i es separaven els uns dels altres. Les seves orelles eren remarcables. Somreia obertament, tímidament, i s'interessava pel nostre estat de salut. Era clara la seva forta personalitat. El seguíem lentament, perquè el seu caminar era pausat, com si no gosés aixecar un peu més que l'altre. Pel corredor es deturava per comentar-nos els dibuixos i caricatures realitzats pel seu pare, amb una evident admiració. O, a la saleta, un treball artesà d'evident traça femenina, penjat sobre una calaixera, podia ésser el pretext d'una llarga i amena dissertació genealògica familiar. Assenyalava on havíem de seure i després ho feia ell, sempre allà mateix, i amb una cama sobre l'altra i les mans sobre els genolls, començava la conversa.

La imatge pública que s'ha donat del Poeta és de rigorosa, impertorbable, quasi patètica serietat. Potser ell mateix volia aparèixer així. El cert és que Salvador Espriu era un home desmesuradament seriós però, per contrast, també subtilment divertit. La seva vasta intel.ligència i el seu esperit sensible li donaven, i molt, un refinat sentit de l'humor i de la ironia. Amb el senyor Espriu havíem rigut de gust. Per a projectar-li la pel.lícula *Cusachs, intimitat d'una escultura*, on apareix el Poeta a casa seva, Ramon Santeulària, que a més de productor havia fet de tot, d'ajudant de càmera i no sé quantes coses més, estava molt il.lusionat. En aquella ordenada casa buscava d'un cantó a l'altre, sense trobar-lo, un endoll apropiat per a connectar el projector. Tot d'una el veiem intentant, fent força, d'enretirar de la paret una calaixera antiga. El senyor Espriu, una mica alterat, el va calmar: "Però què fa !" va dir, "no veu que pot prendre mal... Deixi-ho córrer, no fos cas que s'accidentessin mortalment vostè i... la calaixera !". Vàrem riure, com havíem rigut tantes vegades les seves ironies i encertats acudits, que feien curtes les llargues xerrades.

Llargues xerrades sobre escultura, ofici que l'apassionava. Era expert en història antiga i, potser, per la fatalitat de la seva delicada salut, un malaguanyat arqueòleg. Seria ara impossible de comentar les converses —aquest escrit no ho pretén—, però puc dir que parlar d'escultura era el pretext per a donar mil voltes a la història general, amb una sorprenent memòria per a les dades i els fets. La mitologia grega el feia dissertar en un to festiu, però respectant tota la màgica i poètica dinastia dels seus il.lusoris personatges. Tenia per a la Bíblia, Israel o el que anomenava *la veu dels Profetes*, una profunda cabòria vital en constant anàlisi. Percebia la Mediterrània com una follia històrica, amb seny i rauxa, i les seves aigües, com els orígens i la civilització. Per Catalunya sentia un gelós i profund amor, ple de tristes incomprensions i de desenganys històrics, i per l'idioma —sempre tan fidel— una exigua esperança. La mort era un mur impenetrable de pregona curiositat... Tenia una idea pròpia i molt clara de l'escultura. M'havia dit, com aquell que no diu res, que en les escultures dels seus poemes, desitjava que els nassos fossin nassos, i les orelles, orelles.

Comentàvem les poesies una per una. Li explicava les meves idees, que duia anotades en una llibreta, i li ensenyava els dibuixos realitzats. Després, més endavant, tornàvem a casa seva carregats amb les escultures ja acabades. Les contemplava pausadament, amb silenci, com aquell que visita una exposició. En comentar-les donava símptomes d'animació, i en l'expressivitat del seu eufòric monòleg, sorgien els temes més diversos, o fets inesperats com aquella vegada que va sorprendre'ns en demanar-nos que el convidéssim a fumar. Ens va semblar insòlit perquè no ens l'imaginàvem fumant. Ho feia de gust, si bé es veia d'un tros lluny que no n'era gaire pràctic. Hi feia unes expressions tan desacostumades, però tan fascinants que creava autèntica simpatia veure com treia glopets de fum per la boca. Quan repassàvem *Cançó de Capvespre* em va dir que parés atenció a una notícia referent al poema, del tot rigorosa. A la casa d'Arenys, un dia d'estiu molt calorós, li va venir un mal de queixal insuportable que el va obligar a estirar-se al llit, ajustar els finestrons, i a convèncer els seus nebots, que eren petits, que anessin a jugar

al Mal Temps, per a evitar les molèsties de les cridòries dels seus jocs. Va quedar solitari a la casa, amb el seu mal de queixal, esperant que passessin les hores i el dolor. La memòria d'aquelles hores motivà un dels poemes més sensibles de les *Cançons de la roda del temps*, aquell que diu així:

CANÇÓ DE CAPVESPRE

Després que Sebastià,
Francesc i Isabel anaren
a jugar al Mal Temps.

S'enduien veus d'infants
el sol que jo mirava.
Tota la llum d'estiu
se'm feia enyor de somni.

El rellotge, el blanc mur,
diu que se'n va la tarda.
S'encalma un vent suau
pels camins del capvespre.

Potser demà vindran
encara lentes hores
de claror per als ulls
d'aquest esguard tan àvid.

Però ara és la nit.
I he quedat solitari
a la casa dels morts
que només jo recordo.

La marca del dolor provocat per un extrem mal de queixal en la solitud, allargant el lentíssim pas del dia, ens demostra que no cal esperar que baixin del zènit les Muses inspiradores; l'artista pot treure rendiment, quan és un vertader artista, com ell, de qualsevol trompassada. Salvador Espriu era un innegable romàntic que s'esforçava a dissimular-ho davant qualsevol detall que el delatés. Com tota persona sensible, la seva emotivitat l'induïa clarament a emocionar-se. El mar era sempre present en el seu pensament i parlar. El record d'una difosa imatge de barca a l'horitzó, en un dia de calma blanca, o del ritme variat, ple d'incessants formes plàstiques que dibuixen les ones, eren motius prou suficients per a provocar-li un sentiment emocional, que encomanava.

Molts i molts records encara... però les paraules han fugit. Les últimes que em va dirigir em semblen, en la distància dels dies passats, quasi patètiques, quan es va interessar preguntant-me quantes escultures noves tenia fetes del *Caminant*... que hi treballés fort, que no ho deixés, que anés a veure'l, que ja avisaria el senyor Santeulària... Tots els detalls i les seves paraules m'han quedat fidelment gravats en el pensament, i vaig recordant que, sempre al seu costat, l'escoltava amb la més encuriosida serietat de què jo limitadament disposo. Ara és un ferm i decidit deure de respecte al seu record, de continuar i acabar una obra en la qual, ell mateix, havia posat una clara il.lusió i un no menys entusiasta interès.

Manuel Cusachs i Xivillé

COL·LOQUI SOBRE LA FORMACIÓ I EXPANSIÓ DEL FEUDALISME CATALÀ

Del dia 8 fins a l'11 de gener va tenir lloc a Girona i organitzat pel Col.legi Universitari de la mateixa ciutat, depenent de la Universitat Autònoma de Barcelona, el col.loqui "La formació i expansió del feudalisme català". El fet de triar aquest indret per portar a terme aquest col.loqui internacional és perquè d'ençà de la conquesta de la ciutat per Carlemany, aquesta ha viscut oberta a Europa, nogensmenys el lema del col.loqui era "Girona, 1.200 anys de vocació europea".

El programa de sessions fou molt intens, cada dia hi hagué sessions de matí i tarda, llevat del primer i el darrer dia, i el desenvolupament va estar dividit en dos blocs, el de la formació del feudalisme català, primer, que va ser obert per la ponència de l'historiador prou conegut per la seva tesi que en la traducció catalana duu per títol *Catalunya, mil anys enrera*, Pierre Bonnassie, *La formation et première expansion du féodalisme catalan*; després hi hagué l'aportació de diversos estudiosos de conegut prestigi, professors universitaris, com Anscari Manuel Mundó, Manuel Riu, Thomas N. Bisson i Paul Freedman, de la Universitat de Berkeley, Califòrnia, per cert que el darrer féu la seva exposició en català, Frederic Udina Martorell, Michel Zimmermann, etc. Especialment convidada fou la professora Reyna Pastor de Tognieri, la qual dissertà sobre *Construcción y consolidación del sistema feudal castellano-aragonés de los siglos XI-XII.*

El segon bloc, el de l'expansió del feudalisme català, fou encapçalat per la ponència d'un altre historiador de prestigi, Pierre Guichard, autor de *Al-Andalus. Estructura antropológica de una sociedad islámica en occidente*; aportacions d'altres historiadors com Miquel Barceló sobre Mallorca musulmana, Antoni Riera, Josep M. Pons Guri, qui amb el seu tarannà característic presentà la comunicació *Entre l'emfiteusi i el feudalisme*, en la qual es veié que el dret emfitèutic es mantenia en ple vigor encara al segle passat; i Jaume Sobrequés, Josep M. Salrach, etc.

Els debats que seguien cada sessió foren tan enriquidors com les mateixes comunicacions i sempre servien per acabar de perfilar o de matisar-ne els conceptes.

Molts dels participants arrencaven en l'elaboració de les seves metodologia i hipòtesis, de les tesis proposades al col.loqui de Roma del 1978 sobre *Structures féodales et féodalisme dans l'occident méditerranéen (Xe-XIIIe siècles)*, així aquest de Girona ha significat un avenç o una posada al dia, si més no, en el camp de la interpretació històrica i de les concepcions metodològiques. Vegi's altrament com Pierre Bonnassie s'interrogava sobre la influència de l'estat feudal en l'inici de la formació de la nació catalana, o bé Reyna Pastor demostrà que a Castella-Lleó sí que existí el sistema feudal, cosa que s'havia negat des de sempre. Va quedar molt clar que s'ha de tenir en compte la interrelació de les forces productives amb la manifestació superestructural, és a dir, els dos nivells econòmics i polítics d'aquella societat, i que les Balears i el País Valencià musulmans no tenien res a veure amb la societat feudal, responien a un altre model de societat, que se la podia denominar "tributària", i que fou anorreada per l'agressió "europea" feudal dels catalans.

Val a dir que el col.loqui no quedà pas reduït a les figures de primer rengle, sinó que es tingué l'encert de fer-lo obert a la participació de tothom, com els estudiants.

Hom no solament no es limità a les sessions acadèmiques, sinó que hi hagué durant els dies

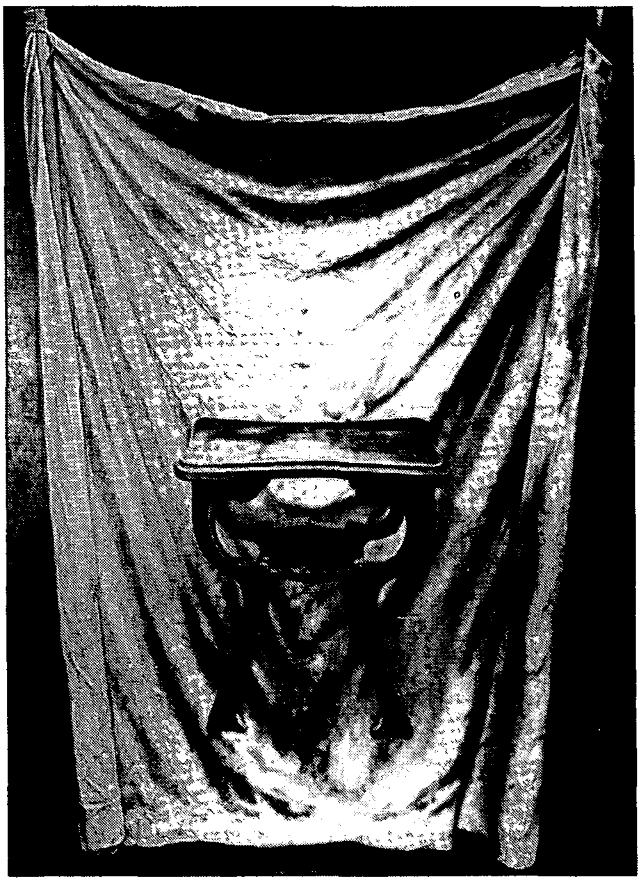

que durà, un seguit d'actes paral.lels com podien ser concerts de música medieval o sessions de cinema-fòrum amb pel.lícules del mateix tema.

El resultat del col.loqui el podem considerar molt positiu, tant pel seu desenvolupament i per les conclusions a les quals s'arribà, com per l'avenç en la interpretació del fenomen feudal a l'Edat Mitjana catalana, tan important per a nosaltres car fou quan cristal.litzà la nostra nació.

L'ARTISTA PARÉS DE MATARÓ FA DONACIÓ D'UNA OBRA AL MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA

L'obra titulada "Déu desconegut", exposada recentment a les Voltes de la Rectoria, ha estat donada per l'autor al Museu Arxiu de Santa Maria.

L'equip del Museu Arxiu ho fa públic a manera d'agraïment.

LLEI DEL *PATRIMONIO HISTORICO ESPAÑOL*

El Museu Arxiu de Santa Maria, Centre d'Estudis Locals de Mataró, s'ha adherit al document fet públic pel Centre Excursionista de Catalunya, Foment de les Arts Decoratives i Òmnium Cultural, en relació a l'amenaça que per al Patrimoni Històric Català representa el projecte de llei del *Patrimonio Histórico Español.*

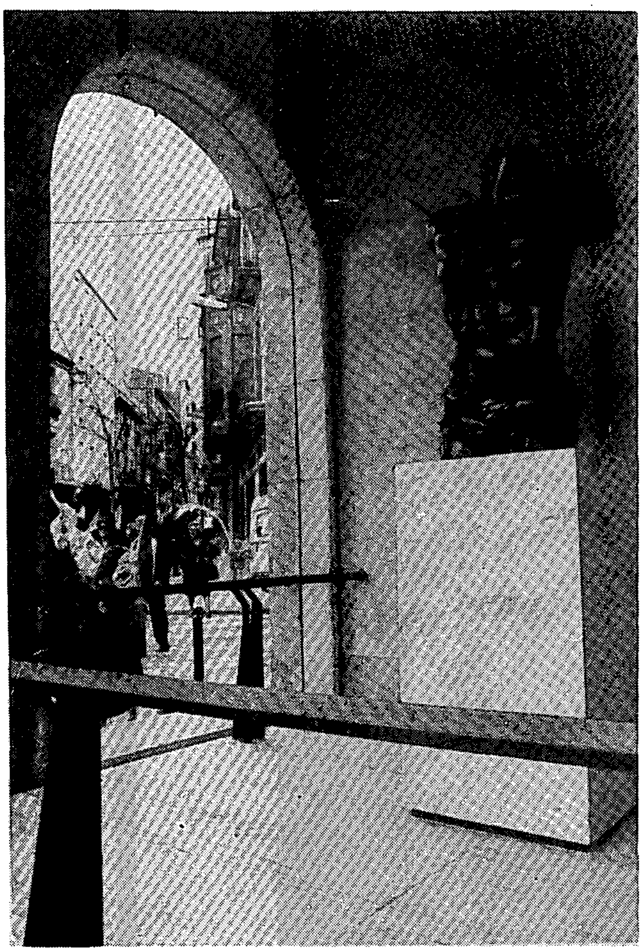
LA NOVA CAPELLA DE SANT SEBASTIÀ

Fou inaugurada el passat dissabte dia 30 de març conjuntament per l'Excm. Sr. Pasqual Maragall, alcalde de Barcelona, i l'Il.lm. Sr. Manuel Mas, alcalde de Mataró.

La nova capella, presidida per la imatge de Sant Sebastià, obra en bronze de l'artista mataroní Perecoll, ha estat construïda per l'Ajuntament de la ciutat segons projecte dels arquitectes municipals Isidre Molsosa i Joaquim Casas.

A l'exterior, dues làpides amb text del nostre col.laborador Joaquim Llovet, fan referència al Portal de Barcelona de la muralla mataronina, a l'origen de la capella i al privilegi de l'aleshores vila de Mataró d'ésser carrer de Barcelona, reflexat per l'existència de l'escut barceloní al portal de la muralla.

Cal destacar que la presència de l'Excm. Sr. batlle de Barcelona en la inauguració venia justificada per l'antic privilegi.

Fotogràfia Miquel Sala (M.A.S.M.)

II SESSIÓ D' ESTUDIS MATARONINS

Dissabte passat dia 13 d'aquest mes, a la Capella dels Dolors, tingué lloc la segona Sessió d'Estudis, tal i com era programada.

Els autors llegiren les seves comunicacions, que foren les següents:

Noves aportacions per a l'estudi dels temps neolítics al Maresme. *Robert Lleonart i Casadevall.*

Berenguer de Portell: L'ampliació d'una propietat rural (1308-1325) *Coral Cuadrada i Majó.*

Joan de Canyamars (1430?-1492) *Carles Marfà i Riera.*

L'escribania de Mataró: Un llarg plet feudal. *Joan Giménez i Blasco.*

Santa Margarida de Cabrera, casa de deodates. *Marià Ribas i Bertran.*

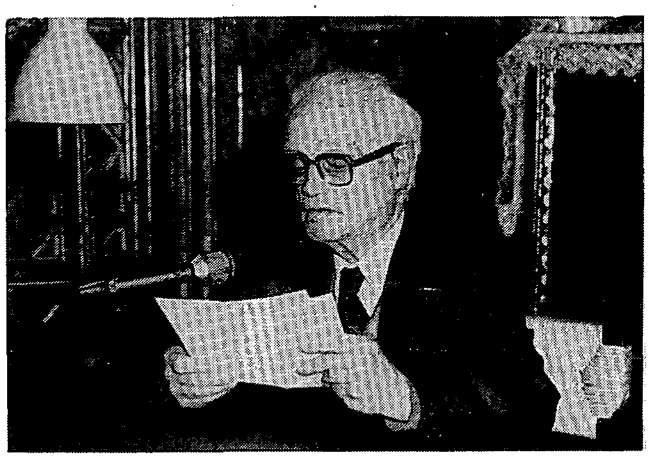
Sobre l'antiguitat del nom Clavé en el Teatre a ell dedicat a Mataró. *Francesc Enrich i Regàs.*

Testimonis històrics orals. El Sis d'Octubre de 1934. *Josep Xaubet i Vilanova.*

La vaga general de Mataró del 23 al 26 de març de 1946. *Ricard de Vargas i Golarons.*

Notes entorn dels pans rituals a Mataró. *Imma Caballé i Martín - Pere M. Ibern i Regàs.*

El tabernacle del Roser de Santa Maria. *Manuel Salicrú i Puig.*

El Sr. Marià Ribas i Bertran llegint la seva comunicació.
Fotografia Miquel Sala (M.A.S.M.)

El moderador com a acte final llegí una part de la comunicació:

Via fora lladres: El delicte a Mataró i el seu districte judicial a la primera meitat del segle XIX *de Francesc Costa i Oller.*

Hi hagué un interessant debat, sobretot en els dos temes d'història contemporània.

L'èxit d'assistència assegura sens dubte la continuïtat de les sessions, que esperem que siguin un marc d'aportacions i de debat per a temes d'història i cultura de Mataró.

ESTUDIS

Salvador Milà i Solsona, advocat, és regidor de l'Ajuntament de Mataró pel Partit Socialista Unificat de Catalunya des de les primeres eleccions democràtiques. Fins fa poc ha participat al govern municipal com a conseller delegat de l'àrea d'Urbanisme.

En funció del seu càrrec va intervenir molt activament en el Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic que elaborà el *Pla Especial del Catàleg del Patrimoni Històrico-Arquitectònic de Mataró.*

En el treball que segueix reflexiona sobre la protecció del patrimoni arquitectònic, que ha d'arribar a ésser element dinamitzador en la construcció de la ciutat de Mataró.

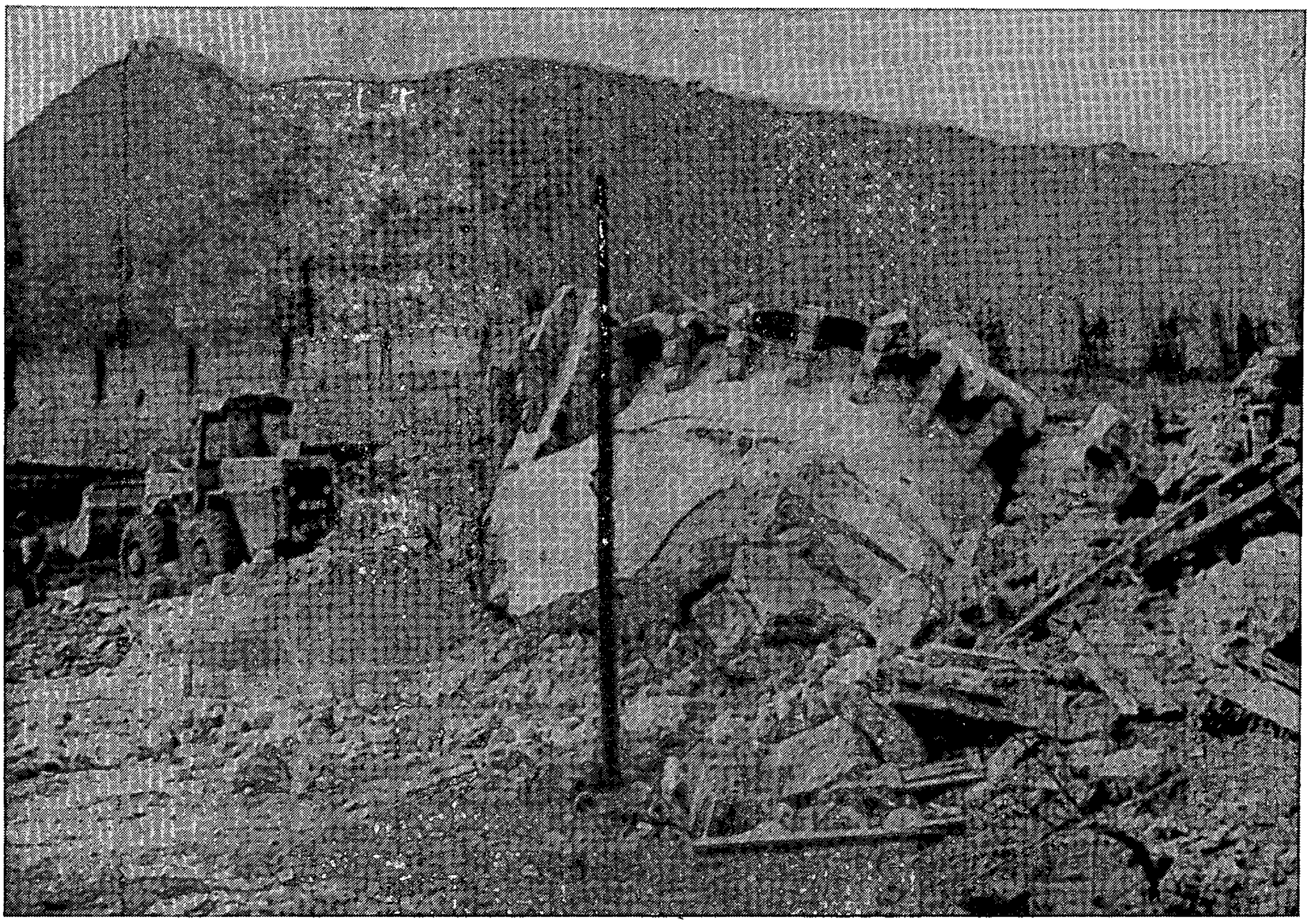
EL SENTIT DE LA PROTECCIÓ DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC I AMBIENTAL EN LES DIFERENTS POLÍTIQUES URBANÍSTIQUES (1)

La relativament recent preeminència de la preocupació i interès de la societat i els poders públics pels temes de la defensa del patrimoni històrico-arquitectònic i ambiental, i els nous conceptes urbanístics, que donen prioritat a la recuperació de la ciutat antiga i a la busca d'una imatge integradora del conjunt urbà —els homes, el treball, l'ús de la ciutat i l'arquitectura—, fins i tot l'experiència mataronina en aquest camp, m'han portat a unes reflexions personals i ben limitades, per trobar un sentit històric i polític a aquest fenomen.

"SALVEM EL PATRIMONI": UN PRIMER PAS

Els antecedents més recents d'aquesta nova actitud, sobre la qual intento reflexionar, els situaria, en el cas de Mataró, en la reacció de grups reduïts de ciutadans, agrupats a entitats culturals i associacions cíviques, davant la destrucció, sistemàtica i inconsiderada, de llegats històrics i arqueològics a finals dels anys seixanta i primera meitat dels setanta: enderroc de la Torre Llauder i el perill pel seu jaciment arqueològic, destrucció de "Can Xammar", enderroc de l'interior del Clavé, l'amenaça a les Esmandies, etc. Aquesta reacció cultural i ciutadana es va concretar, ultra en els moviments cívics de protesta, en el *Manifest sobre el Patrimoni Històric, Artístic i Arqueològic de la nostra Ciutat de Mataró*, del 1977, encapçalat pel Patronat del Museu Municipal de Mataró; en la *Carta Arqueològica* de la Secció Arqueològica del Museu Municipal del 1976, així com en la constitució de grups ciutadans d'estudi.

Al nostre país, la popularització i, per què no dir-ho, la politització dels temes de defensa del patrimoni arquitectònic i ambiental, és un fenomen lligat a l'expansió dels moviments ciutadans i polítics de finals del període franquista, com un element més dels moviments reivindicatius per una millor qualitat de vida, contra l'especulació del sòl, pels equipaments i serveis públics indispensables. La sensibilització popular pels temes urbanístics comença pel rebuig i la denúncia de l'urbanisme de l'època, caracteritzat per la manca de planificació, per l'esgotament dels recursos, per la lletjor de l'arquitectura, per l'abandó dels espais públics urbans, per la degradació del conjunt de la ciutat. Davant d'una política urbanística mancada d'altre model, que no sigui el del màxim benefici privat i la malversació dels recursos naturals i del patrimoni històric i ambiental heretats, la reacció cívica democràtica pren la defensa del patrimoni arquitectònic i arqueològic com un punt de referència mínim, com una línia de resistència davant la manca d'instruments polítics i tècnics per a construir un model de ciutat alternatiu. Així podem entendre la pressió sobre el Consistori mataroní del 1975 per tal que s'aprovés el nou *Pla General d'Ordenació* —tantes vegades ajornat o guardat al calaix de l'Alcaldia per molest i entorpidor—, i que s'hi inclogués una mínima normativa sobre protecció de l'àmbit arqueològic i el mandat, a la disposició final, de la confecció en dos anys d'un *Catàleg de protecció del Patrimoni*, o els treballs de pre-catalogació fet pel Col.legi d'Arquitectes de Catalunya.

L'enderroc de la Torre Llauder (1970).
Fotografia Manent - Setmanari El Maresme.

Aquest afany conservacionista, protector, que preserva els models del passat en l'arquitectura, en l'urbanisme, en el medi natural, i que al nostre país i a la nostra ciutat s'ha vist reconegut i oficialitzat, a partir de la constitució dels Ajuntaments democràtics l'any 1979, amb l'aprovació dels *Catàlegs del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental* i amb les operacions puntuals de preservació d'edificis i espais, no deixa de tenir un sentit limitatiu i empobridor si s'atura en la mera conservació, en un simple mimetisme. El nostre temps, la nostra ciutat democràtica no es pot contentar amb l'assoliment dels objectius propis d'un temps de resistència, en què el primordial era aturar la destrossa; cal trobar nous models. Vet aquí l'objectiu d'aquestes reflexions.

L'EVOLUCIÓ DE LES CIUTATS: UN PATRIMONI ACUMULAT I UNA SUCCESSIÓ DE MODELS

Avui sabem que l'arquitectura i l'urbanisme, la constitució, creixement i evolució de la ciutat, dels seus estatges públics i privats, dels seus espais lliures, són tots ells elements íntimament lligats a factors econòmics i socials, a l'avenç de les tècniques constructives i de comunicació. La forma en què construïm i utilitzem el conjunt d'elements que constitueixen la ciutat, l'ús del sòl i dels recursos naturals, van units a l'evolució econòmica, social i política, a la diferent posició i espai —fins i tot en el sentit físic— que ocupen les classes socials, a les seves lluites, a les formes d'organitzar el treball i l'oci, al creixement demogràfic, als canvis culturals.

Quant més ràpid ha estat el canvi d'una societat rural a una societat urbana, més han influït els canvis socials i econòmics en la configuració física de les ciutats. El més recent, intens i sotregador d'aquests canvis ha esta la industrialització, l'acumulació capitalista i l'expansió de l'economia de mercat, en especial de la Segona Guerra Mundial ençà.

És per aquesta línia de pensament que em plantejo el sentit actual de l'èmfasi sobre la protecció del patrimoni arquitectònic i ambiental. Aquesta mena de preocupació, en el sentit i amb la importància que se li dóna actualment, és difícil trobar-la en la història de l'evolució de les ciutats. Les ciutats han evolucionat durant segles amb més o menys intensitat de creixement i transformació, però sempre sobre si mateixes, a partir de la ciutat existent, d'una forma diríem "orgànica", amb processos de substitució d'edificis i estructures i amb la creació de noves formes, amb l'aparició de noves

tècniques de construir, pròpies de cada etapa d'evolució social, econòmica i tecnològica, que resolien sense cap mena de remordiment els seus conflictes d'espai i de tipologia amb les formes, estructures i edificis del passat. És així com se'ns han explicat sempre les ciutats: com una acumulació, un amalgama: teixir i desteixir d'arquitectures, d'espais i d'usos. Aquest procés "biològic" de les ciutats ha tingut, però, fins la nostra època, un ritme propi, no tumultuós, no arrasador com el que hem conegut més recentment.

Els creixements econòmics i demogràfics, els canvis socials en les formes de produir i en les tècniques de construir, s'han succeït històricament sense salts sobtats —entengui's que no m'estic referint a esdeveniments polítics puntuals—; a tot model establert l'ha succeït un model nou, culturalment fonamentat, inspirat en l'evolució i en la transformació del model anterior.

LES ACTITUDS DAVANT LA CIUTAT HERETADA EN L'EDAT MODERNA

Val la pena fer una ràpida ullada al passat. El Renaixement mateix, amb la seva aparent limitació i revalorització de l'antiguitat clàssica grega i romana, no ens ha d'enganyar en aquest sentit. En aquell moment històric, la revalorització de l'arquitectura i l'art clàssics no tenen res a veure amb una política conservacionista o de protecció d'un patrimoni històric o artístic com la que avui coneixem. Es tractava d'una reinterpretació, d'una "excusa" per a una pregona renovació cultural, social i política, com ha observat Arnold Hauser:

> Davant del fet que en un determinat moment l'Antiguitat comenci a tenir una eficàcia ben diferent de la que fins aleshores havia tingut, cal plantejar-se en primer lloc la qüestió de per què ha passat realment aquest canvi, per què de sobte la mateixa cosa provoca efectes nous... La sensibilitat per a l'Antiguitat clàssica era només un símptoma, tenia profundes arrels en fenòmens socials, igual que la repulsa de l'Antiguitat en començar l'era cristiana. Però no cal tampoc sobrevalorar el valor simptomàtic d'aquesta sensibilitat per a l'època clàssica. Els homes d'aquest temps tenien certament consciència clara d'un renaixement, i amb ella, el sentit de renovació basat en l'esperit clàssic... (2).

Podem també invocar el testimoni d'un home renaixentista que ens explica com els arquitectes i artistes de l'època no es movien per un afany de conservar i recuperar el passat grec o romà, sinó que buscaven la inspiració per a les noves formes que havien de substituir les formes i els models de l'Edat Mitjana, però amb la mateixa indiferència pel manteniment i recuperació d'aquelles:

> (Roma) veu tot el dia arribar molts artesans (*artefici*) de llocs veïns i llunyans, els quals... els arcs i les termes i teatres i els altres diversos edificis, que mantenen alguna part en peu, busquen amb estudi, en el petit espai dels seus papers i ceres, reproduir les seves formes, i després, quan han de fer ells alguna nova obra, miren aquests exemples, i procuren ressemblar-s'hi amb el seu artifici, tant més es creuen dignes de ser lloats del seu esforç, quan més fan assemblar les seves noves obres a les antigues i això perquè saben i veuen que les antigues més s'acosten a la perfecció de l'art que les fetes des de llavors ençà (3).

El mateix podríem dir pel que fa al romanticisme, o més recentment al s. XIX en la primera revolució industrial i l'expansió del capitalime. Les ciutats creixen, s'enderroquen les muralles medievals —a Mataró i a la majoria de les ciutats— sense cap mena de remordiment, sense cap afany conservacionista, però això sí, un cop enderrocades apareix un model clar, contundent, integrador: els eixamples, les idees higienistes, les noves edificacions, els grans passeigs i avingudes, els nous estils arquitectònics, els edificis públics amb personalitat, les fàbriques, etc.

És cert que mai no han deixat d'existir estudiosos i amants del passat, de les diferents etapes de l'arquitectura i de l'urbanisme, però sempre com a fenomen cultural, com a inspirador de noves formes, de nous models.

També és cert que cap de les diferents etapes de l'evolució històrica i social i, per tant, de les diferents arquitectures i models urbanístics i de creixement, no ha fet taula rasa del passat, no ha destruït ni menyspreat el patrimoni heretat, sinó que normalment l'ha sabut reutilitzar o transformar, integrant-lo o potser deixant-lo al marge, amb una concepció merament monumentalista, però sempre al costat d'un nou model, d'unes noves formes, d'unes noves imatges que els contemporanis apreciaven com a pròpies, i valoraven i estenien com a configuradores de la seva època, per tal de fer agradable la seva vida urbana i per deixar-les com a testimoni pel futur.

LA NOVA SITUACIÓ A L'ÚLTIM QUART DEL S. XX: LA CRISI DE LA CIUTAT

Aquest procés d'evolució "biològica" o "orgànica" de la ciutat es trenca, com ja he dit, en aquests últims decennis. La ciutat heretada esclata: en la seva demografia, en el seu creixement físic, en la seva configuració econòmica i social. Els usos es segreguen, les activitats productives entren en conflictivitat amb les residencials, les tècniques constructives canvien radicalment respecte del passat, apareix una nova arquitectura i un nou urbanisme condicionats per la prioritat de l'aprofitament especulatiu de l'espai, es produeix la segregació física de la ciutat —amb els barris perifèrics, mancats d'infrastructures— com a fidel reflex de la segregació social; alhora les classes dirigents tradicionals perden interès per la ciutat com a lloc de convivència i de relació social, com a espai i representació del seu paper dirigent, i es refugien en

Memòria Històrica. **Pla Especial del Catàleg del Patrimoni Històrico-Arquitectònic de Mataró. Mataró, 1981.**

"ghettos" residencials com més lluny millor del centre, amb la inevitable degradació d'aquest. Tots aquests fenòmens al nostre país es conjuminen amb un règim polític dictatorial, amb la manca d'institucions locals democràtiques. Aquest és el model de ciutat contra el que, com deia al principi, es comença a reaccionar, –pel que fa a l'arquitectura i a l'urbanisme– amb el crit d'alarma, amb l'element aglutinador de la defensa del patrimoni arquitectònic, arqueològic i ambiental.

UN MODEL PROGRESSISTA DE CIUTAT: CONSERVAR PER TRANSFORMAR

Avui, però, no ens podem conformar amb la mera catalogació, coneixement i preservació del patrimoni heretat, objectiu ben important i difícil d'acomplir. El nostre repte és configurar un nou model de ciutat que, a partir dels condicionants descrits, contingui una proposta transformadora, progressista, que revaloritzi la ciutat com a centre de la nostra vida econòmica i social, i als ciutadans com a protagonistes del seu propi destí. Val la pena recordar que la democràcia, com a govern del poble, i com a objectiu a aconseguir i a eixamplar, té en la ciutat el seu espai natural de desenvolupament i de defensa, la seva àgora de debat i el seu centre de lluita.

Aquesta nova ciutat ha de començar per superar els problemes, vicis i dèficits acumulats en la seva més recent història; es tracta de trobar un model de ciutat que superi la seva crisi, a partir de detectar-ne els problemes i fer-ne el seu diagnòstic. Aquest diagnòstic i aquestes solucions alternatives han d'abastar aspectes econòmics, socials, urbanístics i arquitectònics.

EL PLA DE LES CINC SALVAGUARDES

Giuseppe Campos Venuti, arquitecte-urbanista italià, ha definit a partir de l'experiència de planificació i gestió urbanística democràtiques i progressistes de bon nombre de ciutats italianes, en els anys recents, un "model alternatiu" de planejament urbanístic, l'aspecte essencial del qual és "dirigir-se a l'interior més que a l'exterior de l'organisme urbà, apuntar a una organització de la ciutat existent més que a la seva expansió discriminada, vigilar la qualitat de la vida ciutadana en lloc d'incrementar-ne el nombre de ciutadans" (4).

Aquest nou model de planejament ve definit per un concepte aparentment conservacionista, però amb una clau transformadora, alhora que integradora, de la ciutat heretada, i es coneix com el de les *cinc salvaguardes*:

> "La renovació urbanística afronta en primer lloc la *salvaguarda pública*, tot reivindicant l'ús comunitari dels terrenys no edificats en el teixit urbà, reclamant-los per a fins educatius, socials, sanitaris, culturals, esportius, sempre amb una qualificació que permeti recuperar per a la vida residencial una dimensió no sols familiar, sinó col.lectiva (...)
>
> "Ha de ser també el Pla de la *salvaguarda social*, que utilitzi tots els mitjans oferts per la legislació i la pràctica urbanística per tal de defensar la permanència a cada barri de la ciutat d'aquelles classes populars –obrers, artesans, petits comerciants, jubilats– a les quals la selecció capitalista intenta recloure als barris perifèrics o als cinturons metropolitans (...).
>
> "... la *salvaguarda productiva* es nega a deixar-se portar per l'expulsió especulativa de les indústries de les ciutats, proposant per contra, mesures ecològiques que han estat tan oblidades fins avui.
>
> "Aquests continguts de renovació urbana eliminen també tot equívoc elitista o classista, massa vegades present a l'acció de la *salvaguarda ambiental*: defensar l'arquitectura històrica significa aturar i no afavorir l'expulsió social, així com defensar els béns naturals ha de permetre oferir-los al gaudi de tots els ciutadans, i no sols d'uns pocs afortunats (...)"
>
> "I per últim la *salvaguarda programàtica* caracteritzada "per una nova manera de fer front amb el Pla al problema de la programació en la concepció i realització de les intervencions: ...un pla d'urbanisme no és realitzable si no és seguint una determinada successió en els assentaments i en les infrastructures previstes..." (5).

Vet aquí l'element diferenciador i característic d'un concepte diferent, modern, de construcció de la ciutat, de transformació urbana, respectuós amb el passat, però generador d'imatges noves, adequades a un nou protagonisme en la vida de la ciutat: d'unes noves classes que estimen la ciutat i la fan a la seva mida: conservar el passat, però amb continguts socials, productius, culturals d'avui.

En l'aspecte arquitectònic i ambiental aquesta ciutat amb afany de renovació i progrés ha de

Element decoratiu d'una botiga del carrer de St. Josep. Símbol del Patrimoni Arquitectònic Mataroní. Extret de la *Memòria Històrica* del Pla Especial del Catàleg.

ser capaç de donar una imatge pròpia del seu temps, específica del seu caràcter democràtic, tant pel que fa a l'obra pública com a l'edificació privada. Com vaig dir en un altre lloc, es tracta de fer "palesa la voluntat de construir una ciutat a la mida del ciutadà, on l'espai públic, el carrer, la façana, l'escenari de la nostra vida col.lectiva, sigui considerat com a quelcom positiu, digne d'atenció i de respecte, significatiu d'allò que és la ciutat, útil i agradable per a l'usuari, com a manifestació que a la ciutat democràtica el protagonista és la col.lectivitat, el públic, el comú, com a la ciutat absoluta ho era el príncep, l'absolut".

La protecció del Patrimoni Històric, Arquitectònic i Ambiental ha de trobar així un sentit modern, com a un element dinamitzador, en la construcció de la ciutat del futur.

Salvador Milà i Solsona

NOTES:

(1) Les línies bàsiques d'aquest article varen ser exposades inicialment en una xerrada de l'autor amb membres del Patronat del Museu Comarcal del Maresme de Mataró, el mes de gener de 1985.

(2) HAUSER, Arnold. *Historia social de la literatura y el arte*. 5a. ed. Madrid: Guadarrama, 1969. Pàgs. 356-357.

(3) BEMBO, P. *Prose della volgar lingua*, citat per Marco Dexxi Bardeschi a l'article *Cultura, segno, situazione dell'arquitetto*, al catàleg de l'exposició *Il rotere e lo spazio*, Electa Editrice, Firenze, 1980, pàg. 92 (Firenze e la Toscana dei Medici nell'Europa del Cinquecento) –traducció de l'autor–.

(4) CAMPOS VENUTI, Giuseppe. *Urbanismo y austeridad*. Madrid: Siglo XXI, 1983. Pàg. 53. Traduït al català per l'autor.

(5) CAMPOS VENUTI, G.: *Urbanismo y austeridad*, pàgs. 54-55.

(6) MILÀ I SOLSONA, Salvador, *Fer l'escenari de la ciutat democràtica*, a la presentació de la publicació *Arquitectura i disseny urbà, 1981-1983*, Ajuntament de Mataró, juliol 1983.

L'arquitecte mataroní Agàpit Borràs i Plana forma part del Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic de Mataró, que elaborà el *Pla Especial del Catàleg,* en representació del Col.legi d'Arquitectes de Catalunya.

És autor d'un treball d'investigació sobre el patrimoni arquitectònic de les diferents poblacions del Maresme.

En el seu article concreta els criteris que serviren per a la catalogació dels edificis més significatius de la ciutat, aquells que permeten la lectura de la història a través dels diferents moviments, èpoques o estils.

> "La pèrdua del passat, col.lectiu o individual, és la gran tragèdia humana; i el nostre passat l'hem tirat per la borda com aquell noi que destrossa una rosa"
> Simone Weil. *L'Enracinement*, 1949.

UN PLA GENERAL QUE HA DURAT 98 ANYS

(Des del *Pla de l'Eixample* d'Emili Cabanyes i Melcior de Palau de 1878 fins al *Pla d'Ordenació* de 1976).

El nucli urbà primitiu de Mataró s'originà aproximadament al segle XIV en el mateix indret de l'antiga ciutat romana, i la seva estructura quedà definitivament ordenada en el segle XVI en construir-se les muralles i els portals que donarien accés als camins veïnals (Camí Ral, Camí del Mig, Camí d'Argentona, Camí de Valldeix, etc.).

Durant els dos segles següents (XVII-XVIII), el creixement es produeix fora muralles en direcció al mar i a partir dels eixos veïnals abans esmentats.

Aquest creixement fora muralles queda definitivament estructurat en el *Pla de l'Eixample* de 1878 d'Emili Cabanyes i Melcior de Palau. Els límits d'aquest *Pla d'Eixample* són les Rondes, circuit heptagonal concèntric a les muralles del segle XVI.

Aquest *Pla*, el primer Pla d'Ordenació Urbanística de la ciutat, ordena el creixement de la població fins ben entrada la postguerra.

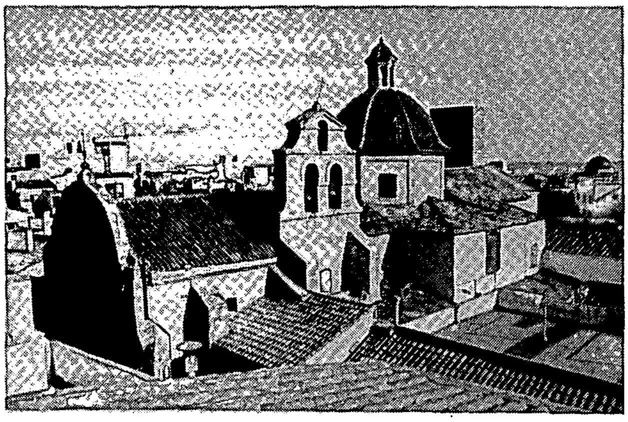
Els anys cinquanta assenyalen el creixement urbanístic de Mataró mes enllà de les Rondes i l'inici del creixement suburbial com un arc en la part alta de la ciutat entre la carretera d'Argentona i la carretera de Mata (Cerdanyola, la Llàntia, Cirera, Molins, Vista Alegre i Rocafonda).

Si l'arc suburbial és un fet irreversible pel que fa a les afores del nucli urbà —els 17 anys d'alcaldia de Pedro Crespo Gil són determinants—, també ho és en el mateix nucli urbà, la destrucció de Can Xammar, i la construcció d'un edifici que atenta contra totes les normes del bon gust en el seu lloc, per posar l'exemple més rellevant.

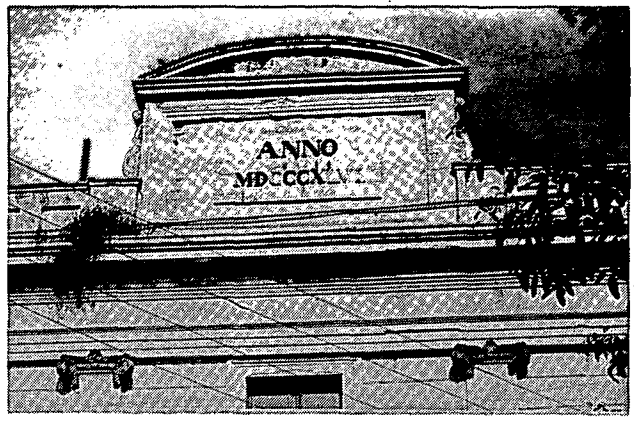
No ens ha de fer vergonya de dir-ho: Mataró ha perdut la seva identitat arquitectònica, i perdent-la, ha perdut part de la seva història i de la seva cultura. Difícilment en els suburbis de la ciutat, l'encertat disseny de l'obra pública municipal recent podrà neutralitzar la mediocritat arquitectònica i urbanística d'aquestes àrees, i també serà difícil que aquestes mateixes intervencions municipals puguin resoldre per si mateixes allò que l'incultura ha anat desfent en el nucli urbà. Ho hem de dir; la manca de cultura en les institucions polítiques i culturals de l'època tenen un alt grau de responsabilitat, per altra part els arquitectes, enginyers i els inversors immobiliaris han fet la resta.

Si com abans s'ha dit el *Pla de l'Eixample* de 1878 ordena el creixement urbà fins als anys de la postguerra, el nou *Pla d'Ordenació* de 1976 poca cosa ha pogut fer per racionalitzar dèficits i preveure ordenacions puntuals d'un procés urbanístic, que sortosament ha vingut frenat per la crisi econòmica dels anys 70.

En els darrers anys de la Dictadura i següents abans de les eleccions municipals,les associacions de veïns i els moviments populars han fet un pa-

Conjunt de l'església de St. Josep. Segle XVII.
Fotografia Agàpit Borràs.

Frontó de l'edifici de l'antic Jutjat, a la plaça Gran (1856).
Fotografia Agàpit Borràs.

per estimable per aturar propostes que haurien suposat el darrer acte d'una política de desencerts. Assenyalem en aquest apartat els moviments populars contra el port, l'aparcament a la Riera (antic cinema Modern i darrera l'Ajuntament), l'aparcament a la Rambla, i destrucció del cinema Clavé).

EL PLA ESPECIAL DEL PATRIMONI ARQUITECTÒNIC DE L'AJUNTAMENT DE MATARÓ.

El nou Consistori Municipal, fruit de les eleccions democràtiques de 1979, va convocar una sèrie de professionals i estudiosos en el camp de la cultura i l'urbanisme per endegar la confecció d'un catàleg i posterior *Pla Especial de Protecció de la Ciutat de Mataró.*

La idea ha estat de recollir els edificis més significatius al llarg del procés de construcció de la ciutat, permetent una lectura de la pròpia història de l'arquitectura en els seus diferents moviments i estils, llegint els propis edificis de la ciutat.

Aquests són els apartats reproduïts del propi *Pla Especial:*

I. Restes i vestigis arqueològics.
Bàsicament inclou tots els assenyalats i els criteris relacionats implícitament o explícitament, en la *Carta arqueològica de Mataró* vigent.

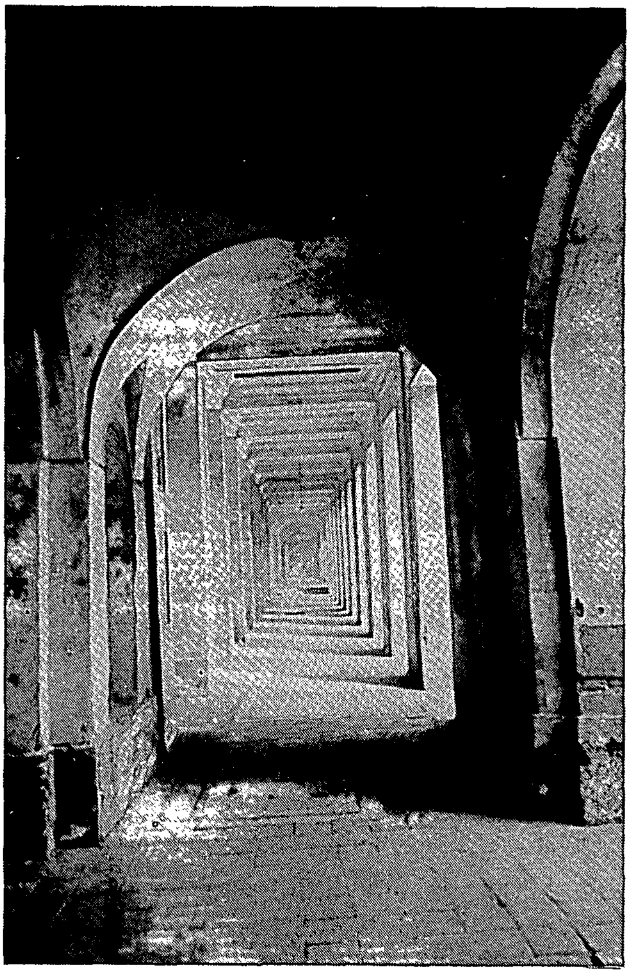
II. La ciutat antiga (s. XV-XVIII).
Es tracta d'un període històric que ha deixat una bona impromta en la configuració del sector històric de la nostra població, a través de successives etapes: formació del nucli primitiu (s.XV), l'emmurallament de la vila (s.XVI), el seu creixement foramurs (s.XVII) i l'ulterior desenrotllament radial (s.XVIII).
S'hi troben els edificis públics més antics de la ciutat, i els privats que han perdurat fins els nostres dies, conservant els trets originals, totalment o parcialment. També en formen part masies i cases pairals dels veïnats i els llenços de la muralla cinc-centista avui encara existents.

III. La ciutat industrial (s. XIX-XX).
Comprèn el període d'expansió de la caseria urbana fins a les Rondes, amb algunes excepcions indispensables de forma de les esmentades vies. Apart de reunir-s'hi els edificis més representatius dels moviments arquitectònics històrics, també s'hi inclouen aquells altres que són una mostra d'arquitectes destacats tan locals com forans:

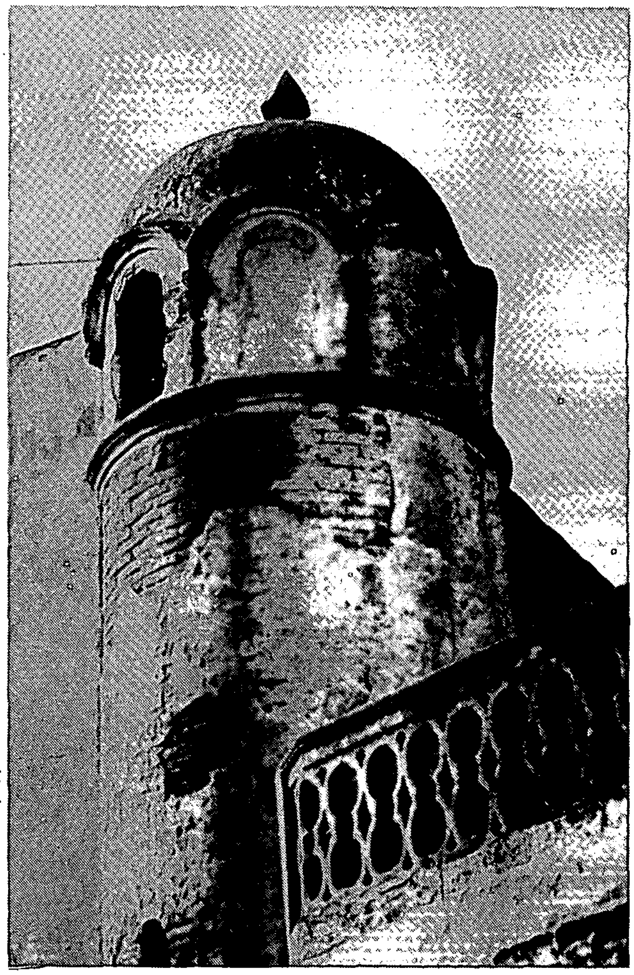
Neoclàssic en general
    Obra de Miquel Garriga
Historicisme en general
    Obra d'Elies Rogent
    Obra de Jeroni Boada
Modernisme en general
    Obra d'Antoni Gaudí
    Obra de Josep Puig i Cadafalch
    Obra de Melcior de Palau
Noucentisme en general
    Obra de Felicià Carreras
    Obra de Josep Goday
    Obra d'Emili Cabanyes

Altres tendències arquitectòniques i decoratives del segle XIX i principis de l'actual.
Arquitectura fabril
Elements no inherents a l'arquitectura
Racionalisme en general
    Obra de Lluís Gallifa
    Obra de Miquel Brullet

A part aquests elements arquitectònics s'ha tingut interès a inventariar i protegir:
    Ordenació de carrers
    Muralles
    Capelles votives
    Escuts i armes
    Xemeneies industrials
    Fonts del terme municipal

Interior del pòrtic del Cementiri.
Obra neoclàssica de Miquel Garriga i Roca o Antoni Rovira i Trias.
(segona meitat segle XIX).
Fotografia Agàpit Borràs.

Repartidor de la Companyia d'Aigües.
Muralla dels Genovesos. Obra de Jeroni Boada (1865?).
Fotografia Agàpit Borràs.

Els criteris de protecció s'han fet operatius perquè puguin servir en la feina quotidiana municipal de concessió de llicències:

- A Protecció de façanes, volums interiors.
- B Protecció de façanes i volums.
- C Protecció d'elements secundaris.
- D Protecció de conjunts, perímetres i ambients urbans.
- E Protecció d'elements naturals (fonts, jardins, etc.)
- F Protecció de conjunts i restes arquitectòniques.

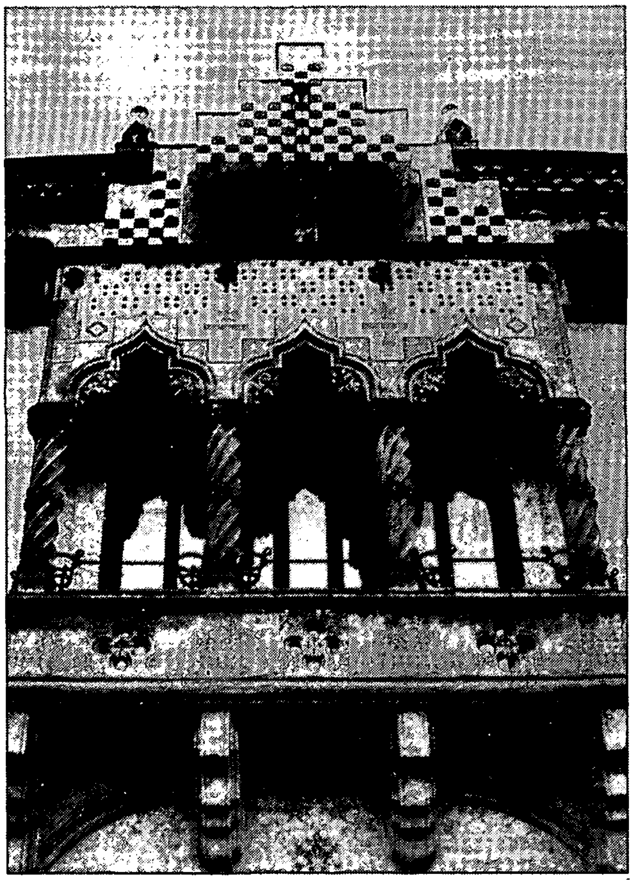
REFLEXIONS ENTORN AL CATÀLEG I PLA ESPECIAL DE PROTECCIÓ.

Estic personalment satisfet de les aportacions culturals que es varen produir en l'elaboració del *Catàleg* i del resultat final del mateix. Ha estat una feina de sistematització en la protecció del patrimoni arquitectònic mataroní, que si l'Ajuntament la vol utilitzar, serà de gran utilitat per a la població.

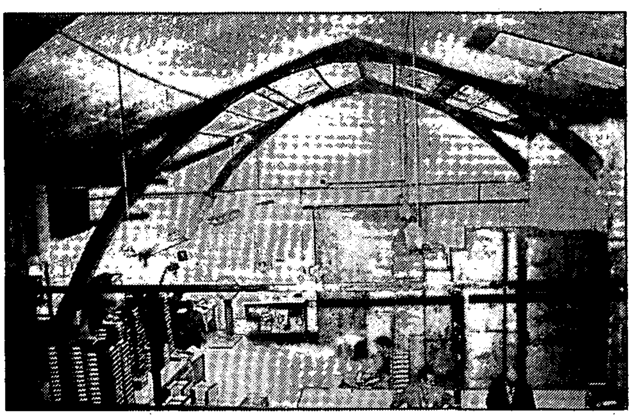
Paral.lelament a aquesta recopilació d'elements arquitectònics que configuren el *Catàleg*, ha estat un encert la creació en l'Ajuntament d'una oficina de disseny de l'obra municipal. La creació d'aquesta oficina ha vingut a modificar la manera com s'havia portat fins ara la producció de les obres municipals, i el nombre ja important de diferents intervencions en el terme municipal en les quals s'observa una reflexió arquitectònica sobre la construcció de la ciutat, avalen aquesta idea.

Les mateixes obres municipals recents o les intervencions puntuals fruit d'una política de concursos com per exemple la restauració del Mercat de la Plaça Gran han creat al seu entorn un procés de rehabilitació i millora arquitectònica.

No obstant això, crec que aquesta política iniciada amb la redacció del *Catàleg Arquitectònic*, i el *Pla Especial de Protecció*, i continuada amb el disseny de l'obra pública des de l'Ajuntament a través de la seva oficina tècnica, hauria de venir complementada amb una decidida intervenció municipal que modifiqués la monòtona mediocritat de la imatge urbana.

Can Coll i Regàs. Carrer d'Argentona. Obra de Josep Puig i Cadafalch (1898). Fotografia Agàpit Borràs.

Nau de la fàbrica de la Cooperativa *Obrera Mataronense* (avui Asensio S.A.), amb cavalls parabòlics, obra d'Antoni Gaudí. Fotografia Agàpit Borràs.

Homogeneïtzacions cromàtiques en certs carrers del nucli urbà (proposar una gamma de colors) promogudes per l'Ajuntament, eliminar progressivament certs enrajolats en façana, intervenció directa a nivell formal en la concessió de llicències, dinamització de certes propostes iniciades amb anterioritat (reforma de l'edifici de Can Xammar), serien mesures a portat a terme de forma immediata per l'Ajuntament en el nucli urbà.

En la perifèria suburbial la intervenció es fa més difícil. Lògicament el *Pla Especial* no va catalogar cap edifici, i les intervencions municipals en les obres públiques difícilment poden crear una rehabilitació de l'entorn degradat. Però no per això una política municipal de rehabilitació de la imatge urbana no ha de preveure propostes concretes en aquests sectors. Una mesura a portar a terme en aquestes àrees suburbials podria ser la substitució d'aquelles edificacions degradades i en mal estat a partir de subvencions per nous edificis en el mateix lloc projectats en l'Ajuntament o des de l'Ajuntament. Un assaig d'aquest tipus podria permetre una progressiva, encara que lenta, substitució de l'arquitectura d'aquestes zones perifèriques a la ciutat.

En qualsevol cas, el *Pla Especial* no podia fer res més que catalogar el que ha quedat de la desfeta arquitectònica de Mataró i no podia fer l'artilugi de recuperar allò que ha estat enderrocat des de la postguerra fins ara. El que sí que és cert és que el debat produït entorn de la redacció del *Catàleg*, així com els produïts anteriorment en les campanyes de reivindicacions urbanes als anys de l'oposició, han creat una sensibilitat entre els ciutadans que les institucions polítiques i culturals de la nostra ciutat han d'aprofitar perquè a partir d'una política progressiva de rehabilitació, aprofitant intel.ligentment les ajudes i subvencions que donen avui els organismes públics, s'arribi a trobar plaer tot passejant per Mataró, sigui quina sigui la zona que s'escolleixi.

Agàpit Borràs i Plana.

Esteve Mach i Bosch, arquitecte mataroní, avui vinculat a la Direcció General del Patrimoni Arquitectònic de la Generalitat de Catalunya, com a membre del Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic de Mataró, fou un dels redactors del *Catàleg de Carrers i ambients de la ciutat.*

El seu treball expressa el valor de l'arquitectura popular, de l'arquitectura anònima, que constitueix la base i el teixit de suport de la ciutat de Mataró.

L'ARQUITECTURA DE LA CIUTAT

Reflexions sobre el *Catàleg de Carrers i Ambients de la ciutat de Mataró*

REDESCOBRIR LA CIUTAT

Hom pot passejar-se un dia per la ciutat on sempre ha viscut i redescobrir-la de nou.

Aquesta experiència la vaig poder realitzar, juntament amb en Santi Estrany, en Llorenç Campdepadrós i —encara que per pocs dies— també amb en Rovira Brull quan, des del si del Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic, rebérem la comesa de fer el *Catàleg de Carrers i Ambients de la ciutat de Mataró.*

No ens proposàvem de descobrir monuments. El nostre objectiu eren les cases de carrer, l'arquitectura anònima, la decoració sorgida dels oficis...

Ben aviat anaven prenent relleu davant de la nostra mirada, uns balcons de ferro amb rajoles decorades, uns esgrafiats a mig esborrar, una agrupació de cases amb els mateixos brancals i llindes de pedra, un escalat rítmic de cornises, una massa de verd o una palmera que desbordava la tàpia que la tancava, etc.

Resseguint una i altra vegada els mateixos carrers, aviat aquests elements es feien imprescindibles... els ulls se n'hi anaven de forma automàtica... es feien inseparables de la imatge del carrer... amb tota probabilitat, el definien !

El color, fins i tot, o potser la llum, eren perceptibles. Cada carrer tenia el seu color; fruit d'una enigmàtica combinació de l'amplada i l'alçada, de l'orientació solar, dels materials de les façanes... Apreciació subtil, tanmateix, d'uns ocres clars, d'uns grisos... però no per difícil, menys certa.

Recordo alguns d'aquests "redescobriments": l'ordre del carrer d'Amàlia, la llum del carrer de Sant Francesc de Paula, la qualitat de bona part del carrer d'Argentona o del Camí Ral que es correspon amb la Rambla... la riquesa tipològica i decorativa del Grup Goya...

QÜESTIÓ DE VALORS

Perquè, on rau la força de l'arquitectura popular o menor, o anònima ? No assajaré pas una resposta contundent que seria, altrament, massa complicada si no impossible.

La immensa major part d'aquestes cases varen ésser aixecades per mestres d'obres de forma totalment repetitiva i metòdica, amb un nombre molt reduït de materials i un ordre distributiu i compositiu modest i fix... Se'n pot dir art d'aquesta fabricació seriada i proletària, o menestral, si més us plau ?

Com pot, altrament, negar-se el valor artístic d'uns brancals i uns balcons treballats amb simplicitat o d'una forja rude... però amb clara voluntat decorativa ?

Potser ha passat a tenir tractament d'art el que abans només tenia qualificació d'ofici; però que avui ha pres valor perquè és irrepetible... perquè suposa moltes hores de treball de l'home (allò que pejorativament se'n diu "mà d'obra"...).

Ben cert que tot el que és antic ens parla com a testimoni; més enllà de la pura qualificació artística. ¿Com poden deslligar-se aquestes cases

de la història dels comparets i dels pescadors... dels primers i tímids eixamples urbanístics de Mataró, seguint el camí ral o els camins del mar o, més tard, les primeres intervencions "socials" de les entitats d'estalvi ?

Hi ha carrers i verals que parlen de l'engegada de les fàbriques del gènere de punt, quan no podia ni somniar-se amb l'allau futur de la immigració de parla castellana...

És un vertader llibre d'història, d'economia, de sociologia, de religió i costums (pensem en les nombroses "capelletes" dels carrers amb noms de sant), el que està escrit en els testimonis que ara representen uns carrers o un grup d'habitatges...

És aquest grau de testimoni el que dóna valor a una arquitectura que potser no era més que construcció ?

Qui gosaria, però, negar l'aportació artística d'uns habitatges que, malgrat la modèstia de llur plantejament i solució, sorprenen sovint amb una intencionalitat decorativa en façanes i interiors, que avui costa de trobar en la majoria de les nostres adotzenades construccions ?

Tots aquests i molts d'altres interrogants, acompanyen el nostre debat en el carrer i en el despatx, mentre intentàvem acotar, posar límits, definir els llocs concrets, els carrers dignes, el Mataró a protegir...

EL CATÀLEG

La delimitació geogràfica va poder definir-se amb l'àmbit del Mataró de dintre muralles, afegint-hi les extensions cap al mar (carrers de Sant Joan, Sant Pere, Sant Francesc, l'excepció més culta del carrer de Sant Agustí i els camins principals: el d'Argentona, el de Valldeix, el Camí Ral...

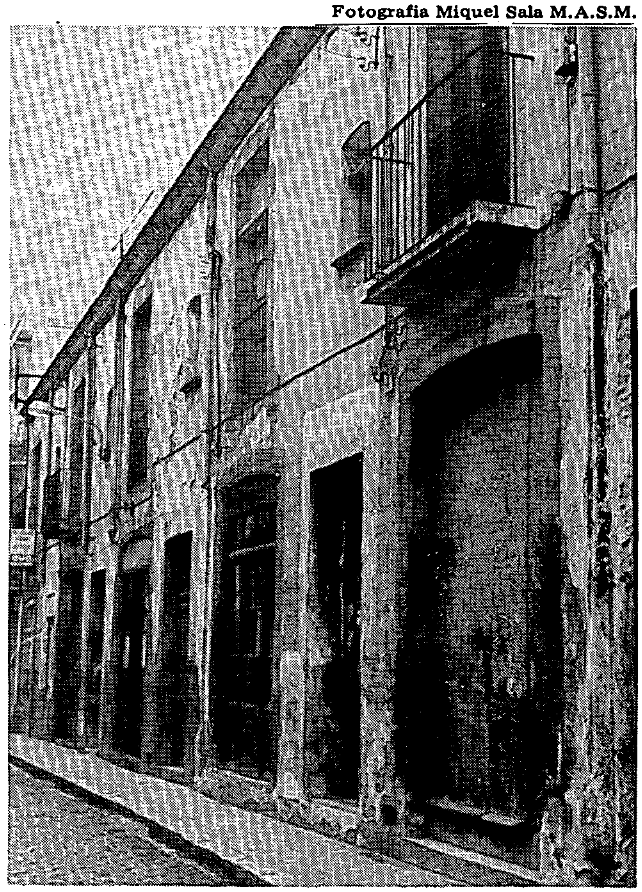
Dos nuclis restaven a l'exterior, com a testimoni més recent: el Grup Goya i la Ciutat Jardí.

He tingut oportunitat, posteriorment i per ocasió de la meva feina, d'estudiar i informar diversos plans de *Catàleg*, Granollers, Vic, Torelló, la Garriga... i he pogut comprovar la similitud dels paràmetres amb què tots hem treballat. Hi ha un índex, un suport de fons, que d'alguna forma els unifica i que ve a ésser una garantia d'objectivitat i de serietat en el tema nou i complicat d'aquesta figura de planejament.

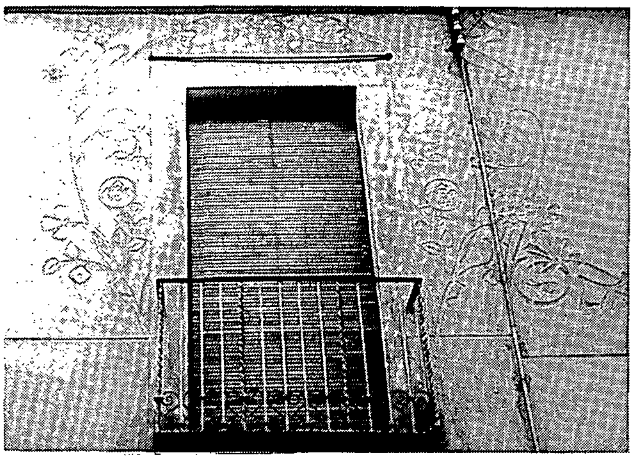
Tots hem coincidit —no podia ésser altrament— en la preocupació per respectar les tipologies constructives històriques de cada localitat i no mixtificar-les; en l'interès per l'alineació de les cornises, pel domini del ple sobre el buit, en la reglamentació de les mides màximes de les obertu-

El carrer de Sant Agustí.
Fotografia Miquel Sala M.A.S.M.

El carrer d'Amàlia.
Fotografia Miquel Sala M.A.S.M.

Detall de l'esgrafiat d'unes cases del carrer de Sant Agustí.
Fotografia Miquel Sala M.A.S.M.

res (principalment en les plantes baixes), el disseny dels balcons, els materials i color de les façanes, les limitacions pels anuncis, etc.

Un repertori senzill, tanmateix, però contradictori massa sovint amb figures de planejament general existents.

No vull alabar aquesta tasca nostra ni d'altres, però tampoc no vull disminuir-la. Estic convençut que les normes són necessàries; per molts aspectes, que no detallaré. Sé que no tenen la missió de formar professionals genials ni d'obtenir, per tant, obres mestres d'arquitectura. Però donen a un col·lectiu elevat de tècnics, unes pautes i una informació que les fan, fins i tot, educatives.

FILOSOFIA, PER ACABAR

La protecció d'un Monument declarat és, tanmateix, una cosa simple: esdevé intocable i tothom ho entén.

Però l'arquitectura popular, la d'ordre menor, l'obra de farciment... la construcció que no pot acabar de dir-se manierista, perquè no ha estat feta a la "maniera" de cap autor... l'arquitectura quotidiana, com es protegeix ?

Una bona protecció, ¿no hauria de començar per la comprensió i per l'amor, abans d'una normativa ?

Força gent posa atenció al vestit dels diumenges... però quants n'hi posen al vestit de diari ?

No demana molta més sensibilitat estimar l'obra menor, que no pas adherir-se al consens multitudinari d'un monument de primera fila ?

I, malgrat tot, és la vida quotidiana la que domina; en temps i en extensió. És aquesta arquitectura la que constitueix la base, el teixit de suport de la formalització de la ciutat... la que acaba personalitzant-la i fent-la humana i culta o inhumana i grollera. El menjar diari té més transcendència que el banquet esporàdic (almenys pel que fa a la vida de les persones) o, per posar un símil musical, no veig com seria possible una òpera només a base de "pinyols"... sense els andantes i els recitatius... No podem oblidar que el silenci és la base (origen i fi) de tota figura musical.

No pretenc proposar un ordre de valors; només assenyalar que la ciutat —entesa, ara, com a formalització de la vida dels homes— necessita "l'ordre quotidià" i "l'ordre monumental": aquest darrer, com a expressió simbòlica d'energies espirituals, creadores... i el primer, com a raó d'ésser que les nodreix; com la base alimenta el vèrtex de la piràmide.

Com més poc afinada és la sensibilitat de les persones, més hom cerca les impressions fortes, per intentar que li donin allò que no té. Els nous rics culturals només parlen dels menús singulars, aplaudeixen els "pinyols" i filmen amb vídeo els monuments de tres estrelles...

El nostre equip va redactar una "normativa", amb números, percentatges, articles legals... que, després del que porto dit, només pot aparèixer com una solució de mal menor. Des de l'inici del treball, érem conscients de la seva limitació.

Perquè un *Catàleg d'ambients i carrers*, només pot fructificar amb una millora de la comprensió i amor per la ciutat. Ho diu el pròleg del nostre treball.

Esteve Mach i Bosch

Membre actiu de la Secció Arqueològica del Museu Comarcal del Maresme, Joan Bonamusa i Roure ha intervingut directament en totes les accions de cara a la salvaguarda del patrimoni cultural de la ciutat.

Formà part del Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic que redactà el *Pla Especial del Catàleg,* en la seva condició, aleshores, de conseller de l'Ajuntament de Mataró, delegat del Museu Municipal.

En l'article que segueix manifesta la necessitat de protegir i valorar els vestigis arqueològics de Mataró.

LA IMPORTÀNCIA I DEFENSA DELS VESTIGIS DE LA CIUTAT ROMANA A MATARÓ

1 – MATARÓ, LA *ILURO* ROMANA

A Catalunya la revolució urbana vingué de la mà de la cultura ibèrica, la qual, potser, s'inspirà en l'urbanisme incipient de les factories gregues d'*Emporion* i *Rhode*, ambdues fundades pels voltants del 600 aC.

Però la ciutat, tal com ara l'entenem, ço vol dir amb una trama urbana amb uns serveis i una organització político-administrativa, no es va desenvolupar fins la romanització. Cal tenir molt present que la cultura romana bàsicament va ser urbana.

Els romans s'instal.laren a Catalunya a partir de l'any 218 aC; vingueren amb motiu de la Segona Guerra Púnica. Varen desembarcar a Empúries capitanejats pels germans Escipió; en una ràpida campanya avançaren devers Tarragona, que fundaren. L'any 195 aC el cònsol Marc Porcí Cató reprimí una revolta, amb la qual cosa incorporà definitivament l'actual territori català a l'Imperi, formant part de la província d'*Hispania Citerior.*

A partir d'aqueix moment començaren a eixir les primeres ciutats del país; a més de les esmentades d'*Emporion, Rhode* i *Tarraco*, sorgiren les d'*Ilerda* (Lleida), *Iesso* (Guissona), *Gerunda* (Girona), *Blanda* (Blanes), *Iluro* (Mataró) i *Baetulo* (Badalona). Anys més tard, ja en època augustiana es va fundar *Barcino* (Barcelona). Completa la llista de ciutats romanes conegudes: *Ruscino* (Castellrosselló), *Illiberris* (Elna), *Aqua Voconis* (Caldes de Malavella), *Aqua Calidae* (Caldes de Montbui), *Egara* (Terrassa), *Iulia Libica* (Llívia), *Ausa* (Vic), *Aeso* (Isona) i *Sigarra* (?).

La ciutat d'*Iluro*, predecessora de l'actual Mataró, va néixer *ex-novo*. De la seva existència en parlen els autors llatins del segle I dC Pomponi Mela, que la va qualificar d'*oppida parva*, i Plini el Vell, d'*oppida civium romanorum*, i el geògraf alexandrí Ptolomeu, que en el segle II dC la va inventariar dins un nomenclàtor de ciutats i topònims geogràfics de l'època. A la Riera de Mataró, a l'any 1814, s'hi va trobar una làpida (C.I.L. núm. 4616) que fa referència a un *II, VIR ILVRONE ET II. VIR QVINQVENNALIS PRIMVS,* anomenat *L. MARCIVS.*

Però serà a través de l'estudi dels materials arqueològics, bàsicament els ceràmics, que hom arribarà a deduir la seva naixença, que cal establir entre els anys 125-75 aC, cosa que per a Mataró representa més de dos mil anys d'història.

Els textos tant clàssics com epigràfics ens informen que *Iluro* era un *MUNICIPIUM CIVIUM ROMANORUM* regit per *II. VIR*, amb un col.legi de *VI. VIR. AVG(USTALIS)* que tenien cura del temple. Resta pendent d'aclarir aquesta definició de Plini d'*oppida*, ja que fins ara no s'han trobat respostes convincents.

La importància d'*Iluro*, en l'època d'August es posa de manifest si tenim present que en una província de la dimensió de la d'*Hispania Citerior*, segons Plini el Vell, sols hi havia 293 *CIVITATES*, de les quals 179 eren *oppida*. A Catalunya el rang de *COLONIAE* amb dret romà només el tenien *Tarraco* i *Emporion* atorgat per Juli Cèsar i *Barcino* per August.

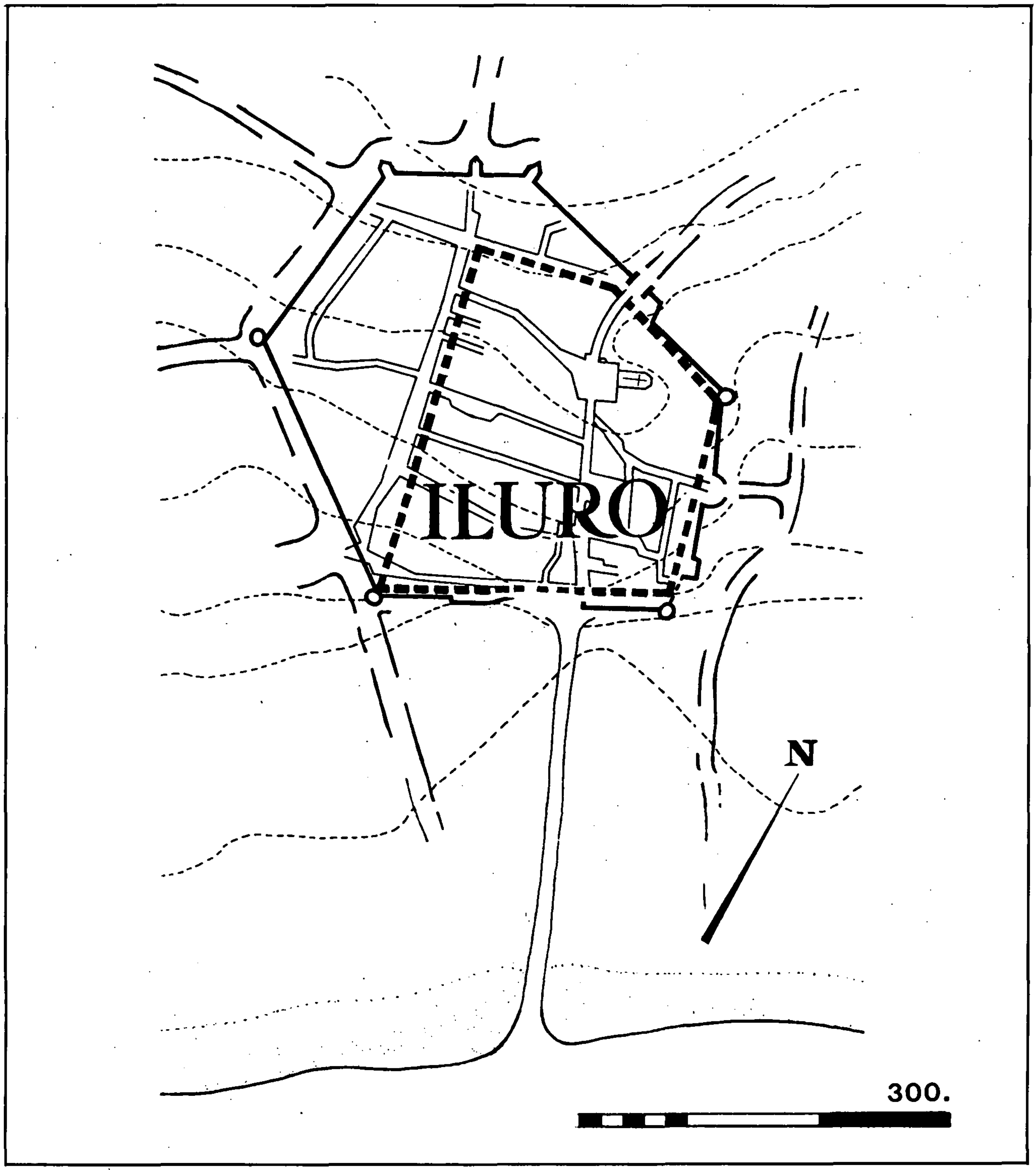
El perímetre urbà d'*Iluro* ocupava, més o

menys, l'actual centre històric de Mataró. La superfície era d'unes 8 ha (*Barcino* 10 ha, *Emporion* 21 ha i *Tarraco* 60-70 ha).

Cal constatar que actualment *Iluro* és una de les poques ciutats que encara conserva vestigis explícits de la seva trama urbana, cosa que fins ara només es dóna a Tarragona, Barcelona, Badalona i Empúries. Les altres ciutats d'ascendència romana sols presenten o algun element puntual (temple a Vic, termes a les Caldes, etc.), o referències epigràfiques (Lleida, Guissona, etc.).

2 – A LA RECERCA D'*ILURO*

Iluro seguí el procés històric de l'Imperi a l'Occident, unes etapes de desenvolupament econòmic, bàsicament agrari, durant l'Alt Imperi, per passar a unes altres etapes de decadència pregona en el Baix Imperi, per anar-se extingint lentament, però irreversiblement, durant l'alta Edat Mitjana. La població amb demografia minvant es va anar desplaçant devers l'interior, possiblement cap a l'actual veïnat de Mata, on a Ca la Madrona ja s'hi

ha localitzat una necròpolis, probablement dels segles V-VI al VIII. És possible que al solar iluronès sols hi restés el temple, posat sota l'advocació de la Verge Maria, al redós del qual –la sagrera–, segles més tard eixiria el Mataró actual.

La represa dels estudis del món clàssic, a partir del Renaixement, varen posar en primer pla el món romà, cosa que evidencià la ruptura existent en la memòria històrica entre dues etapes separades per la dilatada Edat Mitjana. Aquesta ruptura es va acusar més en uns llocs que en uns altres; en el cas de Mataró, va representar fins i tot la pèrdua del nom d'origen.

Aquesta pèrdua, portà com a conseqüència que il.lustres erudits divaguessin sobre la localització del solar d'*Iluro*. Així veiem com Antoni Agustí negà la seva existència, mentre que Jeroni Pujades, Feliu de la Penya i Modesto Lafuente la situaven a Lloret, Roig i Gelpí a Pineda, Antoni de Bofarull a Arenys, entre altres.

Altres autors, amb una interpretació més rigorosa dels textos clàssics i/o dels materials exhumats, no dubtaren a situar *Iluro* en el Mataró d'intramuralles: Pere de Marca, el *Cronicon Liberato*, Josep Finestres, Jaume Caresmar, Alexandre de Laborde, etc.

Però, qui ha resolt definitivament aquest contenciós ha estat l'arqueologia, mitjançant la descoberta i estudi d'una part, que ja comença a ser important, de les restes de la ciutat romana.

3 – ELS TESTIMONIS FÍSICS

En el centre històric de la ciutat actual, pel fet de trobar-se al damunt mateix de la ciutat romana, és el lloc on constantment s'han vingut fent les troballes arqueològiques d'*Iluro*. Aquestes troballes darrerament s'han accentuat amb l'increment de les intervencions urbanístiques i la construcció de noves edificacions.

En l'eix que discorre des de la plaça de Santa Maria fins a la Peixateria, s'hi han fet innombrables troballes de restes romanes, poc precises, sobreposades en alguns casos i amb interrelacions poc coherents, fonamentalment com a conseqüència d'uns estrats convulsionats al llarg dels darrers segles donada la persistència de l'hàbitat en el mateix indret, cosa que ha donat motius per pensar que ens trobem davant d'una ciutat en bona part arranada. No obstant, aquest pensament s'ha vist últimament modificat amb la troballa d'un seguit de vestigis que presenten un volum considerable, trobats principalment en el que podríem denominar la perifèria d'*Iluro*, concretament a les terrasses formades en els talussos del tossal on es trobava ubicada la ciutat, tossal bastant accentuat en l'època romana.

D'entre aquests vestigis cal destacar part d'un mur vist amb una llargada de catorze metres i una alçada de 2,50 m al carrer de Sant Francesc d'Assís; una sèrie de murs en el carrer de la Palma i baixada de les Espenyes; la troballa de les restes d'un edifici al subsòl de Can Xammar anterior a les termes, construït a base de grans blocs granítics; la posada al descobert d'una paret amb una alçada d'1,60 m en el carrer de la Beata Maria i, més recentment, en la campanya de 1984 a la plaça de l'Ajuntament, la troballa d'uns murs considerables, prop de la Riera.

D'això deduïm que la ciutat romana es presenti bastant arranada en la part central, però mantingui uns volums interessants en la línia perifèrica, amb les excepcions normals d'un jaciment que es troba molt lluny d'haver-se excavat exhaustivament.

Referent a les troballes urbanes concretes cal esmentar: les ares dels sexvirs augustals, exhumades fa alguns segles, en el recinte de l'actual temple de Santa Maria, fet que ha portat a suposar aquest lloc com l'acròpolis on es dreçava el temple gentil; la descoberta l'any 1982, en el núm. 43-45 del Carreró, de les restes d'un petit edifici de planta basilical, de tres naus, rectangular la central i absidials les laterals, la façana tetràstil amb l'arrencament de les columnes; a Can Xammar, des del segle XVIII hom coneixia l'existència d'un mosaic de tessel.les *in situ*, que corresponia a un sumptuós edifici, possiblement unes termes públiques, la totalitat d'aquestes restes es posaren al descobert en la dècada dels anys seixanta i foren definitivament destruïdes per la piqueta municipal l'any 1968; a la plaça Gran, lloc on la tradició situava el fòrum, les excavacions de l'any 1982 han deixat resolta aquesta incògnita amb l'exhumació d'una *domus* de la segona meitat del segle I aC, composta d'un *peristil* flanquejat per unes estances pavimentades amb *opus signinum* decorat amb dofins, creus i greques, tot imprès amb tessel.les blanques, altres paviments d'*opus tesellatum* i *opus spicatum*.

A la Riera, al llarg dels anys, s'hi han localitzat diferents enterraments, corresponents a la necròpolis d'extramurs. Un altre cementiri s'ha posat al descobert al voltant del temple de Santa Maria, a intramurs, d'inequívoca filiació paleocristiana.

En conjunt, les troballes fetes fins ara ens aclareixen poca cosa de la trama urbana de la ciutat romana. Sols, a través del clavegueram, hom pot deduir l'orientació de les vies públiques; aquest es troba orientat de NW a SE, o sigui paral.lel a la Riera i al Rierot. Fins el present, de clavegueres se n'han trobat: a la plaça de l'Ajuntament, al Carreró núms. 43-45, antiga Joieria Ximenes, a la plaça Gran, i una conducció d'aigües a la plaça del Beat Salvador en direcció a Can Xammar.

4 – LES INQUIETUDS PER UN LLEGAT HISTÒRIC

La valoració i consegüent tractament que en el transcurs del temps s'ha donat a aquest llegat històric, es diferencia segons la sensibilitat individual o col.lectiva de cada moment. Nosaltres distingiríem dues etapes principals, que serien l'abans i el després de la Renaixença.

En la primera prima un desconeixement gairebé absolut dels orígens i dels seus testimonis, cosa que comportà una indiferència col.lectiva generalitzada envers uns valors desconeguts. En aquesta etapa es va gestar el Mataró actual, bastit al damunt mateix de la ciutat romana. Les úniques inquietuds —l'excepció— venien dels erudits, majoritàriament forans, com a conseqüència d'un moviment universal de recuperació del món clàssic, que a Mataró es va posar a la llum amb la troballa de les ares augustals dins el recinte de Santa Maria. D'això se'n feren ressò, entre altres: Jeroni Pujades, el rector de Santa Maria Pere Folquer, el bisbe de Tolosa del Llenguadoc Pere de Marca, l'enigmàtic Francisco de Zamora, el mataroní Baltasar Pi, Bernardo Espinalt, Alexandre de Laborde, etc.

La Renaixença va portar arreu del país un moviment vers la recuperació dels orígens, tasca imprescindible per a la recuperació de la identitat nacional. Aquesta embranzida a Mataró s'orientà cap a la recerca i estudi dels testimonis de la romana *Iluro*. Poques ciutats de Catalunya han comptat amb un esplet d'estudiosos i institucions com Mataró, que d'una manera constant i gairebé ininterrompuda, de la Renaixença ençà, han esmerçat llurs esforços devers aquesta noble tasca.

En el segle XIX ja hi trobem l'escolapi Josep Rius, l'estudiós i inèdit Joan de Palau, i l'eminent Josep M. Pellicer, autor dels *Estudios Histórico-Arqueológicos sobre Iluro*. En aquest segle XX, nombrosos estudiosos han seguit les mateixes petjades, mataronins i forans molt vinculats amb la nostra ciutat, d'entre tots cal destacar en Josep Puig i Cadafalch, en Francesc Prat i en Jaume Lladó. Mereix esment a part l'obra ingent de l'admirat Marià Ribas, el qual ha dedicat tota la seva vida a investigar els orígens de Mataró, treball que s'ha plasmat en nombroses publicacions, dissortadament molt disperses, cosa que fa del tot necessari recollir-les i agrupar-les en unes *Obres Completes*; és un dels reptes que tenim.

Tot aquest treball potser no hauria estat possible, si des de bon començament no s'hagués comptat amb unes institucions, que encara que intermitents, han estat adients. L'any 1888 es va fundar l'Associació Artístico-Arqueològica; l'any 1894 l'Ajuntament de Mataró va aprovar la creació del Museu de la Ciutat, avui Museu Comarcal del Maresme, en virtut d'un conveni subscrit amb la Generalitat de Catalunya. D'aquesta dilatada vida del Museu cal remarcar la Secció Històrica-Arqueològica, que va editar la revista "MVSEV" durant els anys 1948-1950.

En època recent, concretament a l'any 1970, al si del Museu de Mataró es va constituir la Secció Arqueològica, la qual durant aquests darrers anys ha portat a terme una gran activitat d'investigació, que ha donat a conèixer mitjançant nombroses publicacions, d'entre les quals cal destacar: *Miscel.lànies arqueològiques de Mataró i el Maresme* (1976), *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme* (1977-1980), i la revista "Laietània" de la qual ja s'ha publicat el primer volum (1981), i actualment està en premsa el segon (1982-1983).

Darrerament, autors diversos han aportat importants estudis per a un millor coneixement dels orígens de la nostra ciutat. Per la seva transcendència s'ha d'esmentar *Cronologia i poblament a l'àrea rural d'Iluro* (1981) de la Dra. Marta Prevosti, i *Inscripcions romanes de Mataró i la seva àrea* (1983) dels professors George Fabre, Marc Mayer i Isabel Rodà.

5 – LA DEFENSA DELS ORÍGENS

La represa de la memòria històrica i les agressions vers el patrimoni històric, han estat els dos elements principals que han motivat la presa de consciència envers la revalorització dels vestigis arqueològics.

A Mataró, més que grans agressions, el que s'ha produït ha estat una constant degradació pròpia de la persistència de l'hàbitat en el mateix lloc, sobreposant-se al damunt de l'anterior; excepció a part n'és la destrucció premeditada i alevosa, portada a terme l'any 1968, de les importants restes del que foren termes romanes, a Can Xammar, al capdamunt de les Espenyes.

Durant aquests anys la lluita per la salvaguarda del patrimoni arqueològic, s'ha portat en dos fronts, per un costat l'actuació específica sobre els elements físics arqueològics, i per altra la gestió de la seva protecció jurídica.

Aquesta doble acció, de bon començament es pogué condensar, en el que avui és "Clos Arqueològic de Torre Llauder", al Pla d'En Boet, on s'hi troben les restes d'una sumptuosa *villae* suburbana. La troballa es va fer a l'any 1961; en aqueix mateix any l'Ajuntament va procedir a la compra de 500 m^2; l'any 1964 se la va declarar Monument Històrico-Artístic d'interès "nacional"; l'any 1978 el M.O.P.U. va iniciar les obres de construcció del mur de protecció, el qual va ser inaugurat en les Fires de Mataró de l'any 1980.

Però Torre Llauder llavors era una zona rural, sense edificacions, cosa que facilitava actuacions d'aquesta mena, la problemàtica greu era el solar iluronès, situat sota el vigent casc antic de la ciutat, que a l'igual que tots els jaciments arqueològics urbans, presentava i presenta dificultats òbvies.

Les lleis vigents, concretades bàsicament en la *Ley sobre excavaciones arqueológicas* del 7/7/1911, la *Ley del Patrimonio Artístico Nacional* del 13/5/1933, i la *Ley del Suelo* text refós del 9/4/1976, han vingut garantitzant una relativa protecció, molt genèrica, de qualsevol jaciment arqueològic; però quan s'ha tractat d'unes estructures prou importants, com és el cas de les urbanes de Mataró, ha fet falta, en base a les lleis existents, un tractament legal específic, el qual facilités alhora unes garanties per a la salvaguarda de qualsevol element amb un mínim d'interès científic, així com una adequació eficaç dels mitjans d'actuació, flexibles davant de qualsevol circumstància, en profit de tots els interessos implicats.

En base a aquests principis i a iniciativa de la Secció Arqueològica del Museu de Mataró, el 25/9/1972, a l'Ajuntament de Mataró es va obrir un expedient perquè en *todos los movimientos de tierras tenga presente la CARTA ARQUEOLOGICA, tanto si son de iniciativa privada como oficial, acentuándose sobre todo en su casco antiguo.*

Degut a aquesta iniciativa el *Plan de Ordenación Urbana y Territorial de Mataró - Año 1974* ja contemplava una àrea arqueològica compresa entre: les Espenyes, Rierot, Hort del Campaner, Fossar Xic i places, perímetre evidentment insuficient.

Davant d'això, la Secció Arqueològica al.legà aquesta insuficiència i grafià un perímetre que inclo'ia tota l'àrea urbana iluronesa, al.legació que va ser recollida i grafiada en el redactat del vigent *Pla General d'Ordenació Urbana i Territorial de Mataró - Any 1976*, en la normativa del qual, entre altres disposicions, n'hi figuren dues que fan referència a les *plenas facultades de inspección e intervención para garantizar la recuperación y protección de los elementos y objetos de interés ARQUEOLOGICO*, facultat que tindrà el Museu Municipal (*Gestión Urbanística*, Títol 7, Capítol 1, Apartat 4, pàg. 200) i a la necessitat que *El Ayuntamiento de Mataró redactara ... un Catálogo de edificios y lugares de interés ARQUEOLOGICO, artístico e histórico* (*Disposición final*, pàg. 227).

D'acord amb aquesta normativa, la Secció Arqueològica va emprendre la immediata confecció de la *Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró*, la qual va ser lliurada a l'Ajuntament de la ciutat el 8 de març 1976, per a ser posteriorment editada pel Museu Municipal l'any

1977. En aquesta *Carta* hi figuren exhaustivament tots i cadascun dels vestigis i troballes soltes, conegudes fins llavors. Les excavacions fetes aquests darrers anys ja demanen una actualització de la *Carta* en qüestió.

Actualment la *Carta Arqueològica* està incorporada al *Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de la Ciutat de Mataró*, que va ser definitivament aprovat pel Ple Municipal del 3 desembre 1981, i posteriorment ratificat per la Generalitat de Catalunya.

No obstant tot això, era del tot necessari un tractament jurídic encara més específic, que comportés poder actuar amb més eficàcia, al mateix temps que facilités els mitjans materials necessaris. Amb aquesta preocupació el ja Museu Comarcal del Maresme, amb l'aval del Consell Municipal del Patrimoni, va sol.licitar a l'Ajuntament mataroní, que aquest fes la sol.licitud formal a la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Conselleria de Cultura de la Generalitat, la incoació de Monument Històrico-Artístic d'interès Arqueològic a favor del solar de la romana *Iluro* , cosa que va ser aprovada en el Ple del 3 de febrer de 1983.

Aquesta sol.licitud va ser favorablement acollida pel govern de Catalunya, el qual va procedir a la incoació del susdit expedient, en virtut

d'una Resolució del 5 d'octubre de 1983 ("D.O.G." núm. 383 de 23/11/83 i núm. 384 de 25/11/83).

Els fruits d'aquestes disposicions ja s'han vist darrerament plasmats en les excavacions de la plaça Gran (1983) i plaça de l'Ajuntament (1984).

6 – UN FUTUR INCERT

L'adveniment de la democràcia a l'estat espanyol, ha portat un reordenament de tot el sistema jurídic, dins el qual es fa un reconeixement explícit dels valors culturals històrics.

Els poders públics garantiran la conservació i promouran l'enriquiment del patrimoni històric, cultural i artístic dels pobles d'Espanya i dels béns que l'integren, sigui quin sigui el règim jurídic i la titularitat (*Constitució Espanyola*, 1978, article 46).

Aquest nou ordenament: la Constitució, l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, les lleis de Base tant la del *Patrimonio Histórico Español* com les que puguin emanar del Parlament de Catalunya, garanteix amb escreix la protecció legal del patrimoni històrico-artístic, amb l'arqueològic inclòs, cosa que reforça i referma totes les disposicions legals específiques que fins ara s'han promogut per a protegir els testimonis físics d'*Iluro*: el *Pla General* i la incoació de l'expedient de Monument Històrico-Artístic.

És molt important comptar amb aquests instruments jurídics, però cal tenir molt clar que seran insuficients si paral.lelament hom no disposa d'una infrastructura dotada amb els mínims recursos materials per poder actuar eficaçment davant de qualsevol emergència, fet que sovinteja com a conseqüència del natural procés de renovació de la ciutat.

Venir de lluny i conservar-ne els testimonis físics, no és cap maledicció, ans al contrari, és un orgull que aferma la pròpia identitat, i d'això cal ser-ne conscients i conseqüents.

La majoria de ciutats del món civilitzat així ho entenen, i n'estan orgulloses, per això tracten amb tota cura llur patrimoni històric.

A Catalunya, les ciutats amb vestigis vigents de la seva etapa romana, també des de fa alguns anys es comporten amb la mateixa filosofia, i així veiem com s'han dotat d'aquesta necessària infrastructura, encara que sigui modesta, per intervenir institucionalment davant de qualsevol avinentesa, sigui en casos d'emergència, sigui en casos d'actuacions programades: és el cas de Tarragona on funciona el Museu Arqueològic; el de Barcelona amb els Museu d'Història de la Ciutat; el de Badalona amb el Museu Municipal i el d'Empúries amb l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona. En tots aquests casos es tracta d'institucions que gaudeixen d'un recolzament pressupostari específic proporcionat pels poders públics llurs.

L'única ciutat catalana d'ascendència romana, amb restes arqueològiques urbanes concretes, que no compta amb instruments d'actuació estables, per a tractar les pròpies restes, és la nostra ciutat de Mataró, malgrat comptar amb una important cobertura jurídica i amb un Museu dels més antics del país.

Fins ara les actuacions arqueològiques es fan mitjançant el voluntarisme de la Secció Arqueològica del Museu, amb totes les limitacions que això representa, principalment quan es tracta d'atendre emergències dins la geografia urbana, o altrament, ens han de venir de fora a fer-nos les excavacions tal com a succeït darrerament amb l'actuació de la plaça de l'Ajuntament, cosa que ha estat possible mercès a unes circumstàncies propícies, però que no sempre es donaran.

La fórmula òptima seria aquella en què es comptés amb una infrastructura pròpia, encara que fos mínima, professionalitzada, que podria comptar amb el recolzament dels col.laboradors, que ara, desinteressadament vénen treballant dins el marc de la Secció Arqueològica del Museu, amb una plena sincronització amb els estaments superiors, concretament amb el Servei d'Arqueologia de la Generalitat, on rauen en exclusiva les competències de l'Arqueologia, així com també amb altres institucions com poden ser les universitats catalanes, l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació barcelonina, etc.

El que cal per arribar ací és una ferma voluntat col.lectiva, assumida pels poders públics, que evidentment ha d'emanar de l'orgull de sentir-se hereus, i per consegüent fidels, a un passat que ens ha configurat com a poble.

Joan Bonamusa i Roure.

El *Pla Especial del Catàleg del Patrimoni Arquitectònic* de Mataró, contempla la protecció de les capelletes de carrer.

Rafael Soler i Fonrodona, gerent del Museu Comarcal del Maresme i membre de l'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria, formà part del Consell Municipal del Patrimoni Arquitectònic que elaborà l'esmentat *Pla Especial* en representació del Museu Arxiu de Santa Maria, representació que encara manté avui en l'actual Consell.

En el seu treball ens dóna referència d'unes antigues capelles desaparegudes i, a la vegada, fa una crida per a la restauració de totes les existents.

LES CAPELLETES DELS CARRERS DE MATARÓ

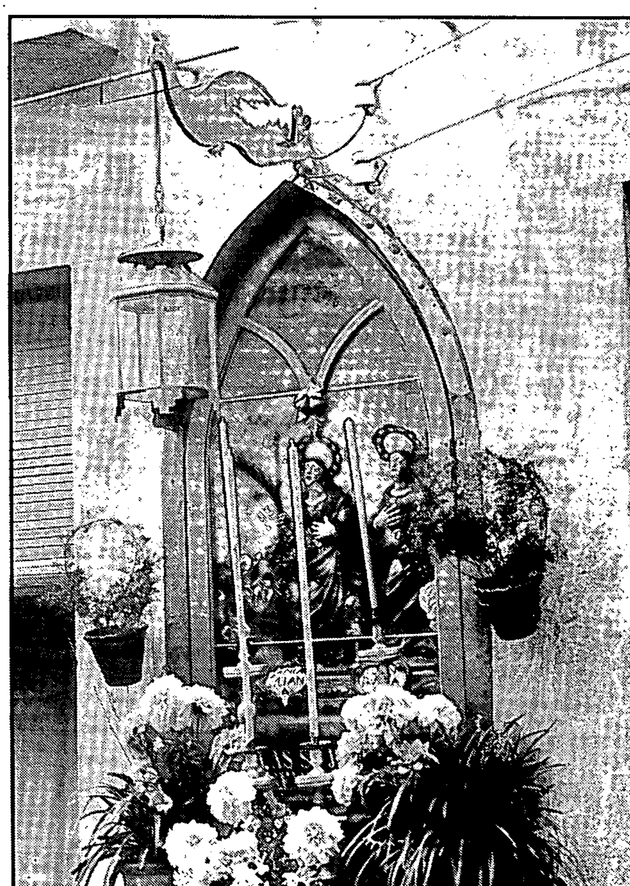
En passar pels carrers de la nostra ciutat vella i del seu primer eixample, podem observar com a les façanes de moltes cases hi ha capelletes votives, dedicades al Sant Crist, a la Mare de Déu en les seves diverses advocacions i als sants.

Si exceptuem les que corresponen a les façanes d'edificis religiosos, d'un aspecte més monumental, les de les cases particulars són obres d'una gran simplicitat i pobresa d'elements arquitectònics: una simple fornícula, a vegades formant arc, la imatge, protegida dels elements per un vidre i el fanalet que antigament era una llàntia, ara dotat de corrent elèctric.

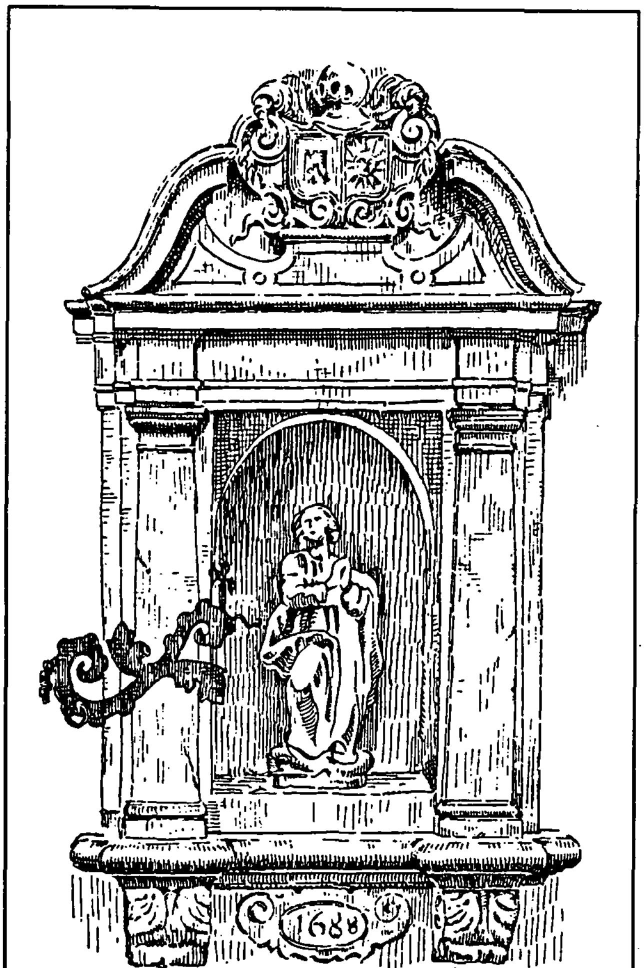
Les capelletes més antigues eren del segle XVII, però la majoria de les que hi ha actualment són restauracions de les dels segles XVII i XIX ja que els fets del 36 i l'ordre de l'Ajuntament del 21 de setembre de 1937 que obligava que *no quedin vestigis de les capelletes* a les façanes (1) foren la causa de la seva total destrucció.

Coneixem algunes de les antigues capelletes per testimonis fotogràfics i pels dibuixos publicats: al "Bloc Mataroní" (2) el de l'arquitecte Cabanyes amb la imatge de l'antiga Fonda de Montserrat i els del també arquitecte, el nostre col.laborador Sr. Miquel Brullet al "Pensament Marià" (3). Un treball del Sr. Marià Ribas en el núm. 16 d'aquests FULLS (4) ens presenta un bell plafó de rajoles de l'any 1672 que hi havia a la núm. 5 del carrer de Sant Simó.

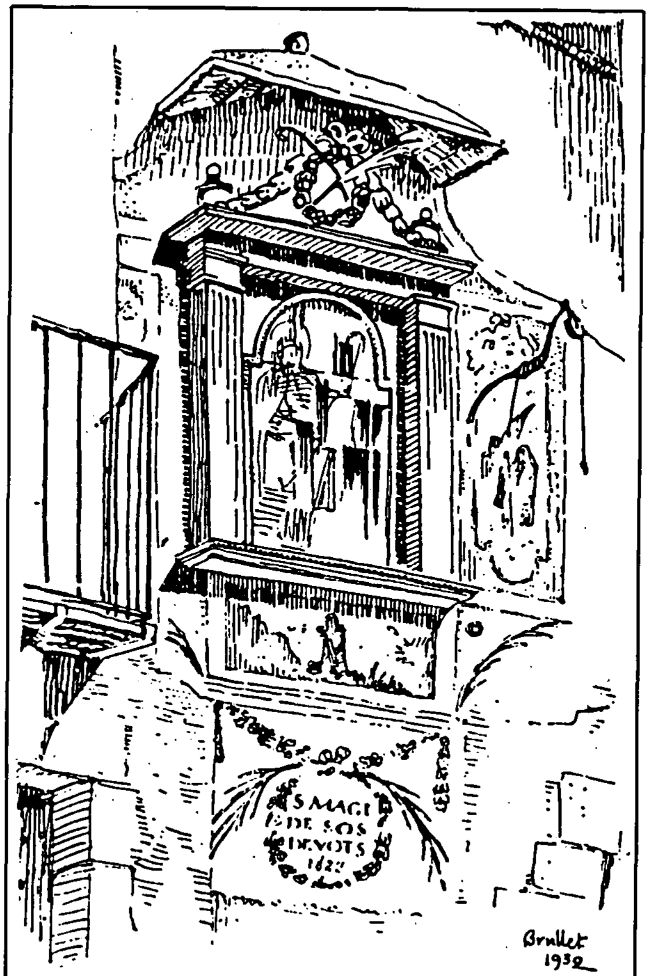
Al mateix carrer, al núm. 6, hi havia la capelleta que portava la inscripció "S. MAGI DE

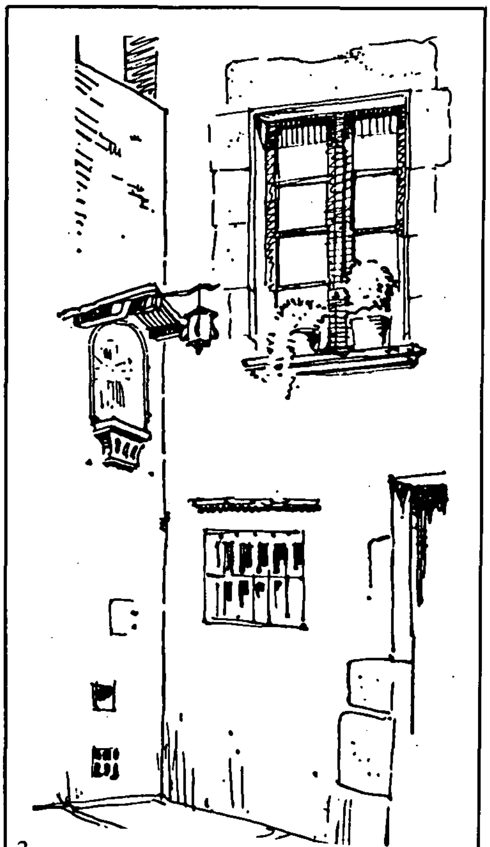
Capelleta de les Santes, al carrer d'En Pujol, abans de 1936. Fotografia Sebastià Mont i Bas.

1688
Brullet 1925

1

S MAGI
DE SOS
DEVOTS
Brullet
1932

2

3

J CABANYES

4

SOS DEVOTS. 1823" que oferia un curiós conjunt d'elements arquitectònics i d'esgrafiats que la feien destacar entre les altres capelletes.

A la casa Palau, davant de Santa Maria on avui hi ha un petit jardinet, hi havia una capella de pedra picada dedicada a la Puríssima. Era potser la de millor qualitat artística i tenia com a ornamentació l'escut familiar i la data, 1688. Sortosament fou desmuntada i es conserva actualment a l'espaiosa entrada de Can Palau de la Riera.

El Sr. Marià Ribas, que tants testimonis té estudiats del nostre passat, en un plànol de Mataró dels anys 30 havia indicat 73 capelletes. Avui n'hem registrat 28 i podem assegurar que una bona part d'aquestes capelletes foren restaurades gràcies a les gestions efectuades pel Sr. Lluís Ferrer i Clariana que treballà incansablement per tot el que significava la restauració i la conservació dels elements que caracteritzen la identitat del nostre poble. Al carrer d'En Pujol, on vivia, hi trobem la de Sant Gaietà i la de Sant Desideri, obres de l'escultor Jordi Arenas i la de les Santes, que tenia unes imatges fetes pel nostre darrer ceramista Sr. Florentí Serra. Aquestes Santes, ara al Museu Arxiu de Santa Maria, són una còpia de les que havia fet Gurri pel retaule de la Basílica.

En ser enderrocada la casa on hi havia la capelleta dedicada pels veïns del carrer que foren els primers mataronins en donar culte a les santes, la capelleta fou substituïda per la que hi ha al nou edifici de la Caixa d'Estalvis amb les noves imatges, obra de l'escultor Cusachs. Tot el que s'ha guanyat en monumentabilitat de l'edifici i qualitat artística ha estat en detriment de l'ambient característic d'un dels carrers més típics de la nostra ciutat vella. Recentment a la casa que fa cantonada amb la Riera s'ha restaurat la capelleta del Sant Àngel amb una imatge de l'escultor Puiggalí.

Cal destacar l'evolució de la capella de Sant Sebastià: primerament una fornícula al Portal de Barcelona, després una capella amb porta al carrer, i darrerament la restauració per part de l'Ajuntament, després de la renovació de la casa. S'hi ha collocat una escultura de Perecoll.

El *Pla especial del Catàleg del Patrimoni Arquitectònic* (5) en el seu Capítol 5è. inclou la protecció de les *Capelles Votives: no sols pel seu valor artístic, sinó en especial pel seu significat històric definidor d'una època i uns costums que han donat identitat i personalitat a molts carrers i sectors de la ciutat.*

Cal que tinguem consciència del valor que poden tenir fins i tot els aspectes més humils dels nostres costums i hem de fer el possible per conservar-los i restaurar-los.

Hi ha encara a Mataró moltes capelletes tapades i voldríem que aquestes ratlles fossin un estímul per la seva restauració.

Rafael Soler i Fonrodona.

NOTES

1.- "Llibertat, Òrgan antifeixista del Consell Municipal" (Mataró), 21 setembre 1937.

2.- "Bloc Mataroní 1926" - (Mataró: Edicions del Diari de Mataró), Fulls 27-28 abril 1926.

3.- "Pensament Marià, Bisetmanari d'Acció Catòlica" (Mataró), Núm. 1496, 26 juliol 1932.

4.- RIBAS i BERTRAN, Marià: *Una interessant obra d'art popular desapareguda a Mataró,* "Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria" (Mataró). Núm. 16 (abril 1983).

5.- *Pla Especial de Protecció i Catàleg del Patrimoni Arquitectònic i Ambiental de la Ciutat de Mataró.* Capítol V, Art. 4t. Aprovat pel Ple Municipal el 3-12-81 Ajuntament de Mataró, 1982.

◀ 1 - Capella dedicada a la Puríssima. Avui a l'entrada de Can Palau de la Riera. Procedeix de l'antiga casa pairal d'aquesta família, situada a la cantonada del carrer de Santa Maria amb la plaça del mateix nom, avui enderrocada. Dibuix de Miquel Brullet (1925).

2 - Aspecte que oferia la capelleta de Sant Magí a la casa núm. 6 de la Baixada de Sant Simó. Dibuix de Miquel Brullet (1932).

3 - Racó del carrer de Beata Maria amb la capelleta de la Mare de Déu dels Dolors. Publicat al *Pensament Marià*, del 26 de juliol de 1932. Avui sortosament encara conserva el mateix caràcter.

4 - Relleu de la capelleta de la Mare de Déu de Montserrat, existent a la Fonda Montserrat al Camí Ral. Va figurar a la façana del nou Hotel Suís, fins l'any 1936. Dibuix de J. Cabanyes. Bloc Mataroní, 1926.

Una passejada poètica de Marià Ribas i Bertran ens fa contemplar uns antics carrers de Mataró, avui totalment canviats.

L'evocació ens portarà a les Escaletes, a les Espenyes, al carrer de la Palma, al Caminet. Dissortadament només en resta el record.

CARRERS VELLS QUE HAN CANVIAT LA FESOMIA

Les poblacions es transformen i evolucionen de generació en generació. Cada generació introdueix les seves innovacions que, algunes vegades, són fetes amb menyspreu de tot el que havien fet les generacions anteriors. Aquesta perspectiva històrica potser és conseqüència d'exigències econòmiques o polítiques o, més senzillament, d'un canvi de sensibilitat col.lectiva.

Hem observat que, moltes vegades, de certes transformacions —o reformes, com vulgarment se'n diu— n'ha esdevingut la pèrdua d'inapreciables valors històrics o artístics, que mai més no es podran recuperar. Lamentablement tots hem presenciat o conegut en més d'una ocasió algun d'aquests casos. Sortosament, però, avui estem en un moment que tot condueix a la recerca i coneixença de tot allò que les antigues generacions ens han llegat, de tot allò que encara resta al seu lloc i que cal descobrir. La nostra ciutat per fortuna ha trobat uns homes ben preparats que saben mirar respectuosament tots els detalls, tots els conjunts valuosos pel seu caràcter sentimental o històric que Mataró conserva, i que s'esforcen a valorar-los pel que són i pel que representen. N'és una prova ben palesa tot el que s'ha fet i es fa actualment als carrers i places del barri antic.

Però resten moltes coses a fer. Per a saber-les cal fer un passeig calmós pels carrers que encara no han perdut l'encant de la seva antigor, passeig que ens conduirà espontàniament, amb imaginació o amb autèntica realitat, a reviure com era la nostra ciutat abans, en els anys de les generacions passades. Veurem com eren aquells carrers agradablement silenciosos, plens d'intimitat, sense vanitat, adaptats a la graciosa irregularitat geomètrica de la naturalesa, inspirats per a la convivència, entre l'encant de la verdor d'una jardineria casolana, encesa pel color vermell de geranis, clavellines i rosers, i humitejada pel fresc aire del mar. Observarem l'alternança de construccions altes i baixes en les quals els anys i l'anginy acumularen combinacions arquitectòniques d'interès i utilitat. Descobrirem uns carrers on radica l'esperit del poble que els ha donat forma i color i que és el gran secret de la seva gràcia i bellesa.

Tot passejant cal també mirar l'interior de les cases centenàries. L'encís que les envolta ens captiva, perquè a dins de cada petit clos familiar, de cada llar ben endreçada, s'hi respira una humilitat acollidora i una pau finíssima, que fa reviure l'autèntica i constant història dels nostres avantpassats. Veurem llargues parets que clouen petits i humils jardins, i façanes modestes que contrasten amb balaustrades, reixes i balconades de ferro forjat, i brodades gelosies de fusta al costat de finestres i portalades de pedra picada, per les quals s'entaforen algunes botigues.

Un ràpid recorregut pel barri antic de la ciutat ens conduirà, intencionadament, fins uns carrers que no fa pas molts anys van canviar la seva autèntica fesomia, i que a la vegada, van perdre el seu tipisme. És per això que els volem tornar a recordar amb uns dibuixos que interpreten tal com eren, i que expressen, millor que amb paraules, tot allò que voldríem dir-ne. Unes breus notes, però, els faran més descriptius a l'hora de valorar la seva passada noblesa.

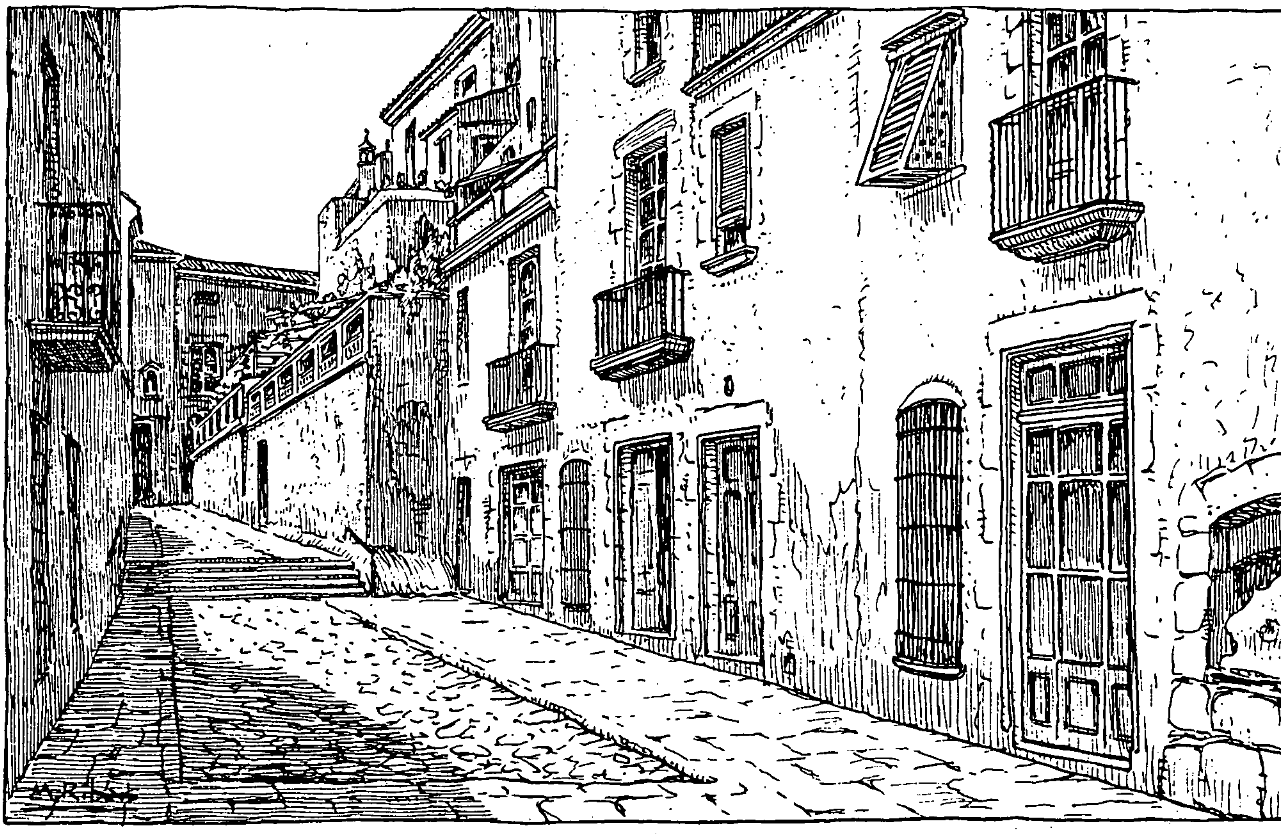

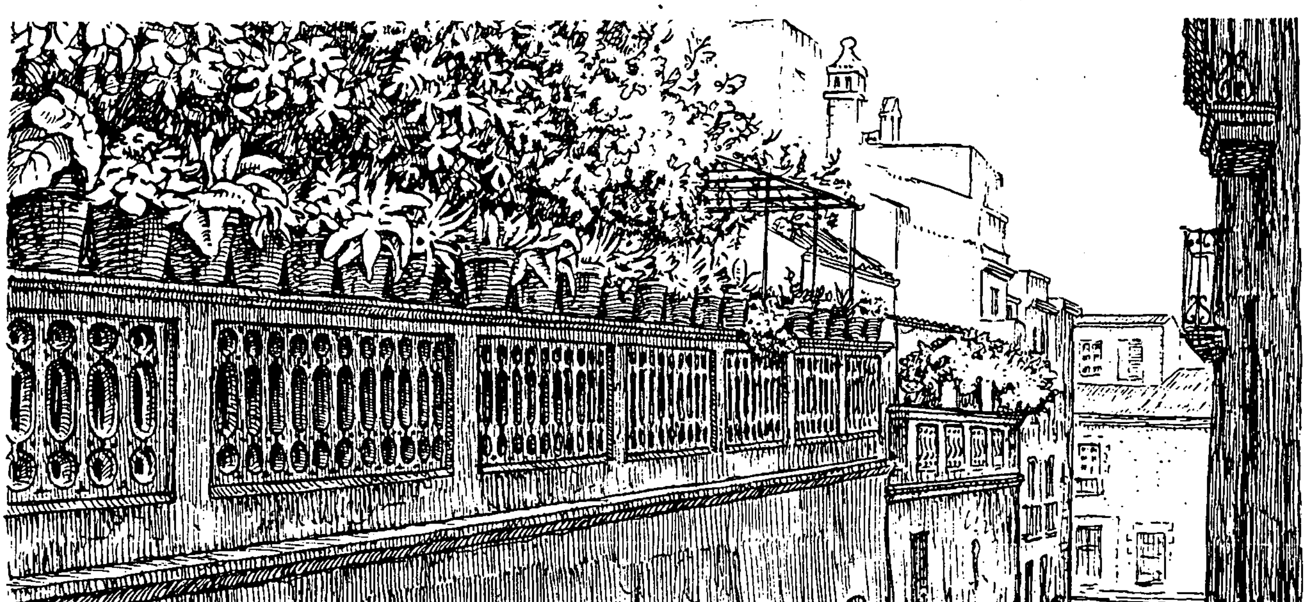
Les Escaletes (1940).
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

La baixada de les Escaletes —nom actualment impropi, però que recorda els seus anys passats— havia tingut de més antic la denominació de les Penyes d'En Roig. Tan sols comprenia un inici de carrer, un tros molt curt que no anava més enllà del darrera de la Peixateria, on quedava tancat per un portal de la muralla medieval. D'aquest portal enfora quedava com una mena de camp perdut, dit vulgarment les Pedratxes, on hi havia una casa de pagès, Can Roig de la Penya. L'allargament del carrer fins al Camí Ral s'inicià a les acaballes del segle XVII, i a principis del XVIII es va fer necessari de construir-hi unes escales amb graons de pedra que alternaven amb rampes de pronunciat pendent, empedrades del tot.

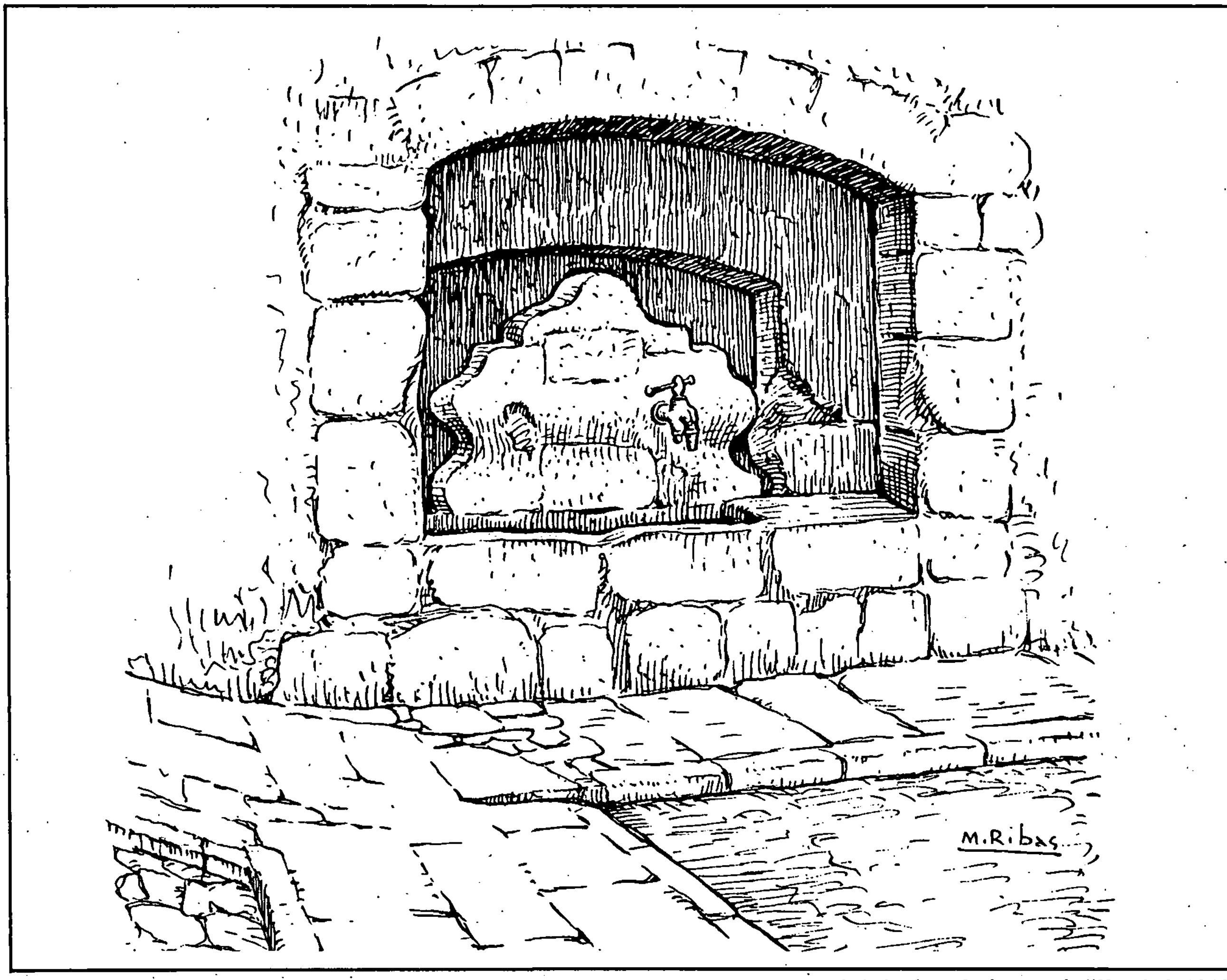
Després de les Escaletes ens traslladem a una baixada, la de les Espenyes. D'antic s'hi entrava per la part més alta del terreny i la seva llargària no anava més enllà de la meitat de l'actual carrer, on el tancava un portal de la muralla medieval. La continuació del carrer fins al Rierot —actual carrer de l'Hospital— no s'inicià fins a finals del segle XVII. El portal de muralla que existia a les Espenyes era conegut amb el nom de Pou de la Sínia. A pocs metres d'aquest portal en direcció al Camí Ral, la muralla formava una torre circular que encara es conserva entremig de les cases.

En la part més alta de les Espenyes hi havia antigament Can Nadal, una casa de pagès coberta

Dues visions de les Espenyes (1940).
Dibuixos de Marià Ribas i Bertran.

Font de les Espenyes, a la cantonada de la baixada amb el carrer de l'Hospital (1940).
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

amb teulada a dos pendents i amb una discreta façana que posseïa, però, uns interessants finestrals d'època romànica i gòtica. Enderrocada a les acaballes del segle passat, aquests finestrals foren conservats i són actualment al Museu Comarcal.

Les Espenyes formaven raconada amb el carrer de la Palma. En aquesta raconada, de cara a les Espenyes, hi havia l'entrada a la noble casa Xammar, enderrocada l'any 1964. Ocupava el lloc on de més antic havia estat situada Can Pou de la Sínia. En el solar de Can Xammar, en el moment de demolició de la casa, efectuàrem unes excavacions arqueològiques que donaren excel.lents resultats. Descobrírem importants vestigis de construccions de gran solidesa, mosaics de molta bellesa i abundant material d'època romana. De tot se'n va parlar sobradament al seu temps; en l'actualitat s'està preparant una detallada publicació amb l'estudi científic de tots els elements.

Un interessant manuscrit del segle XVIII que ja ha estat publicat, conegut amb el nom de Baltasar Pi, descriu una important construcció subterrània, que esmenta com a aqüeducte, dient que començava a les Espenyes i anava a parar sota el portal de Valldeix.

El carrer de la Palma, que comença o acaba a les Espenyes —segons com es vulgui mirar— en sa major part és més modern que els dos anteriors que ja hem comentat. Però tenia un gran atractiu. La diversitat de les seves construccions, de totes les alçàries, amb cóssos d'edificis sobreposats els uns sobre els altres, contrastava amb el darrera del jardí romàntic de la casa que en altre temps fou el Jutjat, jardí que tenia una monumental cascada brollador. D'aquest jardí en sortien, penetrant dins del carrer, unes gegants palmeres, que es destacaven sobre la clara blavor del cel i obligaven el caminant a fer parada per a contemplar la seva majestuosa presència. Era necessari d'entrar al carrer per conèixer la intimitat de les seves coses, aparentment insignificants, però que impregnaven guspires d'emoció amarades de les impressions lluminoses d'una vida passada.

Finalment ens plau de recordar dos detalls desapareguts que corresponen a altres dos carrers, i que moltes vegades havíem contemplat amb delectació. El primer correspon a la baixada d'En Feliu i es refereix a un barri de ferro, sempre tancat, decorat en la part alta amb unes tires de ferro cargolades en espiral que combinaven les unes amb les altres. Donava entrada a una mena d'es-

Barri d'entrada a la muralla de la Coma. Can Sisternes, Baixada d'En Feliu. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

tret passadís per on havia passat la muralla medieval, en el tram que anava a parar a la Coma. Era situat entre Can Sisternes, més anteriorment Can Feliu de la Penya, i la casa del costat, la qual encara que modificada amb pèrdua d'esgrafiats, conserva una llinda de pedra en el portal amb l'emblema de l'ofici de paleta, junt amb la data de 1746.

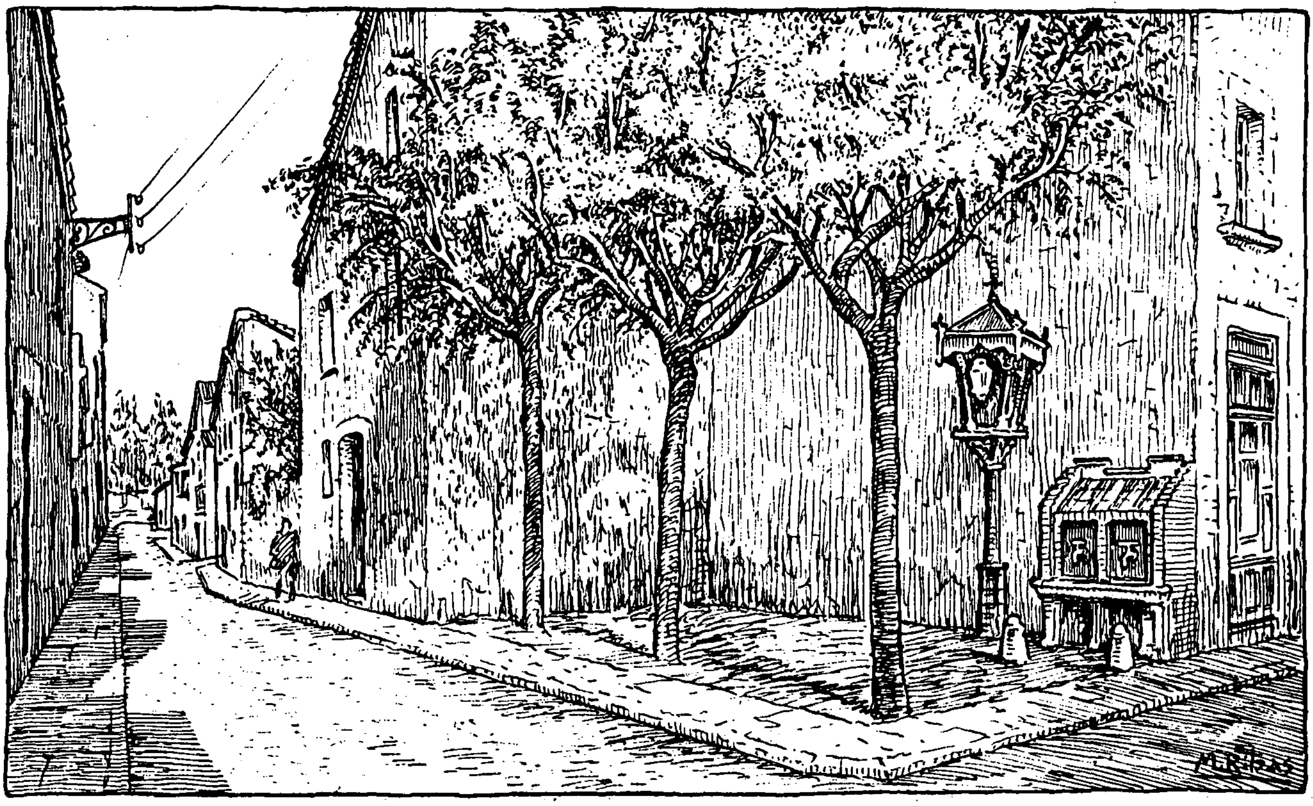
Al centre de la decoració del barri una mena d'escut incloïa les inicials E.S., indicatives de pertinença a Ernest Sisternes.

La família Feliu de la Penya, pagesa d'origen, va comptar destacades personalitats entre els seus membres i en concret, encara que en una branca barcelonina, Narcís Feliu de la Penya, autor de la important obra *El Fénix de Cataluña*.

◀ El carrer de la Palma. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Cal esmentar també que a l'indret de la baixada d'En Feliu de la qual parlem hi havia un altre portal de la muralla medieval de Mataró.

El segon detall que no volem oblidar pertany al Caminet, en l'actualitat totalment modernitzat en la seva part alta i en procés de modificació la part més baixa, fins al carrer d'Argentona. Però pensem que allò que voldríem dir d'aquest carrer ho expressa millor el dibuix que presentem, fet des de la cantonada del carrer del Massevà. En primer terme s'hi veuen tres velles acàcies, de fulles filigranades de color verd fosc, que de nit i de dia havien acompanyat i donat devot acolliment a una solitària capelleta amb la imatge del Sant Crist, que era adossada a una pobra paret sense obertures que, en un extrem, tenia una petita font concorreguda per les famílies del veïnat.

**El Caminet, a la cantonada del carrer del Masseva. (1931).
La capelleta era dedicada al Sant Crist.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.**

A més d'això, i amb la finalitat de valorar la petita història del Caminet, carrer tot ple de franca modèstia, com indica el seu mateix nom, voldríem afegir que en un solar d'enfront del carrer de Sant Elies, pel mes de juliol de l'any 1951, quan començava la construcció de la fàbrica dels Srs. Puig i Cruixent, varen descobrir-se unes sepultures de tègules i diversos materials d'època romana.

Per acabar direm que tots i cada un dels carrers que hem recordat tenien els seus propis atractius, curulls de sentiments humans, i un historial acumulat durant molts anys. Tots ells defineixen el caràcter i la personalitat del poble que els va construir.

Marià Ribas i Bertran.

Una vegada més Marià Ribas i Bertran ens ofereix dades del patrimoni cultural mataroní perdut. De la seva mà, amb les seves paraules i amb els seus dibuixos, coneixem els antics esgrafiats mataronins.

Els esgrafiats barrocs eren imatge de la ciutat, imatge que caldria restaurar i recuperar.

ANTICS ESGRAFIATS DE MATARÓ

La bellesa, la qualitat i els bells dibuixos esgrafiats que broden els panys llisos de les façanes com a complement d'una modesta arquitectura popular, són tan atraients que fins i tot poden ésser motiu d'admiració de qualsevol desprevingut espectador. Formen una suggerent combinació al costat de brancals i llindes de pedra vista, portes i finestres de bona fusteria, de sortides cornises, moltes vegades formades de rajola i teula.

Mataró havia tingut molts esgrafiats a les façanes. Actualment en resten ben pocs. Són com un record que es desdibuixa al mateix compàs que ho fan els edificis, testimoni d'una antiga i senzilla esplendidesa. Però en contemplar-los ens envaeix una certa melanconia, perquè marquen el sentiment d'una època, com a única petjada d'un somni que té indefinible poder de seducció.

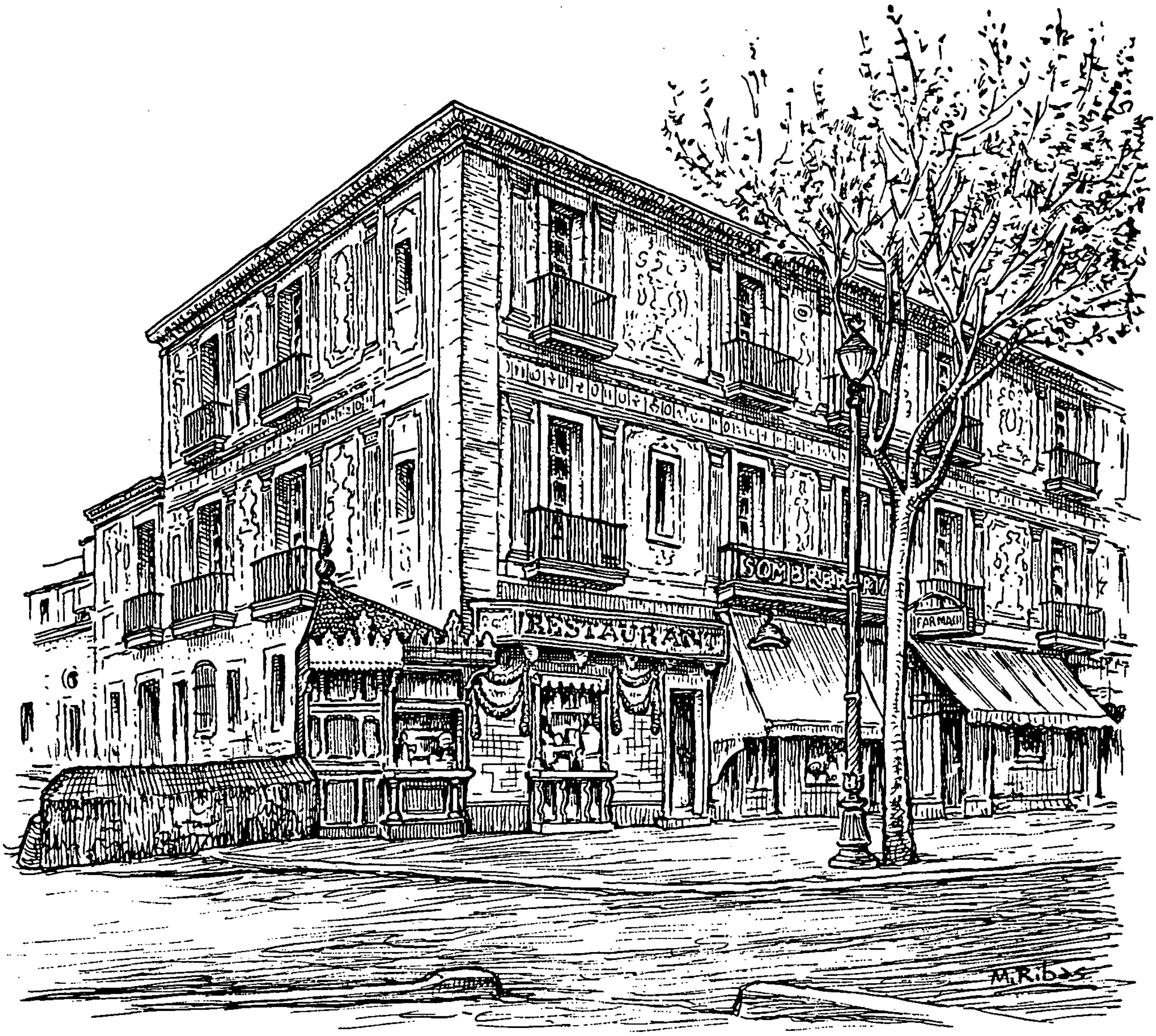
L'esgrafiat és una tècnica molt vella i de diverses aplicacions. En èpoques antigues fou emprat en objectes de ceràmica i porcellana, en la decoració de vidres luxosos, en relleus i escultures, en la part ornamental d'alguns retaules... Els vells terrissers mataronins havien decorat moltes peces amb dibuixos de colors fent servir la trepa, però també utilitzaven l'esgrafiat en l'embelliment de gerros, plats i plates; després d'haver banyat les peces amb engalba, dibuixaven la decoració amb punxó, enfonsant les ratlles i eliminant el blanc, tot fent destacar el color roig de l'argila, que en la cuita quedava plena de vernís.

La tècnica de l'esgrafiat aplicat a les façanes és també molt antiga. Per a fer un esgrafiat, en primer lloc, calia dibuixar el motiu a mida natural en un paper. Després, amb una agulla s'havien de punxar les ratlles per tal de calcar-lo o, millor dit, estragir-lo al damunt de la paret on s'havia de fer la decoració. Prèviament, aquesta paret s'havia arrebossat totalment amb calç i sorra fina, barrejada amb pols de pintura d'un color terrós fosc. Sobre aquest primer arrebossat en les parts on s'havia d'esgrafiar, es sobreposava una lleugera capa de calç tenyida amb ocre o terres d'entonació clara per tal de matar la blancor massa estrident de la calç. Damunt d'aquesta capa s'estragia el dibuix i, un cop realitzada aquesta operació, amb una eina tallant es gratava aquesta última capa, deixant veure en part la capa anterior, resseguint i determinant els contorns tot eliminant la calç sobrera. Amb un punxó es perfilaven les ratlles i es feien ombrejats del motiu, igual que si es dibuixessin. El gruix de les ratlles permetia destacar més o menys, o contrastar les figures, i els foscos les feien ressaltar, combinant-ho tot amb la profunditat.

La tècnica actual de l'esgrafiat és la mateixa, encara que els antics materials han estat substituïts per altres de més moderns. Els nous colorants tenen també moltes més possibilitats de cara a la vistositat.

Durant el segle XVIII i la primera meitat del XIX la major part de les façanes mataronines eren decorades amb pintures i esgrafiats. Aquests tenien l'avantatge d'ésser més resistents a la intempèrie que la pintura, que anava desapareixent lentament.

L'esgrafiat és utilitzat també durant el Modernisme i en èpoques posteriors. Destacats arquitectes —aquí ens plau recordar dos bons amics mataronins, Josep Puig i Cadafalch i Josep Goday

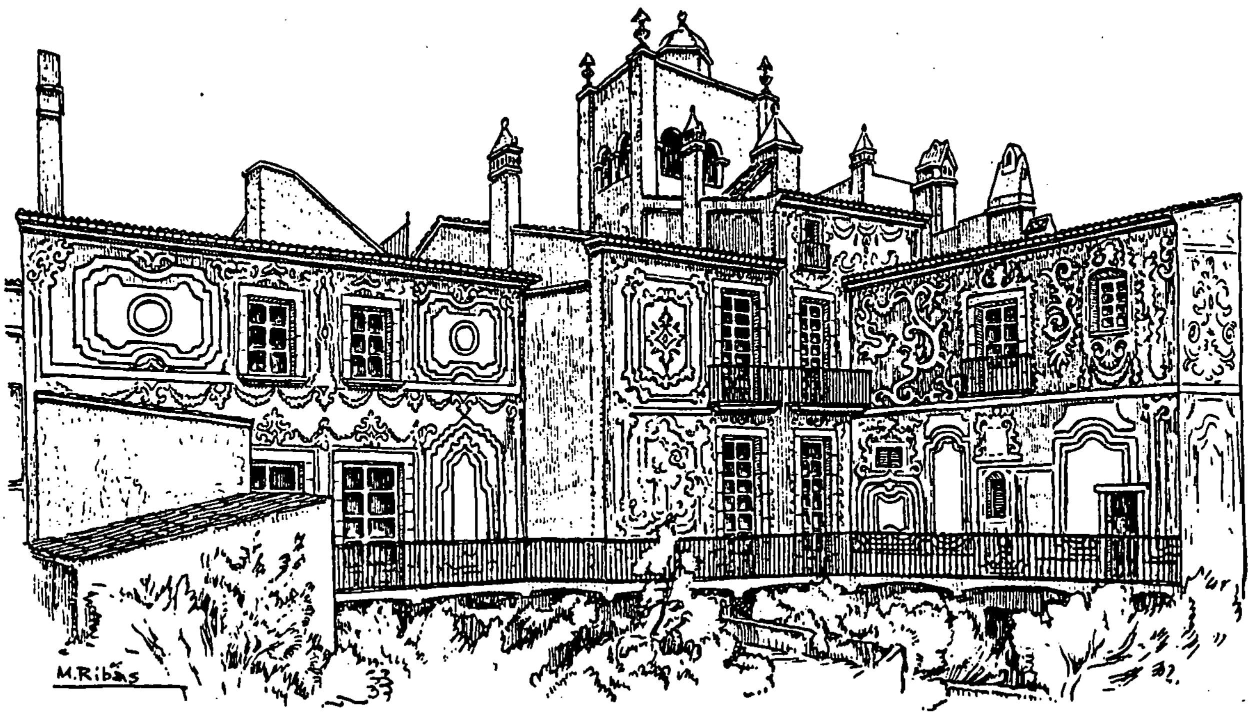
Esgrafiats de Can Boet a la cantonada de la Riera amb la muralla de Sant Llorenç. Desapareguts. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

i Casals— adoptaren l'esgrafiat per tal de brodar unes façanes de gust exquisit i personalitat pròpia, introduint-lo amb justesa al costat de belles escultures, aplicacions de ceràmica decorativa, ferros treballats artísticament, i molts altres elements arquitectònics de bon gust.

Volem aquí fer una observació sobre els esgrafiats de la capella mataronina de Sant Simó, per a evitar possibles confusions. Els esgrafiats de Sant Simó són totalment moderns, executats en la primera restauració del temple, després de la passada guerra civil. Foren executats per un altre amic nostre, Ferdinandus Serra, artista que aprengué la tècnica en la restauració de l'antiga Casa dels Velers de Barcelona, que fou pròpia del Gremi de l'Altar Major de la Seda, i que és autor de molts altres esgrafiats.

Hem fet una breu al.lusió als esgrafiats moderns, però volem tornar al nostre primer propòsit de referir-nos als vells esgrafiats que encara subsisteixen en algunes façanes mataronines i de fer-ne reviure alguns d'altres que ja no existeixen, però que havíem conegut, dels quals vàrem treure apunts del natural, més o menys afortunats, però que en aquesta ocasió serveixen per a documentar gràficament el que diem. Fa temps que ens vàrem sentir atrets pels esgrafiats i intentàrem d'estudiar-los com a mostra important d'art popular.

La nostra investigació, des del punt de vista històric, fou temps perdut. Però ens serví per a arribar a la conclusió que el mateix esgrafiat era un veritable document. Perquè amb la seva expressió ens indica i ensenya una tècnica senzilla, sense complicacions, a l'abast tant del petit artesà com

Esgrafiat de les façanes interiors de Can Viladesau, a la Riera. Desapareguts.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Esgrafiat a les cases núms. 44 i 46 del carrer de Sant Agustí. El de la casa núm. 46 ja no existeix.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

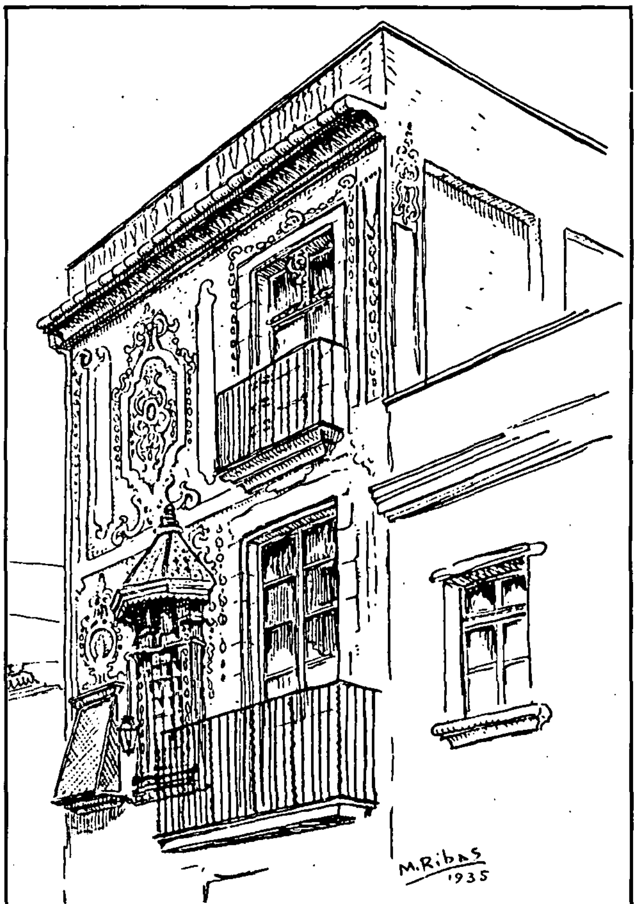
de l'artista més intel.ligent, ens assenyala solucions per a problemes de composició i perquè en les diferents temàtiques i ornamentacions hi trobem ben definida la personalitat dels autors.

També vàrem comprovar que, a vegades, l'estil de la decoració esgrafiada no coincidia amb les èpoques de construcció dels edificis. El fet ens va fer entendre que l'esgrafiador, moltes vegades, mantenia patrons vells, perquè era incapaç de crear-ne de nous, cosa que explica la presència repetida d'elements purament barrocs en edificis neoclàssics, elements repetits o copiats d'edificis d'època anterior. Hem de reconèixer que l'esgrafiador no sempre sabia dibuixar. Però és molt clar que generalment sabia copiar i interpretar esgrafiats existents, perquè era bon coneixedor de l'ofici i, ordinàriament, treballava a la perfecció. Hem comprès també que l'esgrafiador, quan es trobava en el cas d'haver d'executar treballs de categoria superior als propis recursos, no dubtava d'encarregar els models i els patrons a algun artista coneixedor dels estils i de la tècnica.

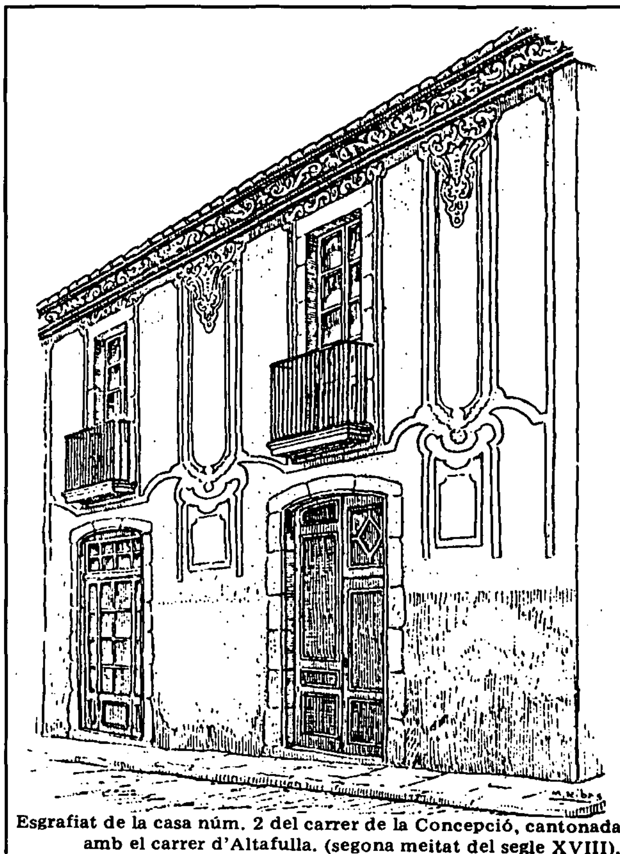
Amb el temps s'intentà de fer esgrafiats de colors, tenyint la calç, però l'esgrafiador hagué de renunciar a la modalitat, perquè no sabia pintar. De Mataró només coneixem dues mostres acolorides. Una, ja desapareguda, era a la casa número 300 del Camí Ral; l'altra encara es pot veure a la casa número 27 del carrer de Sant Joaquim.

La temàtica normalment interpretada per l'esgrafiador consistia en ornamentacions abarrocades, amb moltes corbes i espirals lligades amb fullaraca, plafons formant grans medallons, gerros amb flors i fruites, i garlandes en abundància. Amb el pas del temps evoluciona vers plafons simplificats, sanefes discretament decorades, requadres amb cantoneres historiades, i poques vegades figures mitològiques i anagrames. Les tendències ornamentals dels Lluïsos XV i XVI francesos i l'entrada del neoclassicisme incorporaran als esgrafiats pilastres dòriques, frisos i balaustrades.

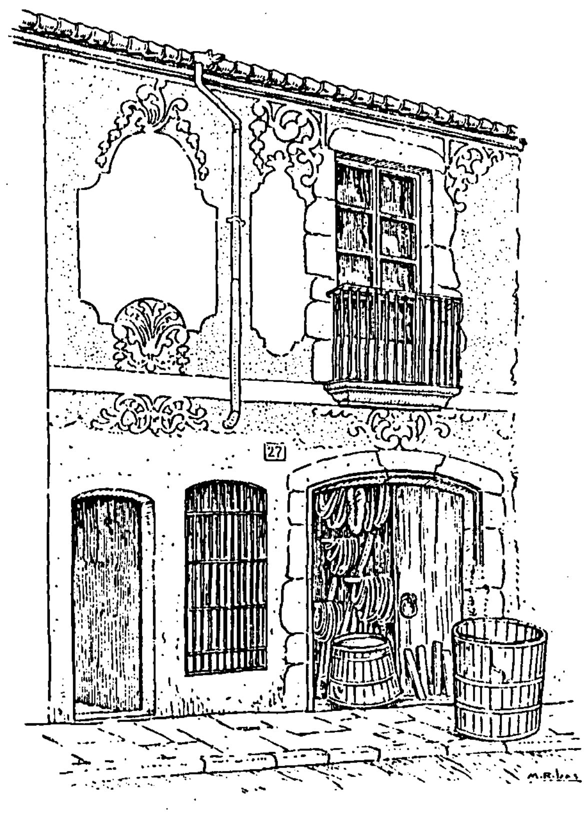
Sempre hem vist les façanes esgrafiades només des del nivell de primer pis fins a la barana del terrat o teulada. L'arquitectura de les cases, majoritàriament amb un o dos pisos, deixava bons espais de paret llisa entre les obertures emmarcades amb brancals i llindes de pedra, i amb poques motllures i una absència gairebé total d'elements escultòrics de pedra treballada. Per enriquir els espais llisos de paret, s'omplenaven de temes decoratius pintats o esgrafiats. Els casals només es diferenciaven de les cases més humils per la seva grandària; la decoració, però, era normalment de la mateixa categoria. No totes les cases podien tenir esgrafiats

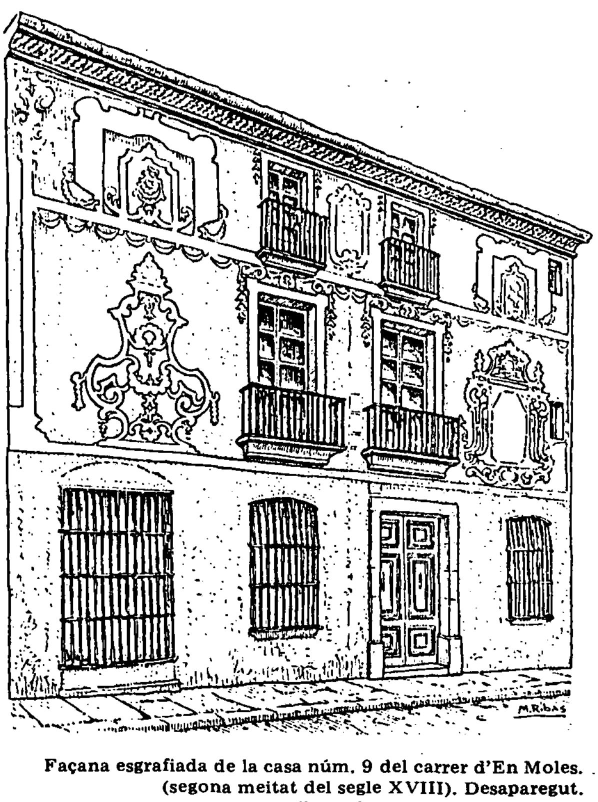
Esgrafiat de la casa núm. 37 del carrer de Sant Antoni (mitjan segle XVIII). Desaparegut. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Esgrafiat de la casa núm. 2 del carrer de la Concepció, cantonada amb el carrer d'Altafulla. (segona meitat del segle XVIII). Dibuix de Marià Ribas i Bertran. Desaparegut.

Esgrafiat de la casa núm. 27 del carrer de Sant Bonaventura. (mitjan segle XVIII). Desaparegut. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Façana esgrafiada de la casa núm. 9 del carrer d'En Moles. (segona meitat del segle XVIII). Desaparegut. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

de composicions complicades, que sempre tenien caire de més distinció. Però es prodigaren uns models a l'abast de tothom, amb dibuixos simplificats que repetien un sol element, ben ordenat.

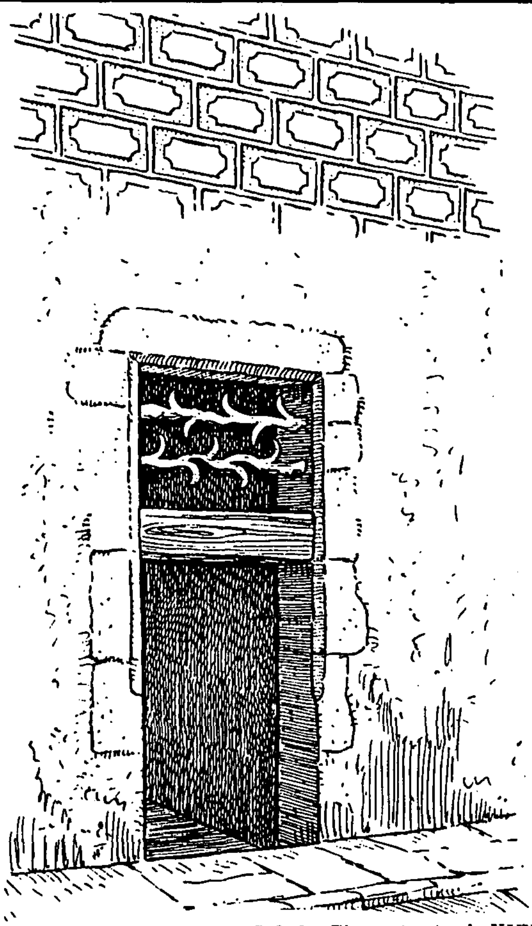
No hem trobat notícies documentals referents als esgrafiadors mataronins, però ens consta que els de Barcelona eren erigits en confraria. Raimon Casellas en *Els últims barrochs de Barcelona* ens dóna notícies interessants dels gremis. Per ell sabem que la uniformitat corporativa i el mercantilisme produïren grans rivalitats entre els diferents oficis. A finals del segle XVI s'originaren lluites entre pintors d'estampes i impressors i entre pintors retaulers, que encara practicaven l'antiga tècnica de la pintura sobre fusta, amb dauradures i estofats, i els pintors que treballaven sobre tela, dits cortiners. També hem d'esmentar que l'any 1650, en la confraria dels estofadors, dauradors, esgrafiadors i encarnadors, sorgiren divergències entre dauradors i estofadors, a partir de les quals s'hagué d'aprovar una nova reglamentació que, malgrat tot, no afavorí la inspiració artística.

No coneixem el nom de cap d'aquells artistes esgrafiadors, mataronins, perquè no signaven les obres. Tampoc no consta la professió en les relacions d'oficis gremials. Injustament els podem imaginar com la gent més humil del poble, complint inconscientment la missió que la història els havia marcat. Hem recercat aquesta humanitat en les pròpies obres, examinant el petit detall tècnic, rastrejant el pas de l'eina guiada per les seves mans. Hem procurat descobrir el traç del llapis que serví de pauta. No hem sortit de l'anònim, però els artistes s'han fet presents com si els tinguéssim al costat.

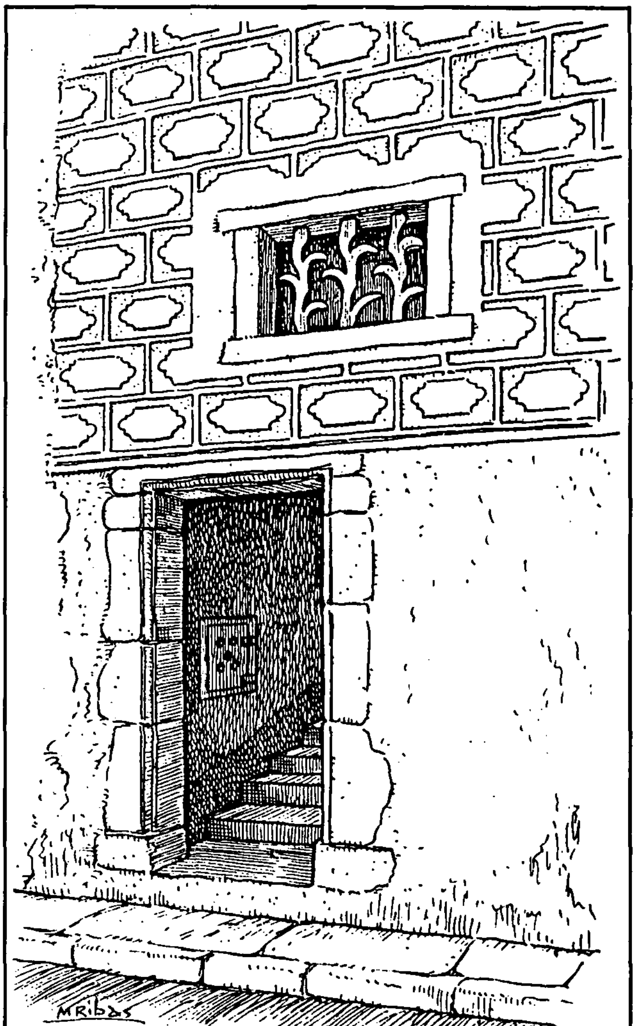
Hem vist les obres cobertes de la vestimenta que li han posat la pols i la pàtina després de tants anys de sofrir la intempèrie, però hem comprès els diferents artistes anònims que hi posaren el cor i les obres d'art encara el guarden, perquè ben poques coses d'aquest món el poden guardar tan bé com les obres d'art.

No inventaven res de nou, perquè ja en tenien prou interpretant i compaginant fórmules establertes i a l'abast, però tenien l'habilitat de centrar-les en la seva intel.ligència i la destresa d'executar-les amb la vista i les mans.

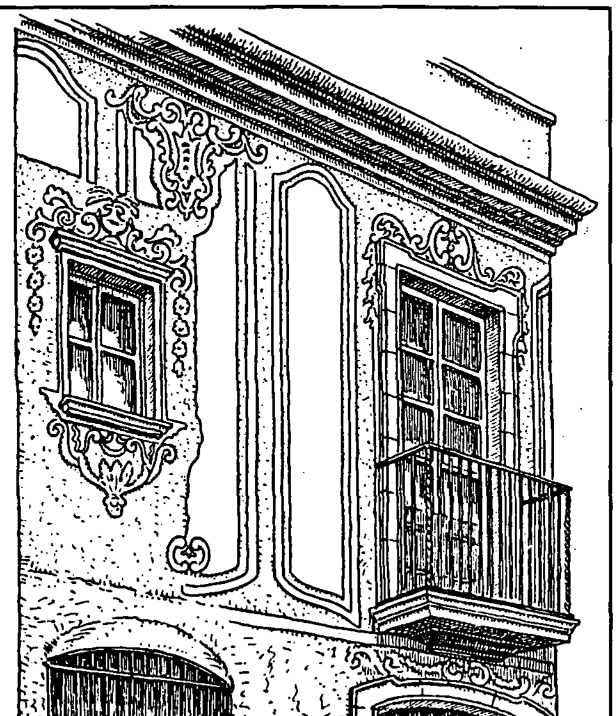
Es servien d'uns elements arquitectònics clàssics, disposant-los amb correcció i hi afegien tots aquells altres que consideraven necessaris en cada moment, d'acord amb les sensacions del seu esperit i la visió de la naturalesa. Les seves creacions no són més que combinacions i ordenacions d'uns

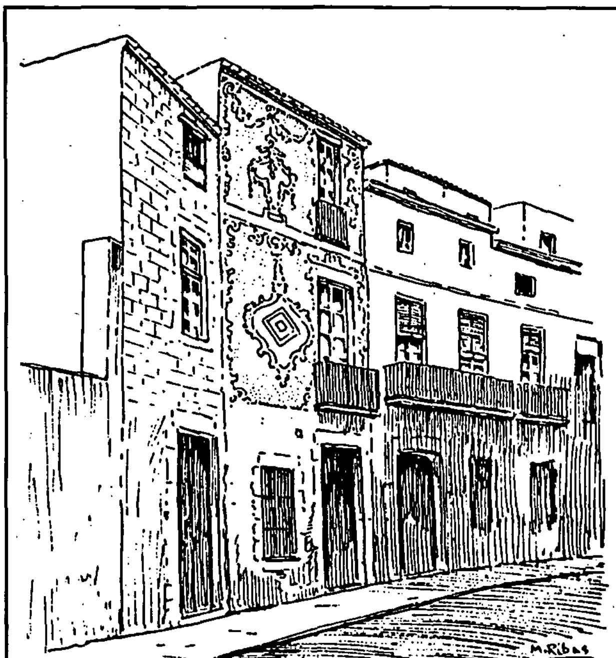
Entrada de la casa núm. 5 de les Figueretes (segle XVIII) Desaparegut. Aquesta mostra d'esgrafiat es troba també en algunes façanes del segle XIX.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

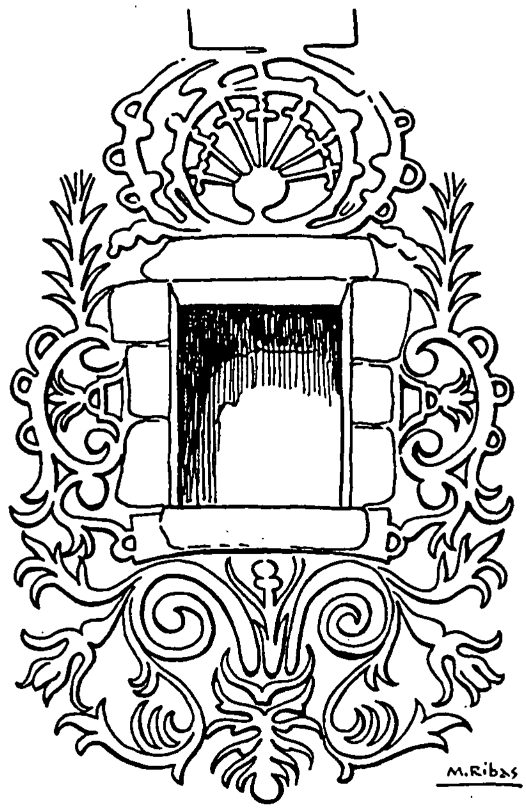
Entrada de la casa núm. 37 del carrer d'En Pujol. (segle XVIII). Desaparegut. La mostra es troba també en façanes de principis del segle XIX.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

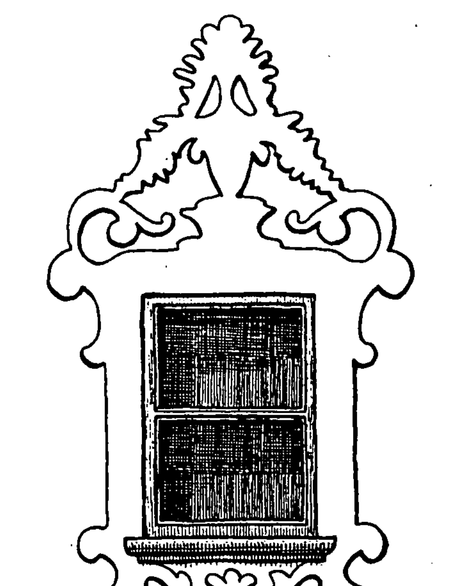
Esgrafiat de la casa núm. 9 del carrer de Sant Agustí (segona meitat del segle XVIII). Desaparegut.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Edifici amb esgrafiats del segle XVIII al carrer d'En Moles, núm. 32. Desaparegut.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Esgrafiat d'una finestra de la Capella dels Dolors, de cara al Fossar Xic, encara existent (primera meitat del segle XVIII). Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Detall de la façana de la casa núm. 300 del Camí Ral. Esgrafiat amb el carro pintat. Data de la casa 1692. Desaparegut. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

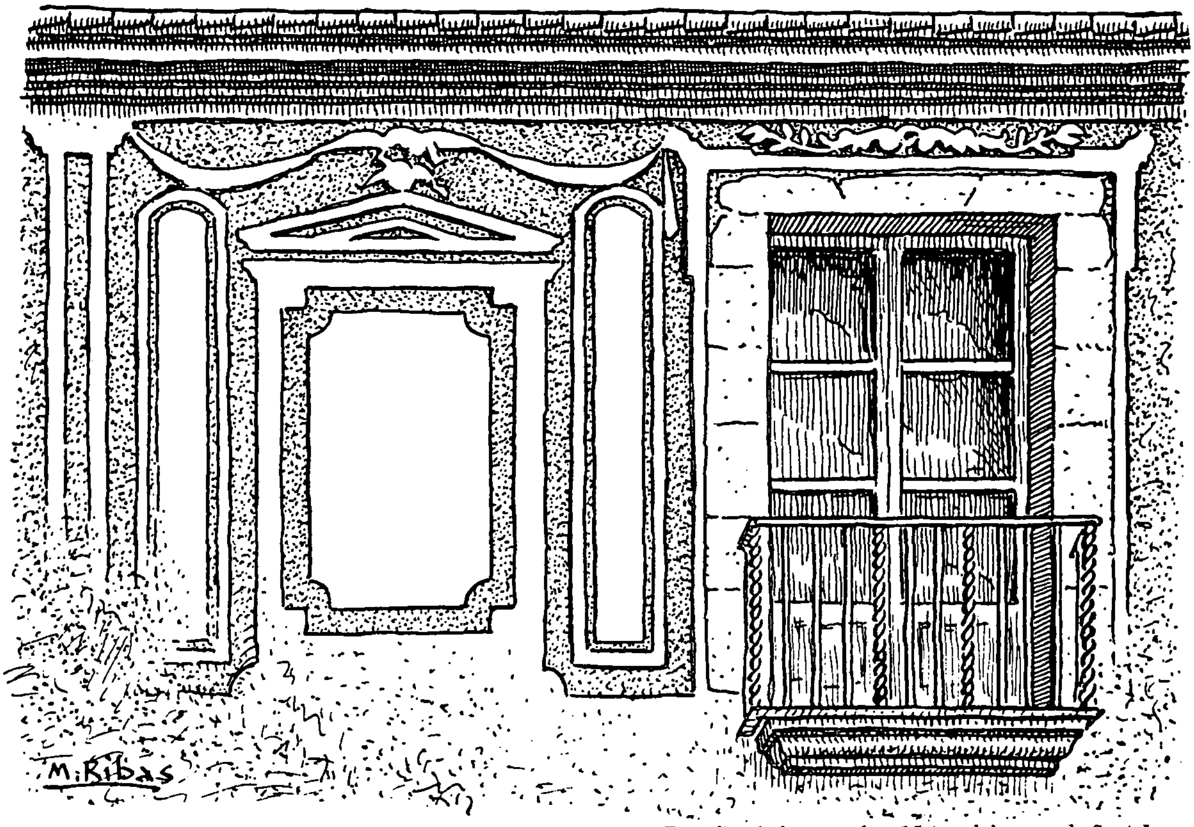
temes que recollien de les coses que ens envolten. Les desenvolupaven amb la tècnica que els era pròpia, expressada sense vacil.lacions, amb línies segures, valors i relacions de tons. Eren el seu llenguatge, que entenia tothom com si es tractés de paraules, perquè era extret d'unes sensacions familiars a tots.

Els esgrafiats amb composicions arquitectòniques no foren els més abundants, però els hem vist, combinant les columnetes i frisos de l'ordre dòric, en les primeres cases de la Riera, des de la cantonada de la muralla de Sant Llorenç, que han estat recentment destruïts. Al carrer de Barcelona número 38, també es veuen pilastres estriades i frisos, encara que es troben a les acaballes de la seva existència. Plafons sensiblement arquitectònics, combinats amb motius ornamentals existeixen al carrer d'En Molas número 9, i els de la casa número 32 del mateix carrer foren destruïts fa alguns anys. Altres existeixen en unes cases del carrer de Sant Joaquim, entre els números 15 i 19, que a l'origen comprenien cinc cóssos, però que avui en dos d'ells ja no existeix l'esgrafiat. Té un cert interès el de la casa número 27 del mateix carrer, per tractar-se d'una decoració que no es troba en altres llocs i que, tot i la seva modèstia, té un interessant plafó que ostenta una al.legoria de l'orde caputxí.

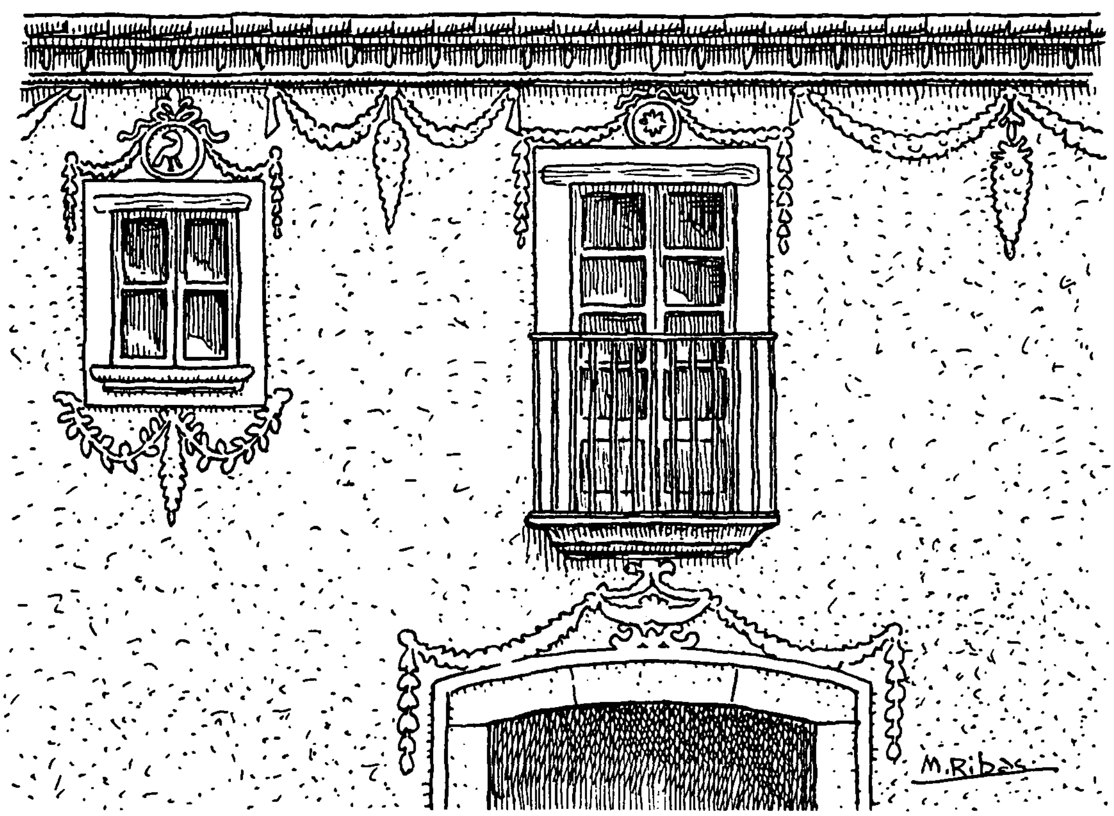
El carrer de Sant Agustí fou molt afortunat per tenir rics esgrafiats que combinaven plafons amb abundants ornamentacions de remarcable interès. Volem esmentar concretament els existents a la casa número 44. També els de la número 46, desgraciadament no existents. També foren destruïts els de les cases número 6 i 9, que tenien un remarcable interès; volem deixar anotat que, aquests dos darrers, eren fets amb el mateix patró, però que la distribució de les dues façanes obligà a canviar l'ordre dels plafons. Un altre exemplar similar era al carrer de la Concepció, número 2, que comprenia dos cóssos; la casa és actualment reformada amb la pèrdua de la decoració esgrafiada.

Del carrer de Sant Antoni volem assenyalar la pèrdua de dos esgrafiats: un en la casa número 69, que tenia la cornisa i un fris decorat, a més d'un esplendorós requadre amb rombe central, i l'altre en la casa número 37 de molt interès, del qual adjuntem l'apunt.

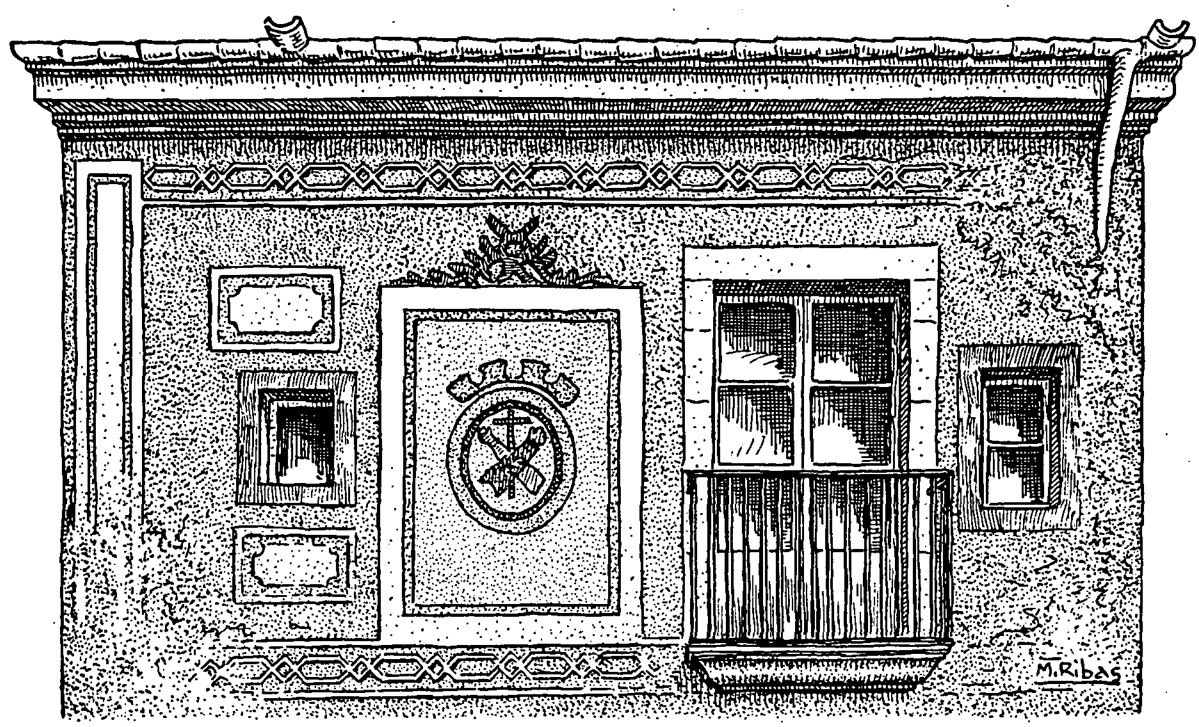
A la muralla de Sant Llorenç, quatre cases de baix i pis tenien una senzilla decoració de medallons de flors en les obertures del pis i una llarga renglera de garlandes, de més vistositat i penjolls, seguia tot el llarg de les cases. Eren les assenyalades des del número 19 al 25.

Esgrafiat de la casa núm. 15 ter. del carrer de Sant Joaquim
(segona meitat del selge XVIII).
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Esgrafiat que es repetia a les cases núm. 19, 21, 23 i 25 de la
muralla de Sant Llorenç. (final segle XVIII). Desaparegut.
Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Esgrafiat de la casa núm. 27 del carrer de Sant Joaquim. Encara existent, és l'únic esgrafiat pintat que es conserva. El plafó representa l'escut dels Pares Caputxins (segona meitat segle XVIII). Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Les façanes interiors de les cases també foren esgrafiades en algun cas. El seu atractiu lligava perfectament amb la senzilla poesia de la jardineria casolana. Adjuntem el dibuix de l'esgrafiat interior de l'antiga Casa Viladesau, a la Riera.

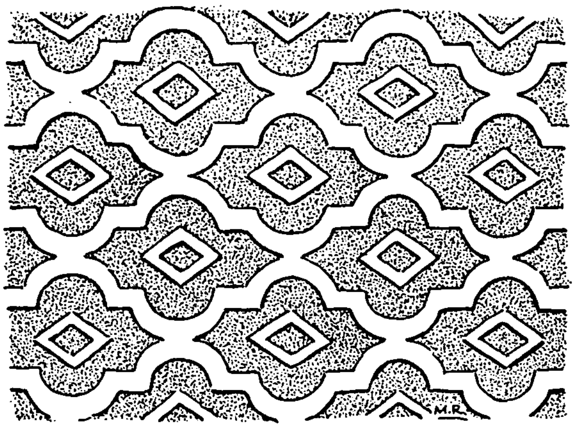
Referent als esgrafiats que havien existit a les masies podem dir que, dissortadament, ja no en queda res. Els últims que havíem vist amb admiració foren els de Can Peramàs, destruïts l'any 1960. Els recordem amb nostàlgia perquè eren uns dels de millor bellesa. Eren d'estil barroc, com tot l'edifici. Omplien totalment la façana principal. Tenien una sèrie d'elements decoratius, perfectament ordenats, que combinaven uns requadres que emmarcaven unes figures mitològiques interpretades amb molta correcció. Anys abans de la seva destrucció, l'edifici quedà abandonat; les heures s'enfilaren per les parets i la vegetació escabellada, barrejada amb els arbres de l'antic jardí, s'ensenyorí de l'entorn. Per això no poguérem obtenir la documentació gràfica abans de la pèrdua inevitable i ens haguérem de conformar fotografiant petits aspectes parcials de la decoració i del mateix edifici ofegat per la vegetació.

En conjunt la nostra ciutat posseïa un bé de Déu d'esgrafiats. Les il.lustracions que presentem en són una petita mostra. Hem volgut també incorporar-hi aquelles que repeteixen ordenadament un sol tema, estès a la totalitat de la façana. Esgrafiats d'aquesta mena es conserven encara avui en algunes cases del segle XVIII o principis del segle XIX.

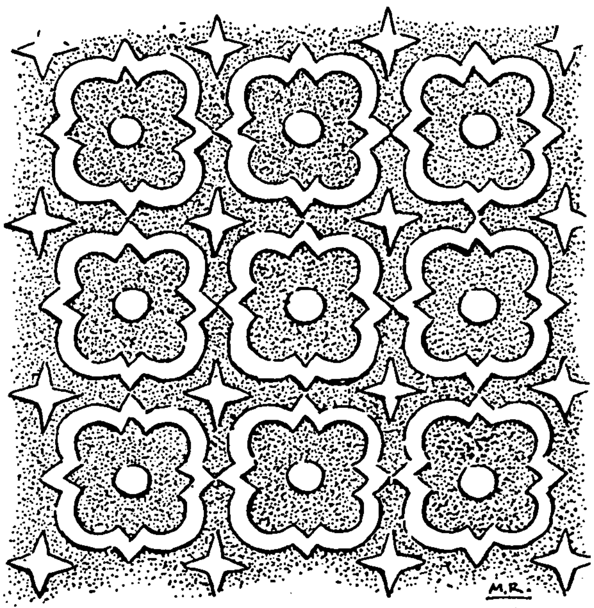
L'esgrafiat barroc trobà la forma adequada per a adaptar-se al gust del temps. Fou una de les moltes manifestacions d'art popular que naixeren dintre l'ambient del segle XVIII i continuaren en la primera meitat del XIX, arrelant profundament en la vida ciutadana.

Actualment la ciutat de Mataró està sofrint un canvi total i un desenvolupament intens, fets que contribueixen a la pèrdua o a la valoració, de les antigues construccions. Però cal no oblidar que la reconstrucció d'obres destruïdes és impossible. Per això volem deixar el record dels antics esgrafiats, documentant-los gràficament fins allà on ens és possible.

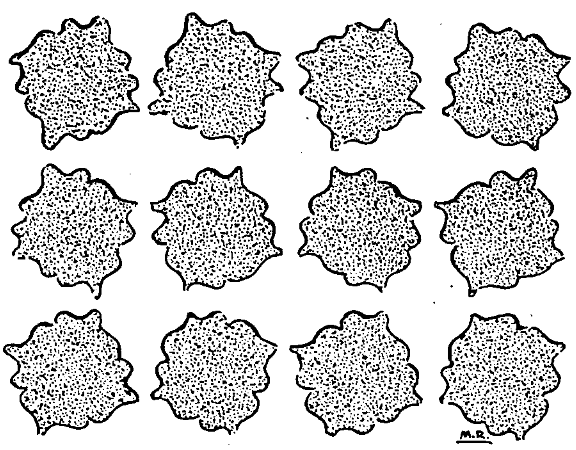
Entenem que l'esgrafiat, que tantes façanes havia embellit amb dibuixos que eren delícia per a la vista i goig de contemplació, ha estat sempre testimoni explícit i ha reflexat la vida de la població amb una claredat que no podrien donar altres descripcions. Els que avui encara es conserven tenen el color que sols el temps pot donar i, si no es restauren, el mateix temps els conduirà a la mort, després d'una lenta agonia i tindran el destí dissortat dels millors que havia tingut Mataró, dels

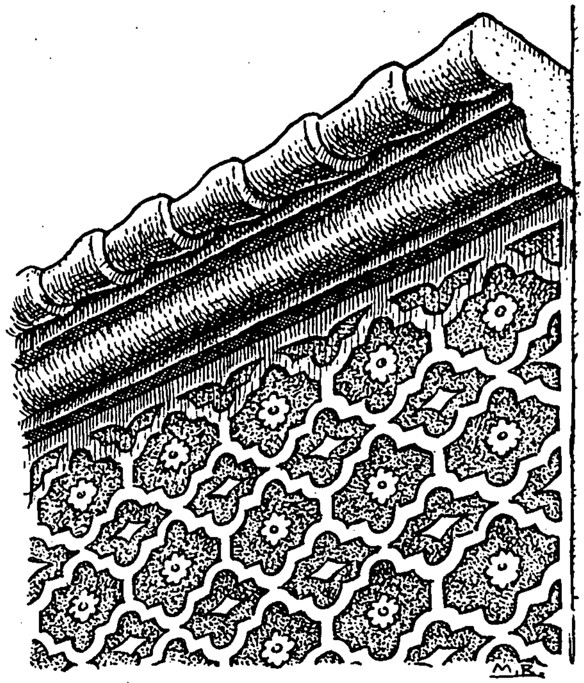
Esgrafiat de la façana de la casa núm. 54 del carrer Nou. (segle XVIII). Existent. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Esgrafiat de la façana de la casa núm. 21 del carrer de Sant Pere (1740?). Existent. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Detall de l'esgrafiat de la façana de l'església de l'Hospital. (1741). Existent. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Esgrafiat i cornisa de la casa núm. 241 del Camí Ral (mitjan segle XVIII). Desaparegut. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

quals ens dol de no tenir-ne els apunts que podrien valorar aquestes ratlles.

Hem parlat de la pèrdua d'esgrafiats motivada pel pas del temps, que és factor inevitable i que irremissiblement ho esborra tot, amb el seu treball implacable, de nit i de dia. Però per altra part cal no oblidar la fatalitat dels homes que fan i desfan els pobles. Aquí el meu pensament va dirigit als homes del temps que vindrà, que ens succeiran, perquè coneguin què eren i què representaven els valors històrics i arqueològics que han estat destruïts modernament en la nostra ciutat, i també tot allò que contenien les nostres esglésies i els convents que, com santuaris de la cultura custodiaven abundants obres artístiques i històriques. Coses totes elles que els homes que vindran no coneixeran mai del tot i, per tant, mai no sabran com era tot el que la nostra ciutat ha perdut.

Marià Ribas i Bertran

Els FULLS número 17, data juliol de 1983, eren dedicats monogràficament a Mn. Manuel Blanch i Puig, mataroní, capellà i músic, mestre de capella de Santa Maria, amb motiu del Centenari de la seva mort.

Antoni Martí i Coll, historiador mataroní, ens aporta noves dades sobre Mn. Blanch, extretes de dos arxius familiars.

DOCUMENTACIÓ SOBRE MN. BLANCH A DOS ARXIUS PARTICULARS

Esperonat per la commemoració que s'ha celebrat a Mataró, amb motiu del centenari de la mort de Mn. Manuel Blanch i Puig, he rebuscat a dos arxius que tinc molt a prop per veure si trobava quelcom relacionat amb el cas: es tracta de l'arxiu d'Esteve Martí i Coll i el de can Palau.

Al d'en Martí Coll hi ha dues cartes autògrafes del dit Mn. Blanch, una d'elles cercant una recomanació per a un tal Bartomeu, i l'altra, que afecta el seu propi interès, per obtenir amb rapidesa la seva ordenació al sots-diaconat o presbiteriat.

A l'arxiu de can Palau hi he trobat una descripció detallada dels darrers dies de la vida de Mn. Blanch, i de la mort del mateix, feta per Marià Thos, des de Mataró, al seu pare Terenci Thos i Codina, que es trobava a Camprodon; si bé no té el valor d'ésser una carta original del protagonista —com les de l'arxiu de la família Martí— jo la considero, potser, més interessant, atenent el seu contingut.

Les primeres són cartes dirigides al seu conegut, i amic dels seus protectors, Joaquim Martí i Andreu, quan aquest es trobava a Madrid com a Diputat a Corts pel partit de Mataró. Copiarem un fragment de la que es refereix a l'expedient d'ordenació del protagonista, qui llavors era un jove de vint-i-tres anys, i que, com es pot veure, dubta entre que Martí faci córrer l'expedient per les dependències ministerials a Madrid, o esperar que ho arregli el Sr. bisbe aquí. Manuel Blanch, llavors, feia poc que havia estrenat la "Missa de Glòria", i el rector de Santa Maria l'havia proposat per a un benefici eclesiàstic que comportava el càrrec de director del cor, però que, a més, exigia que el jove músic s'ordenés, almenys, com a sots-diaca. La carta és d'aquest moment, i diu així:

Sr. D. Joaquín Martí y Andreu
Diputado a Cortes
Madrid

Mataró 5 Febrero de 1850

Muy Sor. mio: Luego de la partida de V. de esta (a Madrid), fui en su casa de V. para preguntar a su hermano si le había dejado el espediente sobre mi ordenación; que contestó que no sería estraño, distraido V. se lo llevara con los demás.

Hablando con el Sr Rector sobre si podría dársele o no curso, me contestó que decíase que el Sr Obispo vendría luego —que no lo creo— y sería mejor que V. no diera curso a mi solicitud, pues que sería más fácil que dicho Prelado descubriera un medio para evitar contestaciones entre el Ministro y el Ordinario; y dándole curso sería fácil, o que el Ministro lo arrinconara —en caso de partir V. para esta— y entonces el Prelado no sé si obraría, o que como querrán información del Ordinario, se retardara la cosa, y aunque hubiera Obispo tampoco podría obrar; y en caso de que la Reyna decretara negativamente, el Sr. Obispo se vería en la precisión de no obrar.

Y asi, mi oponión será siempre la de V., pues que como más diestro en cosas de tanta trascendencia, determine darle o no curso, según como le pareciere.

Si valiéndose de medios estraordinarios, que pueden proporcionar los amigos de V., nos pudiésemos prometer pronto y favorable resultado, bueno sería emplearlos... etc. etc.

...Reciba V. espreciones del Sr. Isern y Sr. Rector, disponiendo de S.S.Q.S.M.B.

Manuel Blanch"

A l'altre arxiu esmentat hi trobem, com hem dit, la carta dirigida al notable mataroní Terenci Thos i Codina, que es trobava a Camprodon, escrita pel seu fill Marià –qui arribaria a ser un destacat artista de la pintura– de la qual també copiarem sols un fragment, així com de la contestació de Thos i Codina, fent uns grans elogis del ja llavors difunt Mn. Blanch:

"Mataró, 31 de agosto de 1883 [...] Otra pérdida ha sufrido Mataró en breves horas, después de haber fallecido el Sr. Oliver (es refereix a Josep Garcia Oliver), y es la del R. Sr. D. Manuel Blanch Pro. y Maestro de Capilla de esta Ciudad.

Como V. sabía, dicho Señor había ido a tomar el agua de casa Ballot en Argentona. Dichas aguas, al principio, le fueron bastante saludables, pero en pocos días se puso grave, y en la noche del martes le sobrevino un ataque en el corazón muy fuerte, de modo que le dijeron si quería le llevasen a Mataró. Él dijo que no, que esperaría unos cuantos días, y que se iría a Arbucias; pero, el Sr. Viladevall, viendo que le podía sobrevenir otro ataque y que no lo podría resistir, le rogó mil y mil veces viniese a Mataró, hasta que por fin cedió a los ruegos de dicho médico.

A las doce llegó a esta Ciudad; tuvo buen camino, de modo que cuando llegó a su casa y cuando se despedía del Chicu, el cochero, le preguntó qué día le vendría bien para ir a Arbucias. Chicu le dió por contestación que cuando quisiera le avisase, y se despidieron.

El Sr. Viladevall tuvo un grande empeño en que se le Veaticase, pero él decía que no se encontraba malo para que le veaticasen, hasta que, por último, cedió a sus ruegos y a los de otros sacerdotes.

A las 7 y media llamaron a la puerta. Abrimos, y entró Parés, medio azorado y casi con las lágrimas en los ojos, diciendo que convidaba al Sr. por si quería asistir al Viático del R. Sor. Dn Manuel Blanch, que se efectuaría a las 8 de aquella misma noche.

[...]

Nos dirigimos a la calle de Pujol y a la Iglesia Parroquial para ver a su D.M. la cual iba seguida de muchos Señores. Él tomó la Sagrada Comunión, vestido de Sacerdote y de pie, pues se encontraba bien; la cual le administró el Regente Dn Francisco Codina. Esto era el miércoles.

El jueves a las 5 y media se hecharon a vuelo las campanas de las Iglesias anunciando haber exalado el último suspiro y haber volado el alma a mejor vida de tan buen Sr. que tantos beneficios había hecho a esta su Ciudad nativa.

Mataró se lamenta de haber perdido al R. Sr. D. Manuel Blanch (Q.E.P.D.)

Hoy, viernes, se ha celebrado una misa de Cuerpo presente. Este oficio ha sido a toda orquesta, con los cantores que vienen a cantar el día del Santo de nuestras excelsas Patronas. El seguimiento era larguísimo; los Señores llegaban hasta aquel cuarto en que se despachan las sillas, y las Sras. hasta el frente del altar de la Virgen del Carmen...

Mariano"

"Camprodon, 3 septiembre 1883

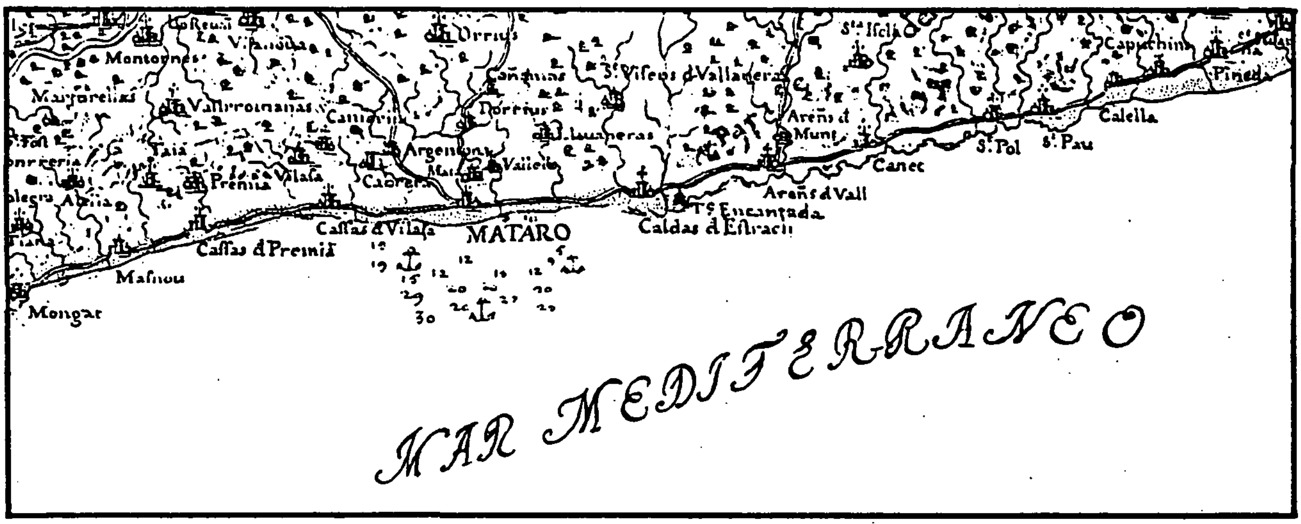
Mis queridos hijos... Me fueron muy interesantes las noticias que ayer me disteis sobre los últimos momentos del malogrado Mossen Blanch, que es y será siempre, además de un buen amigo para mí, una de las glorias más puras de Mataró y de nuestra Cataluña. El Rdo. Blanch era un verdadero genio, y sin duda hubiera brillado muchísimo más, si la pesada atmósfera de Mataró no le hubiese ahogado. Descanse en paz...

Terencio"

Aquestes cartes de pare a fill, sense intenció de fer història, de gran fiabilitat, com la majoria de la documentació dels arxius particulars, ens permeten ressuscitar la mateixa realitat. I així, podem reviure costums d'aleshores, com la de prendre les aigües, la del solemne Viàtic, cerimònia a la qual es convidava els veïns, parents i amics; coneixem fins el nom i les paraules del cotxer. El que més ens afligeix del que diu Thos i Codina és que Mn. Blanch hagués de respirar i perjudicar-se per l'atmosfera mataronina, que confiem que després de cent anys s'hagi ben esvaït; i el que trobem més interessant és llegir els elogis que el *mestre en gai saber* dedica al protagonista: veritable geni, i glòria, no sols per Mataró, sinó també per Catalunya.

Antoni Martí i Coll

—VIATGERS DEL SEGLE XVIII— AL MARESME

10.- NICOLAS DE LA CRUZ Y BAHAMONDE

"Salimos de Barcelona dexando a la izquierda, entre muchas casas de recreo o torres, los pueblos de Alclot [El Clot] San Martín y San Andrés. Pasamos el rio Vasos [Besós] que riega por este lado su campiña. Luego se encuentran del mismo modo los pueblos de San Adrián y Badalona. A cosa de legua y media, el castillo de Mongat, sobre una colina a orillas de la mar; a la baxada está Masnou, pueblo de pescadores, con su torre antigua; y más adelante, cerca de una legua, Mataró, hermosa villa, muy poblada, con buenas casas de altos, y bastantes fábricas. Tiene tres conventos de frayles, dos de monjas, un hospital, una escuela de pilotage, y una cofradía de labradores. En la parroquial, capilla de los Dolores, hay varias pinturas de Viladomat.

"El camino siempre por la ribera del Mediterráneo, el cual llaman a este punto *mar bella*; a la verdad que sus playas despejadas merecen este nombre. Apenas se sale de Mataró, se encuentra una casería que llaman la Havana, y poco más adelante otra con el nombre de las Animas. A la legua, el pueblo Caldetas, que tiene una torre antigua: en este pais hay unos baños. A media legua de dicho pueblo está Arens del Mar, que tiene también escuela de náutica y un pequeño astillero antes de la entrada: es de mucho vecindario. En seguida, a un cuarto de legua, pasamos por el pueblo de Canet, de poca menos población, fábricas de medias, etc. A la misma distancia San Pol. Dormimos en Calella que dista media legua del antecedente; no le falta gente. Todos los pueblos nombrados desde Vilasá, a más de las fábricas de encaxes, y de otros géneros tienen barcas en sus playas, con las cuales se exercitan en la pesca, y exportan sus frutos a otras partes. En los más de ellos había hospitales en la última guerra. A poco de haber salido de Calella encontramos los pueblos de Pineda y Susana; y a la legua Malgrat: se ven dos torres antes sobre la colina, que serán de observación hacia la mar. Pasamos el rio Tordera..."

DE LA CRUZ Y BAHAMONDE, Nicolás: ***Viage de España, Francia e Italia.*** **Madrid 1806. Tomo I, pp. 149-151. (El viatge és del 1797).**

RECURSOS

ELS ACORDS MUNICIPALS DEL TRIENNI LIBERAL

Els interessats en la història de Mataró del segle XIX sempre han lamentat que a l'Arxiu Municipal no es conservin les actes d'acords d'un període tan important en l'aspecte polític com ho és el Trienni Liberal 1820-1823. Per a conèixer els esdeveniments d'aquell temps s'havia de recórrer a fonts secundàries, escasses i fragmentàries, que feien notar més aquell mancament.

La inexistència d'aquests documents plantejava el fet de la seva desaparició. En un primer moment semblava solucionat el problema adjudicant la responsabilitat a Domènec de Caralt, el fanàtic absolutista que va tenir un paper tan rellevant en la caiguda i repressió del constitucionalisme al Maresme. Ell va ordenar a Calella fer cremar públicament els llibres d'acords d'aquell poble, per a escarment de liberals. I semblava lògic que hagués obrat de la mateixa manera a Mataró, tot i que no hi havia la confirmació del fet.

Altres dades ens indicaven que en els primers mesos de la tornada de l'absolutisme, i en els anys posteriors, les autoritats judicials demanen a l'Ajuntament que enviïn les actes del Trienni junt amb d'altra documentació de tipus econòmic i polític per a depurar les responsabilitats de l'anterior règim. El Consistori sempre complia els encàrrecs amb diligència, però en el tema dels llibres d'acords no hi ha mai cap referència a la seva tramesa a l'Audiència, i al cap d'un temps i nombroses peticions, en perdem el rastre. Així sembla que per algun motiu aquella sol.licitud no es va poder complimentar.

Una hipòtesi possible ens feia pensar que tal vegada els regidors constitucionals, en anar a refugiar-se a Barcelona quan va caure Mataró en mans dels francesos l'any 1823, s'havien endut aquells papers, de la mateixa manera que ens consta que ho varen fer amb els pressupostos i alguna documentació de tipus econòmic, però cap prova era conclusiva i les actes es podien considerar desaparegudes per sempre més.

Ara, però, d'una forma inesperada, mentre fèiem una investigació sistemàtica dels fons relatius a Mataró que es conserven a l'Arxiu de la Diputació de Barcelona, hem localitzat en un estat excel.lent, al lligall 84, les actes del Trienni Liberal de la ciutat de Mataró, que ens permetran conèixer de primera mà els fets cabdals del primer constitucionalisme local.

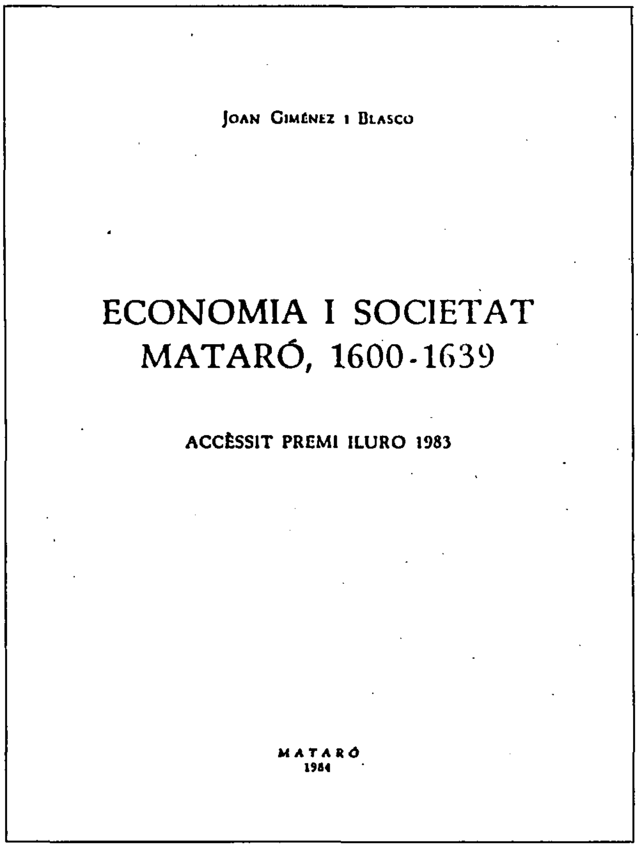
De quina manera varen anar a parar a aquest lloc no es pot averiguar, però el fet de conservar-se junt amb les d'altres pobles porta a pensar que potser es va tractar d'una incautació, segurament de material dut a Barcelona perquè no caigués en mans absolutistes, i que una vegada ocupada varen anar als magatzems del govern de la província, amb el desconeixement d'altres autoritats, com les judicials, que durant molt de temps les reclamaran a l'Ajuntament de Mataró.

Francesc Costa.

RESSENYA BIBLIOGRÀFICA

GIMÉNEZ I BLASCO, Joan. *Economia i societat. Mataró, 1600-1639*. Accèssit Premi Iluro 1983. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1984.

Com diu el pròleg del llibre, escrit pel Dr. Carlos Martínez Shaw, professor de la Universitat de Barcelona, *potser el primer mèrit del llibre sigui el seu deliberat propòsit de contribuir al coneixement d'un dels àmbits cronològics i temàtics menys freqüentats pels historiadors de la Catalunya moderna.*

JOAN GIMÉNEZ I BLASCO

ECONOMIA I SOCIETAT
MATARÓ, 1600-1639

ACCÈSSIT PREMI ILURO 1983

MATARÓ
1984

A partir de l'examen estadístic de 207 inventaris *post mortem* o *post obitum* del fons documental del Museu Arxiu de Santa Maria, Joan Giménez i Blasco analitza la situació de la població mataronina durant els anys 1600-1639 i classifica les diverses activitats productives de la mateixa.

Del seu estudi es constata el predomini quantitatiu del que avui s'anomena sector secundari, en el qual, dintre d'un ampli ventall d'activitats, són particularment significatives la indústria de la fusta, la ceràmica i el vidre, i la indústria tèxtil i de confecció, destacant sobretot la indústria de la vidrieria que esdevé una de les produccions industrials més importants i que gaudeix d'un ampli mercat per als seus productes. El fet podria significar l'existència d'una estructura econòmica relativament avançada dins el moment històric del Principat de Catalunya.

Però la clau del creixement de Mataró durant el segle XVII és la gran producció vitivinícola, que no és pas una activitat exclusiva de la pagesia, sinó que té presència generalitzada en tots els sectors econòmics, tal i com reflecteixen clarament els inventaris estudiats, especialment pel que fa referència a la propietat de cellers i de vinyes.

L'anàlisi dels inventaris explica també moltes dades de la vida de la població mataronina, de les cases, del mobiliari, de la roba i vestits, dels llibres i quadres posseïts, de les eines dels diferents oficis, etc.

Finalment només cal esperar que, ben aviat, Joan Giménez i Blasco, amb l'anàlisi dels inventaris conservats de la resta del segle XVII i del segle XVIII, ens ofereixi noves dades sobre la societat i l'activitat econòmica mataronines.

M. S. i P.

DOCUMENTACIÓ

INVENTARI DE L'ERMITA DE SANT SIMÓ (1881)

PRESENTACIÓ

L'ermita de Sant Simó conegué durant el segle passat una llarga època de foscor, des del 1834 al 1881. La Junta que l'administrà fins el 1851, sembla que tingué poca cura del culte, tot i que probablement realitzà un agençament de l'ermita com podrien indicar les dues peces d'aram d'Isabel II amb data del 1846, trobades a la paret del cor durant l'última restauració de l'ermita, el 1976. La gestió administrativa tampoc degué ser prou bona, puix consta que fins s'hagué de vendre una de les dues campanes per cobrir deutes, tot i que en aquell temps l'ermita rebia les rendes de dues cases, que es deurien perdre amb la desamortització dels béns de l'Església, i cobrava un duro al mes de la casa de l'ermità.

Des del 1851 es féu càrrec de l'administració la Junta de la Confraria de la Mare de Déu de la Soletat, de Santa Maria. Aquesta Junta, si bé tingué una actuació correcta, tenia sobretot la preocupació de l'esplendor dels propis actes de culte a la parròquia, i així el culte a l'ermita continuà decaient, fins que alguns veïns, per iniciativa pròpia promogueren actes i celebracions.

A partir de les festes de Sant Simó del 1881 s'inicià un veritable ressorgiment. Prengué possessió una nova Junta amb dedicació i interès. D'aquesta Junta va ser-ne secretari des del 1881 al 1886 el Sr. August Ribas i Mustarós, el qual deixà una bona documentació, esborranys de les Actes de la Junta, *Llibre de comptes*, relació completa dels actes de culte, programes de les festes de l'Apòstol, i un detallat *Inventari* que ens permet de conèixer l'aspecte de l'ermita en aquell temps.

El seu fill, el Sr. August Ribas i Monclús, traspassat recentment, facilità tots aquests documents a l'Arxiu de l'ermita, i tingué la gentilesa de transcriure l'Inventari, que a continuació publiquem, del qual només hem corregit en part l'ortografia (1).

Josep Colomer i Busquets, pvre.

1.- L'Arxiu de l'ermita s'inicià en constituir-se la parròquia el 1965. Conté un modest recull de notícies i documents referents a la història de l'ermita. S'agraeix tota aportació documental o de tradicions familiars.

En lo presbiteri:

Altar major. Sant Simon. A la dreta Sant Cristòfol. A l'esquerra Sant Roc. Dessobre Maria del Roser. A la dreta Sant Sebastià. A l'esquerra Santa Gertrudis. En lo cim, lo Pare Etern. Dessota una capella ab portes i vidrieres, ab un petit reliquiari de fusta platejada, ab relíquies dels màrtirs Sant Desideri, Sant Laureano, Sant Irineo i Sant Càndido; en lo peu del reliquiari s'hi llegeix "S. Simon".

En la mesa de l'altar una ara ab bossa, un sotes, unes estovalles ab punta i uns sobres de tela senzilla, un joc de sacres de fusta i un faristol per lo missal, i en la graderia de l'altar quatre *candeleros* pintats de groc i blau i un Sant Cristo de creu plana i vernissada de negre, ab los caps i peu daurats. Als costats de Sant Simon dos *candeleros* de peu triangulars pintats de blau i groc, i en lo peu de la Verge del Roser dues palmatòries de llauna daurada ab broc per ciris de 6 unces. En la primera grada de la mesa està inscrita la xifra 1694 i en lo cim dessobre lo *nicho* de Sant Simon la de 1772, llegint-se en la porta de la capella de les Relíquies "Sants Màrtirs". *Frente* la mesa un marc ab un pali blanc florejat, segons se veu bastant usat, i en lo peu una tarima de fusta. A la part dreta del presbiteri, en cartel.la, sis de los dotze Apòstols del Senyor, un gran escon de fusta pintat de color de plom, ab la xifra 1699, i en lo costat un *cuadro* a l'oli ab lo imatge de Santa Rita i una *tablilla* ab los goigs castellans de Sant Simon i altres de catalans de Sant Judes Tadeo. A la part esquerra los sis restants Apòstols. Dessota un banc ab espatlleta, també pintat de color de plom, amb les inicials J. F., un *cuadro* a l'oli de Santa Maria Magdalena i empotrada en la paret del costat del

Imatges romàniques dels Apòstols. Ermita de Sant Simó. Procedien de l'església de Santa Maria. Destruïts el 1936. Fotografia Marià Ribas i Bertran.

portal de la sagristia, la campana per senyalar les Misses. En lo centre dos grans *candeleros* de ferro, cloent lo presbiteri una *barandilla* de ferro ab quinze brocs de ferro colat per a blandons i, en una politxa penjada al mig, una gran llàntia de flautí, ab llantió de vidre.

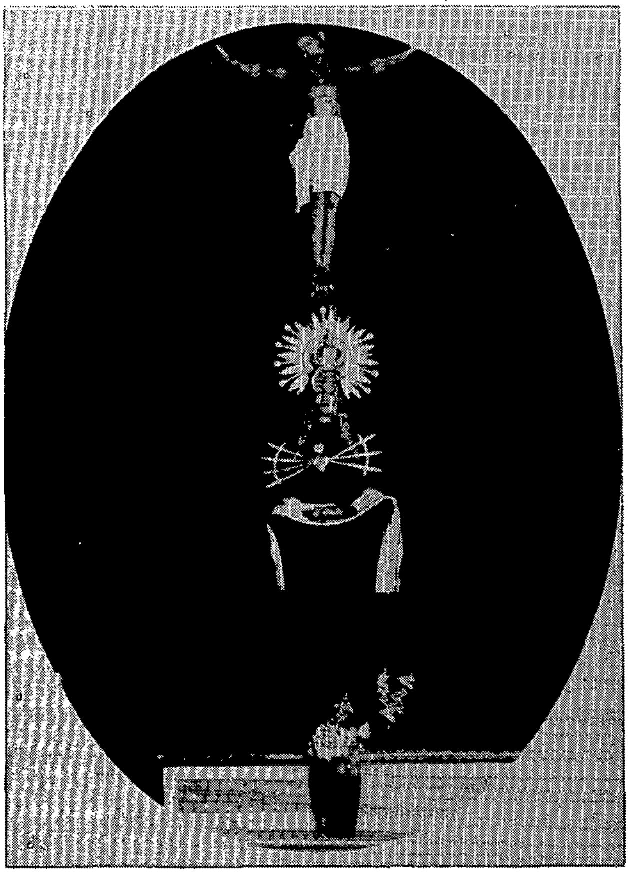
Altar del Sant Cristo. Un gran dosser cobert ab arruans vermell i bambalina ondejada ab sarrell de domàs de cotó, també vermell; una graderia de dos trossos ab la xifra de 1881. Dessobre d'aquesta, la imatge de la Verge dels Dolors ab vestit de vellut negre, *manto* de seda i toca tovallola de tela, ab punta de fil, corona i cor d'espases de llauna daurada i dessobre de la tovallola una corona d'espines. *Detràs* està la imatge de Jesús Crucificat, ab tovallola de setí blanc i creu plana, vernissada de negre del centre, ab lo inri i caps daurats. En la mesa unes estavalloles de tela, ab punta de fil, un joc de sacres daurades i ab vidre, un faristol per missal i en la graderia, quatre *candeleros* xics pintats de varis colors i, *frente* la mesa, un marc ab un pali de tela, bastant usat, pintat d'un vermell de mostrejat, ab lo escut de les cinc llagues de Cristo en lo centre, i en lo peu, una tarima vella de fusta. Penjant *frente* lo altar una petita llàntia de llautó, ab llantió de vidre. A la paret de la dreta un *cuadro* a l'oli de Santa Úrsula i a l'esquerra, altre quadro a l'oli, sens marc, ab la imatge de la Verge dels Desamparats.

Altar de la Bona Nova. En lo centre la imatge de la Titular, ab una rosa blanca en la mà i un barco, adornant lo *nicho* unes cortines de seda vermella. A la part dreta, en lo mateix retaule, una petita estampa a l'oli de Sant Francisco de Paula, i a l'esquerra la de Sant Jaume. Rematant un *cuadro* de Sant Josep. En la mesa una ara pertanyent a Santa Magdalena i unes estovalloles de tela, ab punta de fil, unes sacres molt ordinàries de cartró i fusta, i faristol de fusta per lo missal. En la graderia un Sant Cristo ab creu negra, quatre *candeleros* pintats de varis colors i dos *globos* de vidre, ab un gerro de porcellana ab un ram de clavells artificials. Davant la mesa un [···] un poc deteriorat, ab un pali de domàs blanc ja molt usat i, en lo peu, una tarima nova de fusta. Penjant *frente* lo altar una petita llàntia de llautó ab llantió de vidre. En la paret de la dreta un gran *cuadro* ab lo Redentor ab la creu al [···] i en la paret de l'esquerra un *cuadro* de Jesús lligat en lo pilar.

Altar o lloc de Santa Maria Magdalena. Al centre d'un gran dosser cobert d'arruans vermell i tot lo demés a l'igual que lo de l'altar del Sant Cristo. La imatge de Santa Maria Magdalena dessobre una grada de dos graons, coberts ab unes estovalles de talla de punta de fil i quatre *candeleros* ordinaris pintats de vermell i verd fosc. Al mig una magnífica creu de Terra Santa.

Al centre de l'Església, a la dreta, vuit bancs sens *respaldo*, un ab espatllera, quatre d'ells en una forma de peus i los altres tres en diferents formes. A la part esquerra altres vuit bancs distribuïts també de la mateixa manera.

En la paret dreta un gran *cuadro* a l'oli de Sant Jordi, un retaule ab lo imatge de Sant Antoni, quan se li apareix el noi Jesuset, un *cuadro* ab vidre per la indulgència de Sr. Bisbe de Orihuela, D. Simón López, en l'any 1823, altra *tablilla*

Imatge de la Mare de Déu dels Dolors. Ermita de Sant Simó. Procedia de la Capella de Santa Magdalena de la Casa de la Ciutat. Destruïda el 1936. Fotografia Marià Ribas i Bertran.

Pintura representant Santa Bàrbara. Ermita de Sant Simó. Destruïda el 1936. Fotografia Maria Ribas i Bertran.

de fusta per les indulgències los Srs. Bisbes de Barcelona D. Gavino de Valladares i D. Asencio, D. Bartolomé de Vic, D. Tomás de Lorenzo de Girona, i per lo Senyor Bisbe de Solsona. *Ademés* deu *tablillas* de *exvotos* o prometences.

En lo costat o paret esquerra, un gran *cuadro* a l'oli ab lo imatge de Sant Jaume, que fa pendant ab lo dit de Sant Jordi, una caixeta ab son *lletrero* per les almoines i vuit retaules o *exvotos* per los *marinos* per haver lliurat d'algun temporal.

Dessota lo cor, frente lo portal, n'hi ha penjats un petit bergantí i un *falucho*, també com a promesa, i a més gran peix *cocodrilo*, i un *cayman*, i un altre peix en forma [···] i un tros de costella de balena. Davant lo portal, en una barreta de ferro, una cortina de bri blau per a privar lo vent i la pols de la carretera i en lo campanar dues campanes nomenades Simona la gran i Magdalena la més xica.

En la sagristia.

Una gran calaixera ab dos calaixos grans, dos de xics, i un armari debaix tot, ab son corresponent pany, i al peu de la mateixa una tarima de fusta. Dessobre un sacrari sens porta i en la paret un dosseret, ab cobert de arruans vermell, ab un Sant Cristo, ab tovallolla de fil de tela, ab punta de fil i ab creu d'arbre, pintades de verd, ab los caps lo "inri" de groc; dues *tablillas* ab les oracions per ants i després de la Missa. Dos penjadors, capàs de tres penjadors, un de cinc, l'altre un penja-tovalloles en forma de mà, com l'escut de la ciutat. Un petit dipòsit de zinc, i ab sa corresponent aixeta per l'aigua, un armari ab alguns departaments, penjat a la paret a l'esquerra de la finestra, un banc de *respaldo* en forma de caixa ab dos departaments i dues claus. Una caixa per a roba. Una caixa per a palis ab un pali verd bastant deteriorat i un vestiment d'altre pali. Una tauleta ab calaix i sis cadires de boga noves. Una creu parroquial sens imatges. Un faristol per cantar l'Epístola en los Oficis. Dos tamborets per a acòlits. En la paret del *fondo* un gran *cuadro* a l'oli de Santa Bàrbara, altre de xic de Santa Quiteria i altre també xic de la Verge de la Misericòrdia i en la dreta altre *cuadro* de San Simplici papa i una grada de dos graons per pujar en lo armari de la mateixa paret. En dit armari un calaix buit, una caixa per a cera també buida, un vestiment de fusta per a tapar lo *nicho* de Sant Simon, un canti per a oli, una escombra, dos apaga-llums, tres *candeleros* desaparellats i unes quantes falques per a ciris.

Pintura representant Sant Pacià.
Ermita de Sant Simó. Destruïda el 1936.
Fotografia Marià Ribas i Bertran.

Mare de Déu dels Desamparats.
Ermita de Sant Simó. Destruïda el 1936.
Fotografia Marià Ribas i Bertran.

En la calaixera.

En lo primer calaix dues casulles complertes, una de domàs vermell, en molt bon estat, brodat lo imatge de Sant Simon ab lletres "*ex-voto*" en lo *fondo* de l'espatlla. L'altra de domàs blanc florejat més un xic deteriorada. Una alba de tela ab punta de fil en bon ús. Un cíngol vermell, un amit ab punta també en bon ús, uns corporals, un purificador, un lavabo, un roquet de tela ab punta també en bon estat, un *bonete*, un Missal Romà complet, dos altres Missals bastant atropellats, un Missal de Requiem, un Ritual Romà, un salpasser, un platet ab canadelles, una campaneta i dos cobrifaristols d'altar, un vermell i lo altre de varis colors.

En lo segon calaix. Una rica casulla i complerta vermella de color de rosa teixit de [···] plata guarnida ab fi galó d'or folrada de setí blanc, llegint-se en dit folro lo següent: "Casulla feta de *limosnas* dels Devots Navegants ab la Barca del Patró Joan Baptista Cudina i sos interessats en lo any 1794 - Per la Capella de Sant Simon". Altra complerta casulla de domàs blanc en bon estat. Altra casulla blanca florejada complerta també, però no en tan bon estat com l'anterior. Altra casulla també complerta del *fondo* blanca i dels costats vermell clar. Una casulla verda del *fondo* i les tires dels costats morades, complerta i en bon ús. Altra casulla morada del *fondo* i les tires dels costats de verd fosc florejat complerta també, però bastant usada. Una casulla negra també complerta i usada. Una estola i maniple vermell florejat sueltos. Dues albes molt grans sens planxar i bastant usades. Un *bonete* quasi nou. Dos cíngols blancs. Una cortina de arruans vermell per la finestra de la sagristia. Altres dos draps vermells, un de arruans i altre de cotó com especie de cortineta. Un drap d'indiana blanquinosa ab ramatges de flors vermelles i verdes.

En lo primer calaix petit. Dues tovalloles del Sant Cristo de la sagristia velles i sens planxar. Un amit ab punta i altres dos sense. Un purificador de punta. Un lavabo ab punta i tres sense.

En lo segon calaix. Unes estovalles bones per lo altar major. Altres per lo altar del Sant Cristo i altres per la Mare de Déu de la Bona Nova. Una tovallola de cotó.

En lo armari de baix. Un joc de sacres platejades per lo altar major. Sis *candeleros* platejats, però molt descolorits, per la credensa de l'altar major. Altres dos *candeleros* platejats xics per les misses. Altre parell també platejats. Dos pintats

de verd i quatre pintats de verd i vermell. Quatre palmatòries de cartó pintades. Dues palmatòries de fusta i altres dues de llauna daurada i una de dos brocs de llauna pintada. Dues figures de fusta semblant dos angelets. Una capelleta per lo anar a captar lo ermità. Un *pandero* petit. Dos pots de vidre. Una caixeta espanyada i dues *tablillas* d'indulgències i un petit *globo* de vidre.

En lo armari-arxiu.

Un calaixet de falques de fusta. Una bacina de llautó ab la imatge de Sant Simon. Altra bacina de llautó ab la de Santa Magdalena. Una campaneta. Una gran pila de goigs de Sant Simon. Una caixeta ab dos panys. Quatre botelletes de vidre. Una botelleta de tinta. Un plat de sal beneida. Una novena del *Niño* Jesús. Los set Diumenges de Sant Josep i lo Trissagi de Maria i petit Sant Cristo i unes alicates.

En lo banc caixa.

En un departament una ara rompuda. 12 floreres grans pintades de verd i vermell. 10 de xiques pintades de la mateixa conformitat i quatre de grans de forma rodona de platejats vells; en l'altre departament un gerro gran, setze de petits, dotze pitxerets per flors, 13 floreres grans platejades i tres de petites i cinc caixetes, algunes espanyades.

En la caixa.

Dos gerros blaus de vidre ab ses corresponents floreres artificials. Quatre branques de malva artificial. Un ramet de roses d'igual classe. Un emblema de Maria també de flors. Un petit dosser. Una cota negra per escolà. Unes cortinetes de seda blava per lo altar de la Bona-Nova. Dos vels negres per tapar los sant Cristos en la setmana de Passió. Un drap morat bastant deteriorat. Un drap vermell. Una bossa d'ara i alguns draps d'escàs interès i un *plumero* per espolsar.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

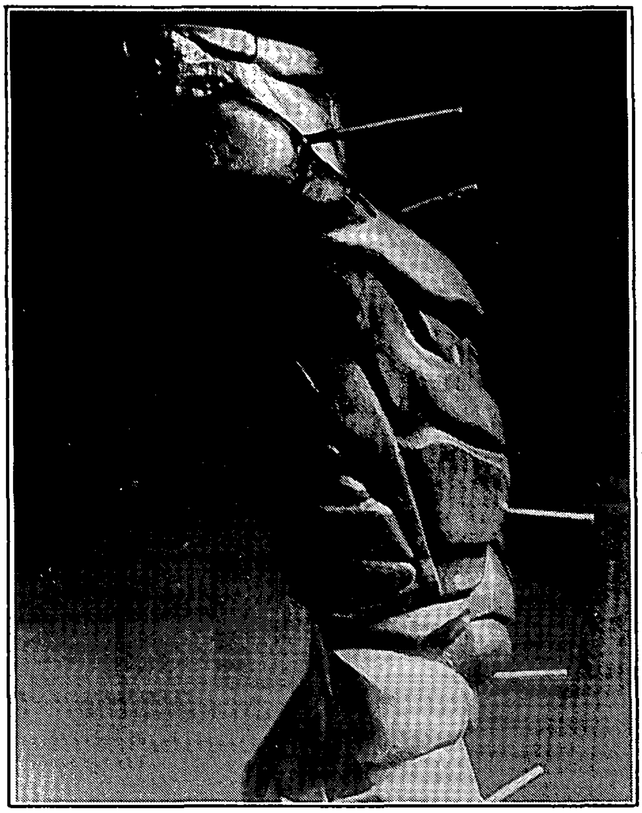
INAUGURACIÓ CAPELLA DE SANT SEBASTIÀ

Dos aspectes del muntatge de l'escultura de Sant Sebastià.

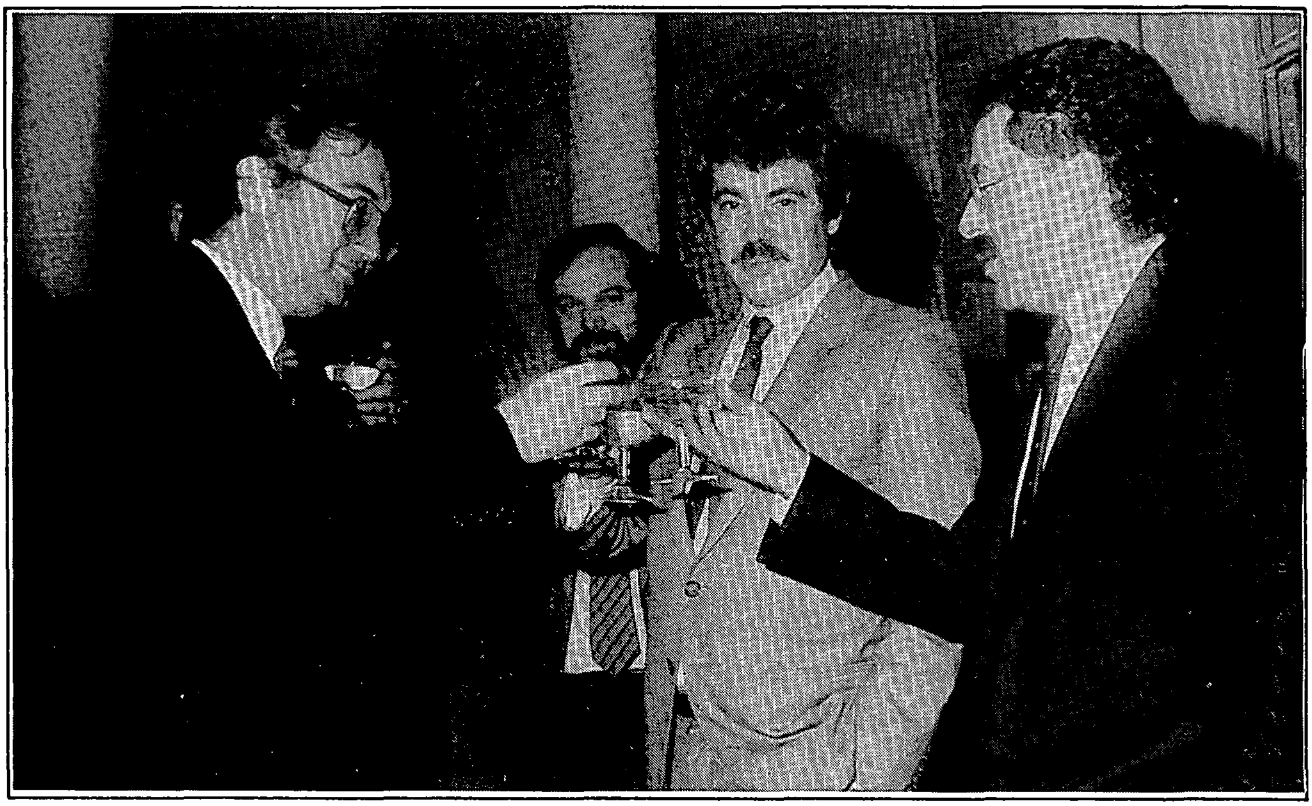
Visió de la capella des de la Riera, amb els escuts del Rei, el de la ciutat de Barcelona i de Mataró.

Detall de la imatge de Sant Sebastià.

L'escultor Perecoll, autor de la imatge, amb l'Excm. Sr. Pasqual Maragall, alcalde de Barcelona, i l'Il.lm. Sr. Manuel Mas, alcalde de Mataró.

Fotografies Toni Canal.

Aspecte de la recepció celebrada a la Casa de la Ciutat amb motiu de la inauguració de la Capella.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya